

Пролетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 2 лістапада 1984 г. © № 44 (3246) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

ЗА ВЫДАТНАЕ ДАСЯГНЕННЕ Ў АСВАЕННІ КОСМАСУ

Пасля легендарнага палёту Юрыя Гагарына яшчэ 57 касманаўтаў Краіны Саветаў пабылі ў космасе. І кожны новы палёт вызначаўся большай складанасцю праграмы, узрасла іх працягласць. Выдатным дасягненнем айчынай касманаўтыкі стаў самы працяглы ў гісторыі арбітальны палёт касманаўтаў Л. Д. Кізіма, У. А. Салаўёва і А. Ю. Ацківа на комплексе «Салют-7» — «Саюз».

31 кастрычніка ў Крамлі Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненка ўручыў героям космаса вышэйшыя ўзнагароды СССР.

У памяць аб палёце касманаўты ўручылі Канстанціну Усцінавічу Чарненку сведчанне аб палёце на борце комплексу «Салют-7» — «Саюз» — «Праг-

рэс», падпісанае членамі экіпажа.

Пры ўручэнні ўзнагарод прысутнічалі кандыдат у члены Палітбюро ЦК КПСС, першы намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР В. В. Кузняцоў, намеснік Старшыні Савета Міністраў СССР Л. В. Смірноў, загадчык аддзела ЦК КПСС І. Ф. Дамітрыеў, міністр агульнага машынабудавання А. Д. Баклануў, сакратар Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Т. М. Ментэашвілі, памочнік Генеральнага сакратара ЦК КПСС В. А. Печанеў, кіраўнік падрыхтоўкі касманаўтаў генерал-лейтэнант авіяцыі У. А. Шаталаў, лётчык-касманаўт СССР А. С. Елісееў, іншыя афіцыйныя асобы.

ТАСС.

ЗВАРОТ УДЗЕЛЬНІКАЎ У МІЖНАРОДНАЙ СУСТРЭЧЫ ПІСЬМЕННІКАЎ «МІР — НАДЗЕЯ ПЛАНЕТЫ» ДА ЎСІХ НАРОДАЎ, ДЗЯРЖАЎ І УРАДАЎ

Наша Зямля, усё чалавецтва і створаная ім цывілізацыя, усё мы пастаўлены перад раковым выбарам:

МІР І ЎЗАЕМАРАЗУМЕННЕ ЦІ ЯДЗЕРНАЯ ПАГІБЕЛЬ.

Чалавецтва мае духоўныя і матэрыяльныя сілы, каб ажыццявіць заповітную мару аб міры многіх пакаленняў, якія жылі да нас. Але над чалавецтвам, як дамоклаў меч, нависла зброя, здольная забіць усё жывое. Будучыня планеты Зямля — гэта ці жыццё, ці смерць.

Трэцяга шляху няма!
На гэтым скрывавацца сыхо-

дзяцца лёсы ўсіх нас. І таму рашэнні павінны прымаць не толькі ўрады, але і народы. Выбар павінен зрабіць кожны чалавек. Цвёрдыя перакананні, рашучыя дзеянні і асабістае бястрашша ў адстойванні міру на Зямлі — вось што можа і павінна ператварыць слова пісьменніка ў зброю супраць зброі.

Мір і ўзаемаразуменне, але не ядзерная пагібель!

Мір для ўсіх! Мір назаўсёды!
Сафія, кастрычнік 1984 года.

АБМЕРКАВАЛІ ДАЗОРНЫЯ

Адбыўся чарговы сход народнага кантралёраў Саюза пісьменнікаў Беларусі. На гэты раз народныя дазорныя сабраліся, каб абмеркаваць матэрыялы Усеаюзнай нарады народнага кантралёраў і прамову на ёй Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша К. У. Чарненкі, а таксама зацвердзіць свае мерапрыемствы на першае паўгоддзе 1985 года.

З дакладам «Задачы народнага кантралёра, пастаўленыя на Усеаюзнай нарадзе народнага кантралёраў і ў прамове Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоў-

нага Савета СССР таварыша К. У. Чарненкі» выступіў старшыня групы народнага кантралёраў СП БССР Г. Далідовіч. У абмеркаванні далада прымалі ўдзел Я. Садоўскі, У. Скарынін, В. Коўтун, Т. Тарасова.

Па абмеркаваным пытанні прынята адпаведная пастанова, што прадугледжвае актывізацыю дзейнасці народнага кантралёраў Саюза пісьменнікаў Беларусі, вызначае канкрэтныя мерапрыемствы на бліжэйшы час. На сходзе таксама разгледжана пытанне вучобы народнага дазорнага на 1984-85 навучальны год.

Г. СТАЎБЦОУСКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

У Беларускай політэхнічным інстытуце адбылася творчая сустрэча ансамбля цымбалістан «Мілавіцы» Беларускай дзяржаўнай філармоніі са студэнтамі і выкладчыкамі. Калектыву пад кіраўніцтвам І. Грыгаровіча, а таксама салісты філармоніі Н. Кавалёва і П. Радзена выканалі творы беларускіх кампазітараў, народныя песні і эстрадныя мініяцюры.

Г. ПЯТРОУСКІ.

Паспела заваяваць прыхільнасць аматараў літаратуры, музыкі і мастацтва горада літаратурна-музычная гасціная «Натхненне», арганізаваная пры Мастоўскай цэнтральнай раённай бібліятэцы імя А. П. Чэхава.

З поспехам праведзена чарговае пасяджэнне «А музы не маўчалі...», прысвечанае 40-годдзю Вялікай Перамогі. Удзельнікі гасцінай пазнаёміліся з мужнымі лёсамі саваецкіх паэтаў, кампазітараў, мастакоў — удзельнікаў Вялікай Айчынай

вайны, якія ў сваіх творах уславілі бессмяротны подзвіг саваецкага народа ў суровыя гады змагання з фашызмам.

С. МІХАЛЬЧЫК.

Народны артыст СССР Я. Ваўчак, народныя артысткі рэспублікі З. Браваўская і М. Захарэвіч, вядомая беларуская мастачка Н. Шчасная далі творчыя парадзі, жадалі плённа ў творчай дзейнасці маладым актёрам — выпускнікам Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута і Беларускага харэаграфічнага вучылішча на вечары «Бяры з сабой агонь» служэння мастацтва», што прайшоў у рэспубліканскім Доме работнікаў мастацтваў. Іх віталі таксама лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола У. Нянлеў, кампазітар У. Буднін, артыст Белдзяржфілармоніі В. Сінайсін.

На вечары выступілі маладыя актёры тэатра оперы і балета Н. Руднева і Л. Сарокіна.

Г. ПЯТРОУ.

ВІНШУЕМ!

За заслугі ў развіцці беларускай саваецкай літаратуры, актыўную грамадскую работу і ў сувязі з сямідзесяціліццю годдзем з дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета Бела-

рускай ССР узнагародзіў пісьменніка, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР ЛУЖАНІНА-КАРАТАЯ Аляксандра Амвросьевіча (Мансіма Луканіна) Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР

ЛАД ЖЫЦЦЯ САВЕЦКІ

Я запальваю вуснамі слова — зорны знак зямной эвалюцыі — сонечнае, пласцісладовае, лясніскае:

РЭ-ВА-ЛЮ-ЦЫ-Я...

На стужцы кінахронікі — апаленыя сонцам і смагай вусны юнага валанцёра развіна-

сваіх нумароў яна надрукавала тэкст пракламацыі Смаргонскай групы РСДРП, з якой выразна бачыўся рост пралетарскай салідарнасці: «І для нас, смаргонцаў, не прайшлі марна падзеі 9 студзеня. Мы чуйна прыслухоўваліся да голасу пецяўбургскіх таварышаў і шэрагам усеагульных забастоўак, дэманстрацый і маніфестацый выказалі ім наша спачуванне, нашу поўную салідарнасць...»

А ў майстэрнях, дзе здавалася б, месца толькі грунту і металу, — таксама зеляніна. У двары аўтапарка каля трох соцень пладоўных дрэў, тысяча кустоў смародзіны. Зімой і летам цвітуць у цяплицы кветкі — рабочы іх можа набыць да свята або сямейнай урачыстасці, — растуць агуркі, наліваюцца памідоры. Нават сваю пасеку мае прадпрыемства.

Глядзіш на ўсё гэта і схаваць не можаш захаплення, нават новы тэрмін напрошваецца ва ўжытак — прамыслова-прыродны аазіс, або болей строга — прамыслова-прыродны комплекс.

Увогуле, справа не ў казённым тэрміне, а ў чалавечым працалюбстве, зацікаўленасці, творчай фантазіі.

Хто ж яны, тыя ваўкаўскія цудадзей?.. Генадзь Рогаў, Пятро Лойка, Іван Яшчук. А галоўны ініцыятар — Іван Сцяпанавіч Бачко — дужа абаяльны чалавек, гаспадарчы кіраўнік сучаснага, і асмелюся прагназіраваць — будучага маштабу. Для Івана Сцяпанавіча не лозунг, не паказуха, а агульная, з поўнай аддачай, справа — галоўны стымул жыцця.

Пра такіх людзей, нашых сучаснікаў, якія павінны стаць героямі кнігі, якраз і гаварыў К. У. Чарненка на юбілейным пленуме праўлення СП СССР, прысвечаным п'яцідзесяцігоддзю Саюза пісьменнікаў СССР.

Такія людзі, як Іван Сцяпанавіч Бачко, не даюць і табе, літаратару, забыць:

пішаш вершам,
або прозай,
бачачы яе
у славе,
Рэвалюцыя —
не лозунг,
Рэвалюцыя —
у справе!

...З высокага паверха лясніградскай гасцініцы бачна далёка закаваная ў граніт Нява. Сурова высечвае на сонцы залачоны шпіль Петрапаўлаўкі. Колішні каземат, у мураваных келлях якога жорстка душылася вальналюбства, цяпер — музей: няхай ведаюць наступнікі цану жыццю, цану шчасцю, цану Рэвалюцыі...

А трывожны эфір зноў нясе далёкія галасы Планеты: «Нікарагуанскі народ поўны рашучасці змагацца супраць агрэсіўных падкапаў амерыканскага імперыялізму, за пабудову новага грамадства, абараняць свабоду і незалежнасць радзімы...» «У Сальвадоры ідзе народная вайна супраць эксплуатацыі і несправядлівасці...» «Ангольскі народ будзе новае жыццё...»

Гэта голас Народа, Сумлення, Рэвалюцыі. Ён і ў нашых душах не чахне з гадамі.

Гэты голас —
дзе горад расце,
дзе дарога
смуецца сталёвая.
І туды пранікаць яму,
дзе

быт прыватны
з нас кожны ўсталёўвае,

бо чалавек праходзіць выпрабаванне не толькі абавязкам, але і той самай яшчэ заманлівай сытасцю быту. Таму і карчваем рашуча дробнабуржуазнае піёе мяшчанства, скванасці, месніцтва і прыстасаванства — усё, што разбэшчвае чалавечую душу, шкодзіць здароваму руху грамадства.

Шлях жыццёвы
не бывае гладкім,
ды на ім
такі ўслаўляю лад:
дробненькія рушыцы барыкадні
імя тых,
мяцэжных,
Барыкад!

Рэвалюцыя прадаўжаецца!..

юць гучнае, як акіянскі рокат, — «Revalucio». Над тысячным натоўпам узносяцца сіснутыя кулакі. «Viva, viva!!!» — непамерна памножанае рэха ўскалыхвае асмужаную далеч. І тваё сэрца таксама... Далёкая і блізкая Нікарагуа.

А ты ўяўляеш, як на другім, супрацьлеглым, канцы планеты пад рытмічна-металёвы грукат першага цягніка будаўнік, з яркім надпісам «БМ» на шлеме, выцірае недарэчную слезу з абветранага твару і гэтакім ж апаленымі вуснамі шэпча ўслед за ўрачым рэпрадуктарам словы акрыялай песні: «Рэвалюцыя прадаўжаецца...»

Нябачнымі ніжамі роднасці паяднанія і гэты будаўнік, які ўдыхнуў бурнае жыццё ў адвечна ціхі край багуновых сопак, і тыя рашучыя людзі з маленькай і гордай краіны ў Цэнтральнай Амерыцы, якая не захацела зрабіцца сарамяжлівай наложніцай хцівага нахабніка.

Перад тым, як з'явілася паэма «Дванаццаць», Аляксандр Блок напісаў артыкул «Інтэлігенцыя і рэвалюцыя». «Мір і братэрства народаў, — сцвярджаў паэт, — вось знак, пад якім праходзіць руская рэвалюцыя. Вось аб чым раве яе паток. Вось музыка, якую кожны, хто мае вушы, павінен чуць».

Жыццё не раз пацвярджала словы паэта, зрабіла іх непарушнай ісцінай. У ёй, гэтай жыццёвай ісціне, і тоішча, напэўна, загадка неўміручай сілы рэвалюцыі.

Яшчэ ў гады першай рускай рэвалюцыі было акрылена і крывёй гартавалася пралетарскае адзінства.

Неяк я ўзяўся паглыбіцца ў гісторыю маёй Смаргоншчыны. Мне хацелася нейкім чынам асэнсаваць паэтычна падзеі 1905 года, якія раскручваліся ў гэтым кутку Беларусі, тым болей, што смаргонскія гарбары ў той завірушны і крывава год прынеслі надзвычай багата клопатаў царскім жандарам. Тады я і суткнуўся з дакументамі, якія сведчылі, што весткі пра мясцовых бунтароў даходзілі не толькі да Пецяўбурга, але сягалі і далей, аж да Жэневы. Там, у эміграцыі, выходзіла тады газета «Пролетарый». У адным са

Праз мяцежныя барыкады і панылы звон кайданоў прайшло пралетарскае адзінства.

У сіберных снягах
глуха сіпне вярста
і нядрач зелянее нудлаты.
Хоць не цепліць душу
горкі дым ад настра —
паліць смага
вялікай адплаты.

Катаржанскі цэнтрал.
Ланцуговая звань.
І мая,
яшчэ ў завязі,
доля...

Рэвалюцыю не закавалі, не ўтапілі ў крыві. Рэвалюцыя набірала сілы ў чалавечых сэрцах. Яна стаілася да пары, каб пасля беспаваротна і рашуча абвясціць новую эру чалавецтва, новую долю заканадаўчым басам «Аўроры».

...Новая доля, новы лёс. Нават наўна параўноўваць — як было і як ёсць. Як было — немагчыма ўявіць, асабліва людзям майго, пасляваеннага, пакалення. Як ёсць — бачым самі.

...Не ўскрайку Ваўкаўска каля новага гмаху ўстаноўлены на пастамеце старэнькі аўтобус. Гэты няхітры помнік — таксама гісторыя, хоць і ўзрост у яе юны, якіх-небудзь дзесяць гадоў. Ваўкаўскаму таксаматарнаму парку, у двары якога гэты помнік, і паловы таго няма. Але адусюль едучы сюды падзвіжца, пераняць вопыт, і само прадпрыемства тым часам уваходзіць у гісторыю вызваленнай, пагаспадарску творчай працы.

Высокія эканамічныя паказчыкі — тут яшчэ не ўсё.

Найперш здзівіўся, што ў гэтай транспартнай, рухомай гаспадарцы дакладнасць, парадак і чысціня, як на электронным заводзе. Тут лепшая ў горадзе сталюка. У вестыбюлі яе — жывы куток: у невялікім басейне плаваюць экзатычныя рыбы, сярод густой зеляніны перагукваюцца яркія папугаі. Вакол на карцінах — беларускія краявіды. На адкрытай пляцоўцы ў двары жывуць у вальерах фазаны, дэкарэтыўныя галубы. На металічных сетках, утвараючы зялёны грот, віецца вінаград з сінімі, саспелымі ўвосень, гронкамі. Для рабочых тут — дзве лазні, душавая, зона адпачынку на вадасховішчы.

лаўрэат Дзяржаўнай прэміі СССР І. Міско і заслужаны архітэктар БССР С. Мусінскі. 27 кастрычніка адбылося ўрачыстае адкрыццё бюста героя.

РАДЗІМА ЎШАНОЎВАЕ ГЕРОЯ

У адпаведнасці з Указам Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР у Крупках, на радзіме двойчы Героя Саветаў лётчыка-касманаўта СССР Уладзіміра Кавалёнка, устаноўлен яго бронзавы бюст, аўтарамі якога з'яўляюцца скульптар,

Мітынг адкрыў першы сакратар Крупскага райнома КПБ А. Кліцук. Спадае пакрывава і перад усімі, хто сабраўся ў скверы, паўстае добра знаёмы вобраз мужнага касманаўта, слаўнага сына зямлі беларускай, які ў асваенне касмічнай

прасторы ўпісаў не адну яркую старонку.

На мітынг выступілі першы сакратар Мінскага абкома КПБ У. А. Мікуліч, слесар калгаса «Чырвоны Кастрычнік» М. Дзяга, шафёр раённага аб'яднання «Сельгастэхніка» В. Кукін, першы намеснік начальніка палітупраўлення Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі генерал-маёр Б. Л. Аляксандраў, настаўніца Хаццохоўскай сярэдняй школы Т. Макарэвіч, а таксама лётчыкі-касманаўты СССР В. Румін і А. Іванчанкаў.

У. Кавалёнак падзякаваў партыі і ўраду за высокую ацэнку яго працы, гаварыў аб поспехах савецкай касманаўтыкі.

На адкрыцці бюста прысутнічала намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. Л. Сняжкова.

Тэкст і фота
Уладзіміра КРУКА.

Радасна віталі жыхары Крупак касманаўтаў.

Бюст лётчыка-касманаўта СССР, двойчы Героя Саветаў У. Кавалёнка.

Жывыя кветкі земляку.

«Аб касманаўтах» — так называецца новая песьня І. Лучанка, якую выканалі саліст тэатра оперы і балета БССР В. Стральчэні, студэнтка Белдзяржкансерваторыі І. Вудзённая і саліст ансамбля ЧБВА Л. Нікольскі.

Расці бярозкам высокімі.

«К ЗОРАМ АГНІСТЫМ, К ПРЫВОЛЛЮ НЯБЕСНАМУ»

Згадка з нагоды адкрыцця бюста
У. В. КАВАЛЁНКА ў Крупках

На старонцы кніжкі з вершамі Купалы буйным почыркам рукаю Ганны Цімафееўны Гагарынай напісана: «Юра любіць чытаць беларускага паэта-стихотворенне «Мальчык і лётчык».

Аўтограф зроблены паміж малюнкам і радкамі верша.

І падумалася: можа, гэты верш і быў тым першым імпульсам, які паклікаў Юру ў неба?

Прыгадалася з рамана «Градабой» П. Міско — сядзяць сялянскія кабеты, балабоняць пра сёе-тое і раптам адна з іх кажа, нібы казаную казку, вельмі звыкла: «Развялося ўжэ і беларусаў у космасе»...

А можа, Юрый Аляксеевіч расказваў ім — касмічным беларусам, — як ён пазнаёміўся з Купалавай паззіяй?

...Шукаю праз знаёмых маскоўскія каардынаты касманаў-

та Уладзіміра Васільевіча Кавалёнка. Ён жа ў першы свой палёт у космас браў паэму Якуба Коласа «Новая зямля» і там чытаў яе сваім напарнікам па-беларуску. На пытанне журналістаў, хто быў чалавек, які ў дзяцінстве больш за ўсіх зрабіў уплыў на ягонае фарміраванне як асобы, Уладзімір Васільевіч назваў імя сваёй настаўніцы літаратуры. Дык, пэўна ж, і паззія Купалы для яго — знаёмая і блізкая?

Першая размова — касманаўт згаджаецца на ўдзел у фільме. Дамаяляемся сустрэцца дні праз тры — ён будзе ў Мінску па службовых справах у адным з акадэмічных інстытутаў, сам пазвоніць мне.

Чакаючы прыезду касманаўта ў Мінск, я абзваніў усе кнігарні, нават пабываў у Белдзяржвыдзе і ў кнігагандлі, каб «дастаць» для Уладзіміра

Васільевіча сямітомнік твораў Янкі Купалы. Як «дастаў», не буду хваліцца, але ж уручыў. На тым і развіталіся — да запуску сцэнарыя ў вытворчасць і да здымкаў. А сцэнарый яшчэ трэба было напісаць... Прайсці праз рэдакцыйны абмеркаванні і зацвярджэнні... Стварэнне кінагрупы... Спрэчкі з рэжысёрам... Каштарысы... Календарны план... Калі, нарэшце, пачаліся здымкі («запуск»), здарылася тое, з-за чаго мы страцілі магчымасць запрысці касмічнага героя ў Мінск — Уладзімір Кавалёнак зноў быў у космасе.

Прываецца рашэнне — да канца палёту працаваць над іншымі сюжэтамі. Але праходзіць месяц, і другі, і трэці, і чацвёрты... І пара ўжо завяршацца, пачынаць мантаж... І кожны вечар мы чакаем — што паведаміць сеанс касмічнай сувязі ў праграме «Время»: можа, ёсць які намёк — калі яны, нарэшце, вернуцца адтуль? Ці прыйдзеца шукаць падменны эпізод? Да кожнай рэплікі «адтуль» мы прыслухоўваліся, як шпіёны... А пытанні з Цэнтра — самыя звычайныя: пра сон, пра апетыт... І міжволі зарадзілася няціплая ідэя — папрасіцца ў Цэнтр касмічнай сувязі, ці не дазваляць нам пагутарыць з «Салютам», выклікаўшы касманаўта на «купалаўскую тэму».

Побач з прафесійным самалюбствам (без яго не абыйшлося) вельмі хвалявала перспектыва незвычайнага гучання тэмы «Космас і Купала». Сапраўды: мы прывычаліся думаць пра народнага паэта, што ягоная паззія — зямная і мужыцкая, бо першы яго верш у беларускім друку быў «Мужык»... А колькі зор, сонцаваротаў, колькі неба з млечнымі пучынамі ў яго паззіі! А прыгадайце Зоську з яе снамі ў «Раскіданым гняздзе» — як яна бачыць, што ідуць яны нябесным шляхам, «з зоркі на зорку пераскакваючы». «А ў ногі не калоліся гэныя зоркі?» — пытаецца Данілка. Ці ж не касмічныя прадбачанні малююцца і мрояцца героям п'есы ў гэтых снах?

А ў вершах «Сонцу», «Ой ты, маё сонца», «Гэй да сонца, гэі да зор»... А прачытайце верш з касмічнай назваю «К зорам»:

К зорам агністым, к прыволлю нябеснаму,
Вырваўшы з ціны жыццёвай душу,
Мчыся, не дайся цярпенню балеснаму,
Горда пакінь земляную глушу!

... Мы пазванілі ў Зорны. І здзівіліся, што там нас неяк вельмі хораша адразу зразумелі:

— Калі ласка... Толькі паспешайцеся... Калі вас тут чакаць?.. Прыкінулі: заказ апаратуры,

афармленне, праезд... Праз пяць дзён будзем...

Паўза...
— Праз пяць дзён можаце не прыязджаць... Праз пяць дзён — вернуцца.

Так і было — на пяты дзень «Салют» вярнуўся на зямлю. У касманаўтаў — каранцін, зямная адаптацыя, даследаванні. У нас, вядома, — хваляванні і надзеі...

28 жніўня 1981 года Уладзімір Васільевіч Кавалёнак, атрымаўшы свой касмічны адпачынак, завітаў у Мінск. Сустрэча на вакзале, снеданне ў гасцініцы, і — едзем на радзіму Песняра, але спачатку прамінем вязінкаўскую паваротку, бо наш госць, як выявілася, на маршруце «Мінск — Маладзечна — Вільня» апынуўся ўпершыню, і хочацца яму зірнуць на помнік экіпажу Героя Саветаў В. А. Ляшковічам (цяперашні дырэктар краязнаўчага музея). Узрадаваўшыся знаёмству з касманаўтам, ён адразу сыпануў з Купалы пра тэатральныя месціны...

З намі быў і аўтар помніка народнаму мастак БССР А. Анікейчык. Кінакамера зняла іх разам з касманаўтам на зямлі Купалы і Гастэлы.

(Заканчэнне на стар. 15).

ЛАД ЖЫЦЦА САВЕЦКІ

Здымачная група кінастудыі «Беларусьфільм» нядаўна вярнулася з паездкі на БАМ. На працягу 22 дзён творчыя работнікі аб'яднання «Летапіс» працавалі ў горных раёнах паўночнага Забайкалля, у зоне вечнай мерзлаты. Быў зняты кінарэпартаж аб «залатой» стыкоўцы БАМа, у якім буйным планам паказаны і беларусы-бамаўцы. Прапануючы чытачам «ЛіМа» свае нататкі, што нарадзіліся пад час шматлікіх сустрэч з героямі-бамаўцамі.

ГЭТЫ ДЗЕНЬ НІКОЛІ НЕ ЗАБУДЗЕЦА

...К прызначанаму часу ў «пазік» з таблічкай «Прэса» набілася народу столькі, колькі ён мог умясціць. І нават больш.

Машына вырвалася з таежнага пасёлка Куанда і, мякка падскокваючы на калдобістай прытрасавай дарозе, узяла курс на ўсход. Першая група журналістаў, карэспандэнтаў радыё, газет, тэлебачання і кіно кіравалася да месца будучых здымак. Канчатковая мэта маршруту — раз'езд Балбухта, месца стыкоўкі БАМа.

Аксёнава, Хадакоўскага, Сцепанішчава...

Гэта іх будзе мець на ўвазе начальнік «ГалоўБАМбуда» К. У. Мохартаў, калі, выступаючы на мітынг у Куандзе, з выпадку ўкладкі «залатога» звяна, скажа: «Перад такімі людзьмі трэба не толькі схіліцца, але і шапку зняць...».

Аднак пакуль пуцэйцы не прыступілі да работ, трэба падрыхтавацца да здымак, прадумаць усё да дробязей, каб любая нечаканасць не застала зняцка. Галоўнае — вызначыць пункты здымак. Гэтым заняты і мае калегі, фотакарэспандэнты.

Майстар пэндзля ўжо прыступіў да работы (аказваецца, у раён стыкоўкі прыбылі і мастакі). Аблюбоваў сабе пазіцыю воддаль ад магістралі. Стыкоўку ўбачыць на агульным плане. На палатно ўжо ляглі контуры будучай карціны. Заснежаны Кадар, ля падножжа — магістраль. Пуцёўладчыкі лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Аляксандра Бондара і Івана Варшаўскага «б'юць капітамі», падрыхтаваліся да апошняга кідка, і быццам толькі чакаюць сігналу.

чыў дзесяцігодку, курсы зваршчыкаў, адслужыў армію, працаваў на «Гомсельмашы». На БАМе працуе шэсць гадоў. Яго прозвішча, як і прозвішча яго сябра Барыса Пасеева, будзе напісана на «залатым» звяне. Пасееў да БАМа працаваў у Гродне на азотна-тукавым. У Кічэру прыбыў з групай беларускіх камсамольцаў, якая ўлілася ў камсамольска-маладзёжны атрад імя XVIII з'езда ВЛКСМ. На БАМе пачынаў лесарубам, потым цясларыў, будаваў жыллё, пакуль Бондар не прыняў у сваю брыгаду.

У складзе чацвёркі ён зараз працуе на падбойцы рэек Лёгка, нібы цацкі, падхопліваючы яны васьміпудовую «машку» (рэйка з умацаванымі ручкамі) і дружна кіруюцца ў голаў укладкі. Кіруюцца за імі. Група спыняецца, а я працягваю свой бег насустрэч брыгадзе Варшаўскага. Чацвёрка з такой жа самай «машкай» рухаецца на камеру. Уперадзе хлопца з Палесся, або, як яго называюць, «бульбяш» Федзя Сасноўскі. Увосень 1982 г. прыехаў ён на камсамольскай пуцёўцы ў Беркакіт. Працаваў бетоншчыкам, будаваў грамад-

Падрыхтаваліся да свята і мастакі. Вось адзін з плакатаў, прысвечаны Герою Сацыялістычнай Працы брыгадзіру Аляксандру Бондару.

Наш зямляк Фёдар Сасноўскі (справа) — ударнік БАМа. Ён прымаў удзел ва ўкладцы апошняга, «залатога» звяна.

МЕСЦА ПОДЗВІГУ — БАМ

На гэтых урачыстасцях нас акрэдытавана чалавек дзвесце пяцьдзесят. Цэлая армія! Ад Куанды да раз'езду 30—40 кіламетраў. Але і яны здаюцца вечнасцю. Хутчэй бы на месца.

«Карэспандэнцкая» скіравала з прытрасавай дарогі і спынілася на шырокім, роўным, як футбольнае поле, пясчаным насыпе, паміж пуцёўкладчыкамі.

Вось яно, знакамітае поле апошняга змагання... Тыя самыя семсот метраў бамаўскай тэрыторыі, на якіх яшчэ няма чыгуначнага палатна. Тут прагучыць пераможны акорд, які вячае подзвіг. Моц духу чалавечага, яго волатаўскую сілу.

Пранізлівы хіус гоніць людзей да вогнішча. На агеньчык спышаюцца ў асноўным госці — работнікі мастацтва. Гаспадары ж будоўлі няспешна прахаджаюцца на полі Славы.

Прыемна сустрэць у гэтыя хвіліны тых, каго ўжо ведаеш, з кім добра знаёмы, каго даводзілася здымаць на кінаплёнку. Асабліваю радасць адчуваеш ад сустрэчы з землякамі. Вось ідзе ў белым кажуху, без шапкі Саша Грыгорчык — нязменны нявызвалены камсорг атрада імя XIX з'езда ВЛКСМ, побач Карабоў Коля, «які ў рабоце не ведае стомы», Ермалаў Дзіма, брыгадзір звяна баластыроўшчыкаў, Лена Камісарова. Усе яны, як і Саша Грыгорчык, — беларусы, байцы атрада імя XIX з'езда камсамола. Кіруе імі Юры Бацароў.

А вось і сам камандзір. Ідзе насустрэч, па-таварыску ўсміхаецца. З Бацаровым мы знаёмы яшчэ па Залатцы. Тады ён працаваў у складзе беларускага атрада імя Героя Саўецкага Саюза Мікалая Кедышкі. А два гады назад мы сустракаліся з ім на Сьюльбана, на месцы высадкі яго атрада, апошняга дэсанта на БАМе. Мы здымалі тады фільм «Саюз рэспублік і сэрцаў». Бацароў усё такі ж, усмешлівы. Ён у сузор'і бамаўскіх знакамітаццей: Лакамава. Мучыцына,

У поле зроку мастакі напэўна трапяць аўтамабілі розных марак, якія прыпаркаваліся ля прытрасавай дарогі на высечцы. «КрАЗы», «МАЗы», «УАЗы», «Магірусы», «ПАЗы», гэтыя вялікія працаўнікі, верныя і надзейныя памочнікі людзей, яны прышлі на свята проста з поля змагання. Яны даставілі да месца стыкоўкі ўдзельнікаў бітвы за Кадар, Віцім і г. д. Мы абралі сваім рабочым месцам невялікі земляны ўзгорак побач з магістраллю (будучай), папярэдне падзялішы 700 метраў землянога палатна на дзве роўныя часткі. Сухая лістоўніца, уваткнутая намі ў пясок, абзначыла месца стыкоўкі. Яна ж падказала і месца нашага размяшчэння — той самы пясчаны ўзгорак. На яго ўстанавілі трыножак, замацавалі «Конас». З гэтага пункта будзе здымаць мой памочнік. У Сашы Лешчанкі сёння свята двойчы. Праз некалькі хвілін ён упершыню націсне пускавую кнопку апарата ўжо як аператар. Гэта яго першы самастойны кадры. Не кожны можа пахваліцца такім пачаткам...

ШТУРМ

...Пуцёўкладчык Бондара выдаў сілы гудок, і ў той жа час, нібы якарны ланцуг, загрузката лябедка, з глыбінні выцягваючы штурмавы мост. Рэйкашпальная рашотка вырвалася на паверхню, завісла над насыпам. Моцныя рукі падханілі яе і, нібы дзіця, беражна ўлажылі ў катлавіну паміж горных хрыбтоў Кадара і Удакана. Першы 25-метровы крок насустрэч стыкоўцы зроблены. Амаль адначасова насустрэч Бондару пайшоў укладачны комплекс Івана Варшаўскага. Апошні штурм пачаўся.

Брыгада Бондара працуе ўпэўнена, зладжана, дакладна. Буйным планам лаўлю твар брыгадзіра, каску з надпісам: «БАМ-84». «Залатое звяно». Побач з ім члены брыгады. Гамільчанын Мікалай Мельнікаў. Пра яго ведаю няшмат. Скон-

цы цэнтр і пасажырскую станцыю ў Нерунгры. З 1983 г. — у брыгадзе Варшаўскага. Прызнаюся, Іван Мікалаевіч Варшаўскі стаў кумірам БАМа для ўсіх. Ён нешматслоўны, сціплы, добры, па натуре аптыміст, умее вяселі за сабой. Менавіта яму я абавязаны адкрыццём новых імён беларускіх пасланцоў, у тым ліку і Галі Лугавой. Галя Лугавая прыехала з Беларусі ў Тынду ў 1977 годзе. Дагэтуль два гады працавала на заводзе ў Мінску. На БАМе ёй пашчасіла, яна адразу трапіла ў брыгаду Варшаўскага. Тут яе абралі камсоргам, прынялі ў партыю. Цяпер Галіна Іванаўна Лугавая абрана дэпутатам Амурскага абласнога Савета народных дэпутатаў.

Міша Зорын прыбыў на БАМ таксама з Мінска ў складзе атрада імя XVII з'езда ВЛКСМ у маі 1974 года. Ён маніёр у брыгадзе Варшаўскага. Міхаіл Іванавіч і зараз працуе ў Тынды. Ён — лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола, член Амурскага абласнога камітэта ЛКСМ, член партыйнага бюро будаўніча-мантажнага поезда.

СТЫКОўКА

Хтосьці з усея сілы крычыць: пайшлі! пайшлі! Апошнія! Над чалавечым морам праплылі два звяны. І завіслі ў паветры. Жоўтыя каскі пункцірам абзначылі 50-метровы калідор. Яго патрэбна аслабіць ад людзей. Крычыць Варшаўскі. Крычыць Бондар. Вялікія намаганні патрэбны, каб расунуць людскі патак. Павольна, нібы ў рапідзе, апускаюцца звенні ў шчыліну паміж людзьмі. «Ногі беражыце!» Але вось ужо дзесяткі рук, абпякаючы далоні аб настлыя сталы палатна, нясуць, цягнуць, чапляючыся адзін за аднаго, падаючы і ўстаючы, імкнуцца да заповітай мэты, каб там, задыхнуўшыся, крыкнуць: «Есць!»

БАМ. Раз'езд Балбухта. Чыцінскі ўчастак. Хутка — стыкоўка.

Невядомая сіла падымае мяне ўверх, і я апываюся на звяне. Асядлаўшы яго, спрабую супакоіцца, узяць сябе ў рукі. Здымаць! Хутчэй здымаць! Яшчэ хвіліна і ўсё будзе скончана. У візір бачу, як сходзяцца два звяны. Яны ўсё бліжэй адзін да аднаго. Іх зводзяць члены дзвюх брыгад уручную. Заўважаю Сасноўскага. Бачу, як Варшаўскі ўскоквае на звяно і ўзмахам рукі падае некаму каманды. І вось ён — дотык! Два звяны з'ядналіся, але пакуль што ў паветры. Вось яны ўсё ніжэй і ніжэй, над самай зямлёй. Бачу, як варонка на стыкоўцы хутка зацягваецца людскім патокам, як прабіваюцца да эпіцэнтра падзеі сіяга атрадаў. Мне трэба прабіцца туды, дзе зліваюцца рэйкі БАМа. Я павінен зняць гэты гістарычны момант. Улучыўшы момант, саслізгаю на зямлю. Маё нечаканае з'яўленне з-пад ног выклікае смех. Сядзячы на дне людскога калодзежа, я здымаю ўнікальны кадры заключ-

нага этапа стыкоўкі. Паветра праінае дружнае «ўра!» Стыкоўка адбылася. Байкала-Амуурская магістраль — ёсць!

У руках Варшаўскага бутэлька шампанскага. Ён сіліцца зрабіць глыток, але віно лецца на зямлю, залівае аб'ектыў майго апарата.

«Гушкаць Пятрова!» — гучыць як сігнал. Намеснік начальніка ўпраўлення «БАМбудпуці» ўзятае ў паветра. Раз, другі, трэці... «Гушкаць Варшаўскага!» І моцныя рукі падхопліваюць Варшаўскага... «Гушкаць Бондара!» Але дзе ён? Вунь там, ля пуцёўкладчыка... Ён плача. Фіксую і гэты хвалючы момант. Гэта — гісторыя...

Анатоль АЛЯІ.
Фота аўтара.

Калі ўжо быў падрыхтаваны гэты рэпартаж, выйшаў Указ Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР аб прысваенні звання Героя Сацыялістычнай Працы групе будаўнікоў БАМа.
Сярод іх — героі рэпартажу: К. У. Мохартаў, І. М. Варшаўскі, А. В. Бондар, Ю. Ю. Бацароў, У. П. Сцепанішчаў.

Кнігаліс

С. ПАУЛАУ. Имперская паранойя. Памфлеты, нарысы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1984.

Чалавецтва ўсё бліжэй падыходзіць да свайго двухтысячнага рубяжа. Нябачнымі дасюль тэмпамі развіваецца навука і тэхніка, адкрываюцца новыя далёгалыды ў касмічнай прасторы. Людзі даўно ўжо прыручылі атам, гатовы кіраваць генетычнымі працэсамі. Усё гэта яскрава сведчыць аб бязмужных магчымасцях чалавечага розуму, аб тым, што жыццё невычэрпае ў сваіх праўленнях. І разам з тым, па-ранейшаму знаходзяцца на планеце сілы, якія, насуерак здароваму сэнсу, спрабуюць навукова-тэхнічны і сацыяльна-палітычны прагрэс павярнуць назад. Як ніколі раней, сёння паўстала праблема захавання жывога на зямлі. Тэрмаядзерны смерч гатовы абрушыцца на гарады і вёскі, на вялікія і малыя краіны, каб ператварыць іх у пустыні, дзе доўгія мільёны гадоў будзе магільная цішыня.

Самае страшнае ў тым, што вар'яты ў прэзідэнцкіх крэслах, якія распрацоўваюць свае гегеманістычныя планы, спрабуюць апраўдаць іх «жыццёва важнымі інтарэсамі», выступаючы ў ролі лаборантаў справядлівасці і сумленнасці, дэмагічна заявляючы аб сваёй барацьбе за правы чалавека. За ўсім гэтым нішто іншае, як поўная дэградацыя капіталістычнага грамадства, мілітарызацыя ўсяго яго ладу жыцця.

Маючы ўсё гэта на ўвазе, сваю новую кнігу Савелій Паўлаў так і назваў — «Имперская паранойя». Як і ў яго папярэдніх кнігах — найперш хочацца назваць «два колеры зямлі», што ў 1980 годзе пачыла свет у маскоўскім выдавецтве «Современник» і яскрава засведчыла ўменне аўтара спалучаць у адзінае цэлае дакументальнасць і мастацкасць, публіцыстычнасць і эмацыянальнасць, канкрэтнасць і вобразнасць, — тут асабістыя ўражанні і назіранні ад паездкаў за мяжу, сустрэч з журналістамі, дыпламатамі, вучонымі падмацоўваюцца багаццем вынарыстаных матэрыялаў з замежнага друку.

С. Паўлаў адносіцца да многіх з беларускіх публіцыстаў, хто ў сваёй творчасці пасляхова асвойвае адзін з важнейшых, складанейшых і палітычна вострых дакументальных жанраў — памфлет, на які ў свой час вялікую ўвагу звяртаў Уладзімір Ільіч Ленін, пакінуўшы сапраўдныя ўзоры памфлету розных відаў.

Памфлет пераважае і ў кнізе «Имперская паранойя». І тут смела можна сказаць: ці не найлепшы ўзор гэтага жанру ў творчасці С. Паўлава — аднайменны твор. У адноўленне ад большасці іншых памфлетаў аўтара, сапраўдныя прызвычаны дзеючыя асобы тут не называюцца, але чытач абавязкова пазнае ў іх жыццёвыя прататыпы і палітычным жыццём Вашынгтона.

Што тычыцца памфлета «Рак» — ім кніга адкрываецца, — дык, бадай, ніводзін з ранейшых аўтараў так аб'ёмна не паказваў жыццё насельніцтва ляснога логва Лэнглі — гэтымі словамі ва ўсім свеце ахрысцілі галоўнае шпіёнскае ведамства ЗША — ЦРУ. «Ракавал пухліна сумлення, розуму, маралі», што даўно раз'ела ножнага з іх, усё ж не перашкаджае адпетым злачынам на ўвесь свет крычаць аб «правах чалавеча».

І іншыя творы — у зборніку змешчана трынаццаць памфлетаў і нарысаў — пазначаны мастацтвам аўтара, канкрэтнасцю ўвасаблення задумы. С. Паўлаў удала ўжывае народныя прыказкі і прымаўкі, крылатыя выразы, выкарыстоўвае іронію, сарказм, піша то адкрыта публіцыстычна, то задумана-гартарова.

Кніга нясе зарад ідэйна-палітычнай перакананасці, вучыць усведамленню таго, што на класавых барынах перапіраць не было, няма і быць не можа.

А. ВІШНЕУСКІ.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Динамічнасць сюжэта, элементы прыгодніцтва, займальнасць — гэтыя якасці выявіліся ў апошніх творах Васіля Хомчанкі: рамане «Вяртанне ў агонь» і апавесці «Пры апазнанні — затрымаць». Драматычна развіваюцца падзеі і ў новай апавесці аўтара «Аблава».

В. Хомчанка звяртаецца да сапраўдных падзей. У першыя гады Савецкай улады вялася

кі і сумненні, было расчараванне і горыч незваротных страт, але было і напорыстае жаданне заставацца заўсёды і ва ўсім самім сабой.

Рэтраспекцыі дазваляюць лепш і глыбей адчуць, што за чалавек Сарокін, якія яго пакмненні і планы і што, урэшце, прывяло яго ў рэвалюцыю.

Акцэнтуючы ўвагу на перыпетыях лёсу свайго героя, пісьменнік увесць час быццам выпрабуе яго на сацыяльна-палітычную сталасць. У паводзінах Сарокіна назіраецца дзіўная дваістасць. Нерашучасць

бандаў, забірае мандат... Элементы прыгодніцтва ў апавесці выходзяць на першы план. Усё новае і новае людзі апынаюцца ў водавароце імклівых паўдзей — супрацоўнікі губернскага і павятовага чэка, прадстаўнікі Савецкай улады, бандыты. Вастрэныя сюжэта яшчэ больш узмацняюцца дзякуючы таму, што В. Хомчанка ўмела ўводзіць у сюжэтную канву твора розныя данясенні, пісьмы, загады, распараджэнні. Не ўсе пакуль што ведаюць, хто хаваецца цяпер за мандатам. А Шылін-Сівак лютуе ўсё больш

меючы, што вярнуць мінулае нельга, — гэтак можа рабіць толькі вар'ят, дэградываная да канца асоба. Ды Шылін ужо не асоба, а звычайны бандыт, забойца...

Нічога святога няма і для колішняга паручніка Міхальчыча, а цяпер Лосева. Застаюцца верным праўдзе жыццёвай, гістарычнай, В. Хомчанка верны і праўдзе мастацкай. У апавесці пераканаўча паказваецца сутыкненне сіл рэвалюцыі і контррэвалюцыі, сумленнасці і бяздушнасці, гуманізму і жорсткасці... І назва твора набывае шырокае, абавязальнае гучанне.

Даравання тым, хто замахнуўся на святое, быць не магло. Рэвалюцыя абаранялася любымі магчымымі сродкамі, і ў гэтай абароне яна кіравалася гуманізмам, і толькі гуманізмам. Менавіта чалавечнасць выступала на першы план, калі трэба было знішчыць тых, чые існаванне было небяспекай для самога жыцця.

З цеплынёй малое пісьменнік вобразы чэкістаў, часта зусім яшчэ неабстраляных юнакоў. Як таго ж Сапэжку, які ў сваёй святой нянавісці да ўсіх ворагаў і прыгнятальнікаў і лайвільшай аеры ў рэвалюцыю, у заўтрашні дзень, ніяк не можа паверыць, што мандатам Сарокіна карыстаюцца іншыя людзі. Як Іванчыкава, падзіцячы даверлівага і неспасаднага, у душы якога вось-вось гатовы зацяпляцца першае каханне. А міліцыянер Саўка Жылякоў?! Тых двух эпізодаў у апавесці, у іх з'яўляецца гэты герой, дастаткова, каб адчуць, які шыры і неспасадны гэты юнак. І ўжо само ўвасабленне чалавечай чысціні і адкрытасці, даверу, непрыхаванай душэўнай пяшчоты Саўкава сястра Лідка...

В. Хомчанка поспеху дасягае тады, калі ўмела спалучае ў творы два пласты — прыгодніцка-дакументальны і псіхалагічна-аналітычны, аддаючы перавагу паглыбленаму пранікненню ў чалавечы характар. І, наадварот, хоць маленькая спроба «пайсці за чытачом» вядзе да сюжэтных перакосаў. Наўрад ці трэба было так падрабязна расказаць пра ганебныя паводзіны Шыліна-Сівака і Міхальчыча-Лосева, калі яны сустралялі з Лідкай. У той жа час, большага псіхалагічнага вытлумачэння патрабавалі матывы прыходу Сарокіна ў рэвалюцыю. Сям-там у апавесці адчуваецца пэўная расцягнутасць, што не лепшым чынам усплывае на разгортванне сюжэта. У цэлым напружанае, дынамічнае, дзеянне часам замаруджваецца.

В. Хомчанка з поспехам працягвае асваенне прыгодніцкага жанру, які — будзем шчырымі — пакуль што не атрымаў у беларускай літаратуры належнага развіцця, а многія пісьменнікі, ды і крытыкі таксама, не хочуць зразумець, што ён не адмаўляе чэласнасці, валавыя чалавечыя характары, раскрыццё важных жыццёвых праблем.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Надрукавана ў «Польмі»

РЭВАЛЮЦЫЯ АБАРАНЯЛАСЯ...

жорстка класавая барацьба. Скончылася грамадзянская вайна, ды не скончыліся спробы контррэвалюцыі — вярнуць былія парадкі. Актывізаваліся банды. «Асабліва», — піша аўтар, — ажывіліся бандыцкія напады летам дваццатага года ў паведах Гомельскай губерні — Мсціслаўскім, Быхаўскім, Чавускім, Чэрыкаўскім, Аршанскім, Рагачоўскім... Паветы гэтыя былі аб'яўлены на ваенным становішчы».

У гэты трывожны час у губерню быў камандзіраваны ўпаўнаважаны Наркамата аветы РСФСР Сарокін. Задача яго была важная: апісаць і захаваць культурныя каштоўнасці, створаныя народам на працягу стагоддзяў, у тым ліку і тыя, што былі ў цэрквах.

Веданне гісторыі дазволіла аўтару праўдзіва перадаць тагачасную абстаноўку. З другога боку, вопыт дапамог пісьменніку рэальна вылісаць чалавечы характары. І ў першую чаргу гэта тычыцца вобраза Сарокіна, чалавека, гарача адданага рэвалюцыі.

Няспешна малое В. Хомчанка «свайго» Сарокіна. Паказвае ва ўзаемаадносінах з людзьмі, з якімі ён сустракаецца па абавязку службы, з насельніцтвам невялікага мястэчка Захарына, куды прыехаў з мандатам, падпісаным Луначарскім. Напачатку нават стварэцца ўражанне, што Максім Восіпавіч адносіцца да тых людзей, якія найчасцей жывуць некалькімі годамі ад грамадства і абмежаваны прафесійнымі інтарэсамі. Але за ўсёй гэтай «ціхмянасцю», «запаволенасцю» паводзін хаваецца характар, моцны ў сваёй жыццёвай аснове. Былі памыл-

В. Хомчанка. Аблава. Апавесць. «Польмя», 1984, № 8.

яго, якая была зразумелая ў юнацтве, калі фарміраванне чалавека як асобы яшчэ толькі адбываецца, з гадамі не знікае. Не сказаць, каб яна вяла да пасіўнасці. У такой «раздвоенасці», па сутнасці, — два Сарокіны. В. Хомчанка і не спрабуе гэта згладжваць, разумеючы, што чытач ні ў якім разе не прыме персанаж «забранзавель». Яму патрэбен, ды і, зразумела, літаратуры таксама, вобраз, які б жыў паўнакроўным жыццём, а не існаваў бы згодна з тымі ці іншымі схемамі і ўяўленнямі.

Сарокін у творы менавіта жыве, а не прысутнічае. Аўтар паказвае свайго героя з усімі дадатнымі і адмоўнымі якасцямі. Паказвае як чалавека, які ўжо шмат зрабіў і дасягнуў і адначасова раскрывае як асобу, працэс фарміравання якой мог бы стаць куды больш паскораным, калі б ні аказвалі ўплыў на гэтую паскоранасць пэўныя «дробязі». З адной з іх і звязаны непрыемны ў жыцці Сарокіна выпадак. Вытокі яго пачынаюцца яшчэ ў юнацтве героя, калі ён, як кажучы, па вушы захакаўся. Абачлівая Міла тады аддала перавагу куды больш настурнаму карнету Шыліну, за якога неўзабаве і выйшла замуж. Праз шмат год на кватэру да Сарокіна зайшоў ужо штабс-ротмістр Шылін, папрасіў даведацца пра лёс жонкі, якую, маўляў, без падстаў затрымалі чэкісты. Сарокін хадзіў, хоць перад гэтым даведаўся, што кватэра Шыліных была яўкай для контррэвалюцыянераў...

Драматызм дзеяння ў творы дасягае свайго апагею, калі адбываецца чарговая сустрэча Сарокіна з Шыліным. Для Сарокіна апошняя. Шылін, ён жа Сівак, які ўзначальвае адну з

і больш. Як той зацкаваны звер, які ведае, што дні яго злічаны, ён гатоў знішчыць усіх і ўсё навокал.

Немалая пісьменніцкая ўдача — раскрыццё вобраза Шыліна-Сівака. Як і ў выпадку з Сарокіным, аўтар выкарыстоўвае рэтраспекцыю. Адбываецца своеасаблівы анатамічны аналіз падзення Шыліна, якога ўжо і чалавекам назваць немагчыма. Пакуль што ён спрабуе хоць неяк, хоць крыху зразумець, як сталася, што ператварыўся ў бандзюгу і забойцу. Спрабуе, ды ўжо немагчыма знайсці нітэчку, за якую можна было б утрымацца як за паратунак. Шылін-Сівак не мае права на літасць. І першы зразумеў гэта ні хто іншы, а менавіта Сарокін. Адчуў у тыя апошнія свае пакутныя хвіліны, калі як азарэнне прыйшло адзінае: «А ён жа і мяне не пашкадуе!»

Роздум Сарокіна — адказ на пытанне, кім стаў Шылін: «Ларык, Ларык... Патрыёт Расіі... Ці ж можна было тады, у час тых канікул на Волзе, нават надумаць, што той піжоністы карнет, рафініраваны далікатны паніч узначаліць некалі банду?! І якую банду! І ён сам будзе рашаць, забіць ці не пакінуць жывым. Не было нічога дзіўнага ў тым, што Шылін не прызнаў і не прыняў рэвалюцыю і Савецкую ўладу, яны адабралі ў яго ўсё. Не здзіўіўся б Сарокін, калі б пачуў, што Шылін эмігрыраваў ці пайшоў у белую армію — былі афіцэр ваюе за свае страчаныя прывілеі, хоць вярнуць старыя парадкі. Але ж узначаліць банду, у якой большасць звычайных крымінальнікаў — забойцаў, грабежнікаў, дзёрцаў, і помсціць усім, хто прыняў новыя парадкі, — такое не ўкладвалася ў галаву. Забіваць, вешаць, рабаваць, добра разу-

СВЯТА БРАТЭРСТВА

Як добрыя суседзі і даўнія сябры сустракаюцца прадстаўнікі Брэсцкага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Валынскай арганізацыі Саюза пісьменнікаў Украіны, якія аб'ядноўвае літаратараў дзвюх суседніх з нашай абласцёй — Валынскай і Ровенскай. Гэтыя сустрэчы сталі ўжо традыцыйнымі. У іх сваё, няхай невялікае, гісторыя, свае маршруты. А пралеглі яны па мясцінах, звязаных з жыццём і творчасцю Лесі Украінкі і Януба Коласа, Аліксандра Гаўрылюка і Міколы Засіма. Зямля Палесся, якая натхняла іх на жыццёвы і творчы подзвіг, стала галоўнай тэмай у творчасці Пятра Маха і Міхася Рудкоўскага, Есыпа Струцюка і Ніны Маціш, Віктара Лазарука і Івана Арабейкі...

«Свецкая культура паўстае сёння як арганічны сплав духоўных каштоўнасцей, ствараемых усімі нацыямі і народнасцямі краіны. І таму зусім зразумела імённе пісьменніка і

мастак, музыканта і архітэктара абалперцыя на шматвяковы культурныя традыцыі свайго народа, глыбей і ярчэй адлюстравыць жыццё сваёй рэспублікі. Разам з тым, мастацкая прантыка пераконавае: чым цясней нацыянальная культура звязана з іншымі, чым больш інтэнсіўна ўбірае яна ў сябе тыя рысы духоўнага вопыту браціных народаў, якія набылі інтэрнацыянальнае значэнне, тым хутчэй і больш пільна яна развіваецца». Гэтыя словы таварышы К. У. Чарненкі, сказаныя ім у прамове на юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, можна паставіць эпіграфам да нашай сёлетняй літаратурнай сустрэчы, якая адбылася 12—14 кастрычніка ў Сталінскім і Дубровіцкім раёнах — глыбінных, цікавых кутках Палесся, краі, што славіцца сваімі мужнымі і працавітымі людзьмі, сваймі гісторыяй, сваімі песнямі. Тут асабліва яскрава бачацца тыя

змены, якія адбыліся на нашай зямлі за 40 пасляваенных гадоў. У гэтым мы яшчэ раз змаглі пераканацца ў налгасе «Запаведы Леніна». З аднолькавай радасцю паказваў старшыня налгаса дэпутат Вярхоўнага Савета БССР І. Гваздзюкевіч налгасную птушкафабрыку і будаўніцтва новага клуба, знаёміў з перадавікамі вытворчасці і раз'ябром пад'рзе, якіскавым бібліятэкарам І. Супрунчыкам, чыя сінтэптурная кампазіцыя «Паміць» узялася нядаўна ў вёсцы Цярэблчы.

З заклапочанасцю сапраўднага гаспадара свайго зямлі, які дае не толькі пра сённяшні дзень, гаварыў старшыня аб праблемах, звязаных з меліярацый Палесся, справай, якая не даруе абялгавасці і легкадумнасці.

Гаворна, распачатая ў час знаёмства з гаспадарнай, працягвалася на літаратурным вечары ў налгасным ДOME культуры. Сваімі думкамі аб стане сучаснай беларускай літаратуры падзяліўся прафесар лаўрат Дзяржаўнай прэміі БССР імя Януба Коласа Уладзімір Калеснік, з творчасцю Украінскіх пісьменнікаў пазнаёміў прысутных сакратар Валынскай ар-

ганізацыі СП Украіны Пятро Мах. Усхвалявана гучалі ў аўтарскім вынананні радкі з «Пазем жыва» Ніны Маціш, якая сёлета была адзначана літаратурнай прэміяй імя Аркадзя Куляшова, і радкі з пазмы Васіля Гел «Вытокі», прысвечанай першаму насманату-беларусу П. Клімуку.

Не менш цікавай была і паездка ў вёску Гараднянскі школе. Свае вершы чыталі Васіль Жукіч і Сцяпан Бабій, Зянада Дудзюк і Пятро Красюк, Алесь Каско і Яўген Шмаргун.

Сталінскія і дубровіцкія хлелбаробы запрасілі пісьменнікаў на традыцыйны «Палескі кірмаш», які вось ужо колькі гадоў праводзіцца на мяжы дзвюх братніх рэспублік. Ён стаў сапраўдным святкам працаўнікоў сельскай гаспадаркі, народных умельцаў, удзельнікаў мастацкай самадзейнасці, святкам дружбы нашых народаў.

Мінола ПРАКАПОВІЧ, сакратар Брэсцкага аддзялення СП БССР.

«Новая ростань», «Аднагалосна», «Галасуе вясна за вясну», «Настрычнікам! Ліпенем! Маём!», «Першамайская вуліца», «Шырокае поле вайны», «Моваю сэрца», «Прасторы», «Прага

«Паўлінка» і дакументальнага фільма «Народны паэт». Сумесна з А. Куляшовым Вы напісалі сцэнарый мастацкага фільма «Першы выпрабаванні» і «Запомнім гэты дзень».

Максіму Лужаніну — 75

Вядомаму пісьменніку Максіму Лужаніну (Аляксандру Каратаю) споўнілася 2 лістапада 75 гадоў. З нагоды юбілею праўленне СП БССР накіравала яму прыгэталны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аляксандр Амвросьевіч!

Шчыра, ад усяго сэрца вітаем Вас, выдатнага беларускага паэта, празаіка і публіцыста, у дзень Вашага 75-годдзя!

Вы прайшлі слаўны жыццёвы шлях. Скончышы Мінскі белпедтэхнікум, Вы паступілі на літаратурна-лінгвістычнае аддзяленне БДУ. Працавалі ў рэдакцыі часопіса «Узвышша», на Беларускай радыё, а з 1935 года — у Маскве.

Пачалася Вялікая Айчынная вайна, і Вы апынулі салдацкі шынель. Скончышы ў 1942 годзе Падольскае пяхотнае вучылішча, удзельнічалі ў баях пад Сталінградам.

Пасля дэмабілізацыі Вы працавалі ў рэдакцыях газеты «Звязда», часопіса «Вожык», у Акадэміі навук БССР. Доўгі час былі членам сцэнарнай калегіі кінастудыі «Беларусьфільм», а потым галоўным рэдактарам студыі. Удзельнічалі ў рабоце XXIII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН. Выбіраліся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР.

Свой першы верш Вы надрукавалі ў 1925 годзе. Неўзабаве выйшла і Ваша першая кніжка паэзіі з сімвалічнай назвай «Крокі». І гэта, і наступныя Вашы кнігі прасякнуты пафасам стваральнай працы, нястрымнага поступу маладой Савецкай дзяржавы па шляху да пабудовы новага, сацыялістычнага грамадства. І кожны Ваш новы твор, новы зборнік былі напоўнены суровай рамантыкай гэтага поступу. Прыгадаем асноўныя з іх. Гэта — кнігі вершаў

крыла, «Галасы пад выраем», «Паразмаўляй са мной, зямля»; кнігі вершаў і паэм «Поступ», «Святло Радзімы», «Росы на колесе», «Лявоніха»; кнігі паэм «Неаплачаны рахунак», «Галасы гарадоў», «Як нараджаюся новы свет».

Не абышлі Вы ўвагай і самых маленькіх нашых чытачоў, падарываўшы ім «Вершы для дзяцей» і цудоўную паэму-казку «Хто робіць пагоду».

Пачынаючы з 60-х гадоў, Вы плённа працуеце ў жанры прозы, публіцыстыкі і літаратурна-знаўства. Выходзяць Вашы кнігі «Вачыма часу», «Колас разказвае пра сябе», «Дванаццаць вярочных вогнішчаў», «Рэпартаж з рубцом на сэрцы», «Людзі, птушкі, прастор», «З ранку да вечара». За кнігу «Колас разказвае пра сябе» Вам была прысуджана Літаратурная прэмія імя Якуба Коласа.

З поспехам выступаеце Вы і ў жанры кінадраматургіі. Вам належача сцэнарый мастацкага фільма па аднайменнай п'есе

Вялікі ўклад у беларускую літаратуру вы ўнеслі і як перакладчык з рускай, украінскай, польскай і іншых моў. Вамі перакладзены «Гора ад розуму» А. Грыбаедава, «Вечары на хутары ля Дзіканькі» і іншыя творы М. Гоголя, «Падарожжа з Пецярбурга ў Маскву» А. Радзішчава, «Жыццё Кліма Самгіна» М. Горькага, «Маладая гвардыя» А. Фадзеева, «Яны змагаліся за Радзіму» М. Шалахава, «Пераяслаўская Рада» Н. Рыбака, шматлікія паэтычныя творы А. Пушкіна, М. Някрасава, У. Маякоўскага, П. Тычыны, А. Міцкевіча, У. Сыраномлі, Ю. Тувіма і інш.

У Вашых паэтычных і празаічных творах ярка і праўдзіва адлюстраваны наш нялёгі і гераічны час, працоўныя і ратныя подзвігі савецкіх людзей. Вы дасканала валодаеце па-народнаму каларытнай, дасціпнай і саркастычнай мовай, ствараючы сацыяльна значныя высокамастацкія творы.

Ваша грамадская і літаратурная дзейнасць адзначана ордэнамі Працоўнага Чырвонага Сцяга, «Знак Пашаны» і медаллямі.

У 1969 годзе Вам было нададзена званне заслужанага дзеяча мастацтваў Беларускай ССР. Ваша творчасць шырока вядома за межамі нашай рэспублікі: кнігі Вашай паэзіі і прозы неаднаразова выдаваліся на рускай і іншых мовах, як у нашай краіне, так і за мяжой.

Горача віншуючы Вас з 75-годдзем, ад усяго сэрца жадаем Вам, дарагі Аляксандр Амвросьевіч, моцнага здароўя, маладой бадзёрсці і новых творчых поспехаў на ніве нашай літаратуры!

Супрацоўнікі «Літаратуры і мастацтва» шчыра далучаюцца да віншавання.

Мы святкуем гэтыя Перамогі, Вызвалення. Нясём гірлянды да помнікаў, да Вечнага агню, пад ногі ветэранаў кідаем кветкі. Гісторыя нас не пеціла—нашы святы з прысмеркам гора, страт. Для саракагадовых і маладзейшых, як мне здаецца, шмат чаго пакрыта вуаллю часу, гісторыі. Яно і зра-зумела—ім не балела, яны не могуць адчуваць тое ж, што і мы. Што ж, і добра, што не балела. Дзеля гэтага, кажучы высокімі словамі, працуем і жывём. А вось каб не вырасла ў маладых абьяквасцх, глухата да чужога болю, тут і мы абавязаны. Калі пра ўсё расказвае нашчадак, усё перададзім, тады супакоімся. Але хіба можна пра ўсё расказаць, усё перадаць? Тым больш, хіба можа чалавек сказаць, што ён усё зрабіў на зямлі? Такага чалавека, відаць, не знойдзеш. Ды і супакоіцца неабьяквы не можа. Супакою не можа быць. Іначай прастыя і глыбокія словы Вольгі Бергольц «Ніхто не забыты, нішто не забыта» стануць лозунгам, і толькі.

Помніце! Рабіць дзеля памяці пакуль не позна. Пакуль ёсць яшчэ каму гэта рабіць, пакуль не ўсё яшчэ трэба браць з архіваў, пакуль жывуць сярод нас удзельнікі абароны Масквы і штурму Берліна.

...Максім Лужанін гаворыць у Салігорскім райкоме партыі пра Чапалёўскі музей. Музей вядомы за межамі раёна. Пра яго пісала рэспубліканская прэса. Арганізоўваўся ён энтузіястамі пры школе. Затым у цыністым парку пад таполямі займеў уласны дамок. Нядаўна да дамка зрабілі прыбудову, і музей значна папастарнеў, стала магчымым пашырць экспазіцыю. Сама разгарнулася наладжаная справа. А тут няўязка, паўстала пытанне: адкуль браць кадравую адзінку, хто яе павінен аплачваць, як павінен лічыцца музей — самастойным ці філіялам. У Чапалёўскім музеі шмат экспанатаў, якім пазайздросціць і музей раённы. Экспанатамі, урэшце, можна падзяліцца. Нашто згортаць справу? Бо калі не вырашыць сёння галоўнага, яна сама па сабе згорнеца. Няхай дзверы музея не зачыняюцца, няхай ідуць сюды людзі. Гэта ж жыватворная крыніца патрыятызму.

— Я вам пісаў свае меркаванні, — гаворыць Максім Лужанін.

У райкоме пагаджаюцца са сваім земляком. Яны таксама за прапаганду актыўную. Абмяркоўваюць, разам шукаюць выйсця.

Гэтае пытанне для Аляксандра Амвросьевіча не аднаго дня. Ён і радаваўся і засмучаўся ходам справы ў музеі, але ніколі не забываў яго. Хлапчуком ён бегаў у Чапалі ў школу. Вядома, і школа тады была не такая, а пра музей і чуць не чулі. Свае Чапалі яму, свае. Гэтак, як і родныя Прусы. А хіба навакольныя вёскі чужыя? Ці мо Случак чужы? «Са сваіх Прусаў па лужках, па лужках напасткі, дзе мокра, а дзе суха. І во, як бач, і Случак».

У музейным пытанні Аляксандр Амвросьевіч бачыць справу глыбока выхаваўчую, дзяржаўную. Тут ён вопыт суседзяў пераняць не зашкодзіць. І з гэтым мы едем у Дарасіно, на маю радзіму. Тут два музеі. Адзін — музей працоўнай і баявой славы, другі — народных промыслаў. Здаўна ў Дарасіне выраблялі гліняны посуд. Максім Лужанін згадвае, што яго маці хваліла дарасінскія паліваныя гаршкі ды гладышы. Ну, а пасля вайны тыя гаршкі ды гладышы кармілі траха яе ўсіх дарасінцаў. Ужо ў суботу нанач тарахце-лі праз маё Замошша на Пагост, у бок Случка, Старобіна, Прусаў саматужныя каламей-

ды. Зноў ажывалі далёкія і блізкія чумацкія шляхі. Палітыя потам, крывёю збітых ног.

Усё, усё павінна быць у музеях, лічыць Максім Лужанін. Памяць рэчавай павінна памагаць памяці чалавечай.

Зноў прыгадваецца, як ён у Чапалёўскім музеі бярэ ў рукі лапці. Вучаніца-дзесяцікласніца, якая вядзе экскурсію, расказвае, што ў наваколлі доўга шукалі чалавека, які б іх сплёў. Так, дарэчы, было і ў Дарасіне, і шмат дзе яшчэ. Доўгі, доўгі шлях ад сьнежак, утапаных лапцямі, да зорнай сьнежкі Юрыя Гагарына. Колькі ж гадоў прайшло—сто, сто пяцьдзесят, дзвесце?! Усяго сорак чатыры. Дакладней—сорак тры з паловай. Але якіх гадоў! Галодных, халодных, ахвярных, гераічных. Гэта пра іх адзін з першых сказаў у беларускай паэзіі Максім Лужанін словы, што паўтарылі пасля ў перыфразе маладзейшыя: «Адной рукой мы край свой будавалі, другою адбіваліся ад ворага...».

Максім Лужанін, як і большасць пісьменнікаў яго пакалення, — чалавек, вельмі блізкі да зямлі. У гэтым, дарэчы, адна з галоўных рысаў яго інтэлігентнасці. Інтэлігентнасці сапраўднай, не ўяўнай. Бо не раз жа было і так, што чым хутчэй чалавек забываў пра граблі, станавіўся «гарадскім», тым хутчэй, як лічыў ён, рабіўся інтэлігентам. Такіх інтэлігентаў граблі часта б'юць па лоб.

Здаўён культурны чалавек паважаў зямлю і працу, адкуль яна пайшла. І сам без прынуку працаваў на зямлі. Яна давала яму сілы, усталявала раўнавагу, наводзіла на думкі пра вечнае. Пасля пайшло рамяство. Навучаны чэсна працаваць змалку, добра рабіў і сваё рамяство. А той, у каго ўсё валілася з рук, так і застаўся няўмекам і ў сваім рамястве.

Яшчэ адна рыса Максіма Лужаніна, ягоных аднагодкаў, старэйшых беларускіх пісьменнікаў. Гэта іх самаарганізава-насць, самадyscyпліна ў працы. Глядзіце, колькі за апошнія гадоў пятаццаць зрабіў Максім Лужанін. Амаль што ні год, то новая кніжка. Такое па сіле пладавітаму маладому здаравяку. На практыцы ж бывае наадварот: гара родзіць мыш. Мой маладзейшы сабрат, а то і равенскі, здаецца, за-надта доўга святкуе свой невялікі, а іншы раз і мізэрны поспех. Святкаванне, бывае, зацягваецца надоўга.

Дык вось, праца на зямлі. Самая цяжкая з усіх прац. І самая ўдзячная і ганаровая, калі чалавек не пагарджае ёю, не віхлюе, каб менш і абы-як зрабіць, але каб болей зарабіць. Зямля патрабуе пастаяннай да сябе ўвагі, і рэагуе яна адразу ж на клопаты пра яе. Калі буйным коласам, а калі і пустым. Хто чаго заслужыць.

Новыя часы, новыя гаспадары на зямлі, новы падыход да яе.

Есць у Салігорскім раёне саўгас «Новае Палессе». Непадальк ад спаленых у вайну фашысцкімі карнікамі Капацэвічаў, дзе былі знішчаны 426 мірных жыхароў, бы хто перанёс частку гарадскога мікра-раёна. Як помнік загінуўшым. Тут цяпер цэнтральная сядзіба, рабочая саўгаса маюць усё гарадскія выгоды. У гэтым пасёлку, а такіх ужо шмат на Беларусі, — сённяшнія і заўтрашнія аблічча вёскі. «Новае Палессе» — саўгас-гігант. Адзін ён дае сельскагаспадарчай прадукцыі за многа, многа гаспадарак, разам узятых. Такія ягоныя маштабы. А ў вёсцы Гоцк на Салігоршчыне ствараецца яшчэ адна падобная гаспадарка. Там выпрабавалася новая тэхніка для нархатойкі кармоў. Наша і гэдэраўская. Летась адну машыну ўдасканальвалі на месцы. Зацікаўлена хваліліся ў райкоме, заклапочаны за сваіх землякоў быў і Максім Лужанін.

Дарогам ДАРОГУ...

З Аляксандрам Амвросьевічам як з «проста чалавекам» упершыню сустрэўся я ў поездзе «Беларусь» улетку 1961 года. Група літаратараў, у якой быў, вярталася з Масквы з Усесаюзнай нарады маладых пісьменнікаў. У Маскве, акрамя агульных пасяджэнняў і заняткаў у гасцініцы «Юнацтва», дзе жылі, былі розныя сустрэчы на прадпрыемствах, выступленні ў палацах культуры. Амаль уся беларуская дэлегацыя ездзіла ў горах да Міхаіла Ісакоўскага. Выступіў перад маладымі Юрыя Гагарына. Уражанняў было шмат. А сяброўства, якое пачыналася тады, перарасце з гадамі ў моцную дружбу паміж славуцямі і вядомымі сёння майстрамі слова. Мая Румянцава, Вольга Фокіна, Барыс Алейнік, Геннадзь Бурдзікін, Іван Драч, Рыгор Бардулін, Арві Сяіч, Міхась Стральцоў, Арамаіс Саакян, Анатоль Грачанікаў, Уладзімір Сангі...—усе з таго прызыву.

Узрушаныя, настроеныя аптымістычна, ехалі мы дамоў. І тут нехта разведваў, што ў нашым вагоне (лепш—мы ў іхні!) вяртаюцца з Масквы Пятро Глебка і Максім Лужанін. Неўзабаве праз пасланца яны і запрасілі ўсіх нас да сябе ў купэ. Яны былі ў купэ ўдвух. І ўсё роўна стала цесна, калі набіралася ўся наша грамада. Старэйшыя і маладзейшыя размясціліся поруч, хто-кольвечы стаў у дзвярах. Бы-ло па-таварыску добра сярод паплекнікаў у самым прамым сэнсе слова. Нас ядналі адзін клопат, адна работа. Толькі старэйшыя Глебка і Лужанін перарабілі яе свет, а нас гэтулькі чакала наперадзе.

Пачаўшыся з пытанняў і адказаў пра нараду, гаворка вылілася пасля ў гаворку-ўспамін пра літаратурнае «было», пра маладосць нашых гасцін-ных гаспадароў, іх таварышаў, на чых плячах тады ляжала галоўная служба. Раней мне, можна сказаць, не выпадала трапляць у кампанію старэйшых, а трапіўшы, не адчуць дыстанцыі ўзросту, становішча. Такое адчуванне было, як мне здалася, і ў маіх сяброў. Хоць пра розніцу ў гадах і розніцу ў зробленым імі і намі мы не забывалі. Як бы шчыра і па-таварыску як роўныя з роўнымі Глебка і Лужанін з намі ні трымаліся, ніхто з маладзейшых не забываў на субардынацыю. Не-не ды і сустрэнеш у нашым асяроддзі, на жаль, адваротнае, калі з боку маладзейшага калегі ў дачыненні да старэйшага майстра дапускаецца гэткая праспячкая фамільярнасць. У народзе ў такім разе кажучы: я з табою свіней не пасвіў. Старэйшыя выхаваны таварыш, твой сабрат па літаратурнай справе такога, праўда, не скажа, ну, а збоку заўвагу зуху не заўсёды да-сі. Прапісаная ісціна: кожнаму заўсёды ў ўсёды трэба памятаць, што панібратствам са старэйшым не падраўняешся. З ім можна падраўняцца, ды і то адносна, зробленым. І толькі ім. Ну, а пашана да гадоў жыве ў нашым народзе заўсёды.

Адным словам, маскоўская нарада знайшла як бы свой працяг у вагоне хуткага цягніка. За акном міглілі станцыі і паўстанкі, палі і лясы. Бег незаўважна час. Здавалася, што хутчэй нават імачаў і поезд. Калі параўнаць, то як той

конь, што ведае дарогу дадому. Мы вярталіся ў Мінск. Запал нарады яшчэ жыў у кожным з нас, абуджаючы спадзяванні і мары. І два старэйшыя былі з намі як прыклад для пераймання, як гарант нашай перспяховай будучыні...

Я і мае таварышы, наколькі ведаю, пасля Масквы былі, як студэнты перад стыпендыяй. А Глебку і Лужаніну ці пра гэта казаць?!

— Хопіць, Пятро, марнаваць хлопцаў, — кажа Аляксандр Амвросьевіч. — Справа — найперш, але хопіць — шукай свае запасы.

— Але, — пагаджаецца Пятро Фёдаравіч, — салаўя байкамі не кормяць...

Справа — найперш. Для Максіма Лужаніна гэта жыццёвае правіла. Так было заўсёды. У гэтым упэўніўся прынамсі апошнім часам. Пасля першай сустрэчы з ім як з «проста чалавекам», асабліва за дзесяць-дваццаць гадоў, калі я бліжэй пазнаёміўся з Аляксандрам Амвросьевічам.

...На 40 гадоў адышла ад нас вайна. Пакаленне змяняе пакаленне. Самыя быстрыя з пасляваеннага нараджэння па-спелі стаць ужо бабулямі. Для ўсіх, хто не зведаў жахаў вайны, 40 год — шчаслівая мірная эпоха. Праўда, эпоха— болей для нас. Для іх чатыры мірныя дзесяці гадоў пра-міглігнулі як адно імгненне. Няхай жа яно доўжыцца. І ўсё ж, думаецца, трывога праймае больш нас, старэйшых. Бо нам вядомы амаль фізічны страх ваеннага дзяцінства, боль, заўсёднае адчуванне го-ладу.

А вось новая форма гаспадарання. Дакладней, форма, якая яшчэ не ўсюды знайшла сваіх паслядоўнікаў.

У калгасе імя Чкалава вясной адвалі плошчу пад соткі, на якіх павінна была расці бульба. Бульбакапалкамі і калгасным насеннем пасадзілі. Улетку механізатары даглядалі яе. А калі настала пара выбіраць, вывелі тэхніку на агульны загон. Перад гэтым яго падзялілі на двары. Падышла чарга, выбралі з твайго ўчастка — забірай гатовую бульбу, вязі дамоў. Ні табе клопатаў з канём, з выбіральнікамі. Разлічыся за насенне, за работу. Выгадна так? Ці не? Канечне.

Дык чаму туды, у Цясова, дзе цэнтральная сядзіба калгаса імя Чкалава, не з'ездзіць Максіму Лужаніну? І ён едзе. Письменніку цікава сустрэцца з людзьмі, якія выдуць такое гаспадаранне, пагаварыць з імі. Пагаварыць і пра выкарыстанне зямлі, пра яе клопатаў. Бо з палёў калгаса імя Чкалава, куды ні глянь, у які бок ні павярніся, убачыш горы з адвалаў пароды салігорскіх шахтаў. А тут гэта праблема. Пакуль не крытычная, але даволі вострая.

Сур'ёзная гаворка ішла пра гэта і ў райкоме партыі. У райкоме занепакоены, што з-за чэрасоленасці глебы шмат дзе ўпалі ўраджай. А зямля навокал добрая. Случчына — беларускі лесастэп. Можна, пароду з адвалаў заганыць назад у выпрацавання штрэкі? Можна, разводзіць пад зямлёй саліныя расолы і пампаваць іх на паверхню, а тут выпарваць? Праекты, меркаванні... Зямлі ад іх не лягчэй. Пакуль ідуць спрэчкі, падлікі, што дзешавей, зямля засольваецца. А можна, ўспомніць даўнюю народную прыказку, што скуны два разы плаціць, ды спыніцца на тым, што здаецца на першы погляд непрамыслова?

На Салігорчыне свае праблемы, а на Іўеўшчыне і Лідчыне свае. Але і тут і там зямлі трэба памагаць. Дзе трэба зменшыць кіслотнасць, дзе яе падбавіць.

Аляксандр Амвросьевіч перад гэтым выбіраўся дэпутатам у Вярхоўны Савет БССР у Іўеўскім раёне. Цяпер ён дэпутат ад Беліцкай выбарчай акругі Лідскага раёна. Часта ездзіць на сустрэчы са сваімі выбаршчыкамі, ведае іх патрэбы. А пры сустрэчах — першая гаворка пра зямлю, пра ўраджай, пра фермы. Пра навуковы падыход у гаспадаранні. Бывае, жыта дастае плячэй, салома што драцяная, а колас пуставаты. І пры земляных работах, асабліва калі закладваецца дрэнаж, трэба быць асцярожным, каб не парушыць гумусавага пласту. Што ж іншы раз можна бачыць? Тракамі трактароў, коламі цяжкіх машын гэтак зб'ёрсаюць зямлю, што на ёй некалькі гадоў нічога не хоча расці. А колькі дарог і сцежак уздоўж і ўпоперак! Прощьма! «Або яшчэ вось што, — гаворыць Максім Лужанін на раённай нарадзе перадавікоў у Лідзе. — Вы часта заворваеце лажкі, мокрыя лужкі, крыніцы. Іншы раз па неахайнасці, па нехацэнню аб'ехаць. А ў большасці з-за ўхвальнага на першы погляд намеру павольшыць поле. І што ж? Поля быццам прыбавілася. А што расце на тым полі? Нічога. Там з году ў год усё вымакае. Ці не лепш пакінуць той мокры лужок нечэпаным? Карысці больш будзе. І карова нап'ецца, і птушка сядзе, а галоўнае — прырода вам дзякуй скажа...»

На кожную сустрэчу з людзьмі Максім Лужанін вязе кнігі. Многа кніг. Для школьных і калгасных бібліятэк.

Было такое і летась. Сустрэўшыся са школьнікамі і настаўнікамі Прускай васьмігодкі, пабыўшы з імі, падарыўшы кнігі, паехалі мы ў далыні пасёлка да Марыны Іванаўны Хо-

лад, равесніцы Аляксандра Амвросьевіча. А па дарозе нам — тое месца, дзе некалі стаяла хата Каратаяў, раслі два клёны, а насупраць была вялікая лужа. Самыя памятныя вясковыя прыкметы! З-за той лужыны, хто ведаў пра яе, думалі, і псеўданім узяў сабе дзядзька Максім. Аж — не. Напачатку браць псеўданім не было патрэбы. Але была мода дваццатых гадоў, і малады на той час паэт не мог адстаць ад сваіх равеснікаў. А па-другое, як спаміналася ўжо «па лужках, па лужках — аж да Слуцку», псеўданім ад луку.

Ходзім па полі, на якім растуць буракі. Шукаем хатнішча. Здаецца, тут. А можа, трохі ўбок?! Навокал жа ніякай прыкметы, за што б зачэпіць вока. Ні клёнаў, ні лужыны. Прайшло столькі гадоў!

Час распарадзіўся так, што пагубляліся родныя, сёстры. Дык дзе ты знойдзеш тое хатнішча, хто падкажа? «Здаецца, тут во», — гаворыць мясцовы чалавек. Але і яму ці ў памяці. Яшчэ ў сорок шостым годзе Максім Лужанін пісаў: «А як вярнуўся дамоў, Збыўшы ліжуну навалу, Вёскі свае не знайшоў. Месца, дзе хата стаяла. І засталіся з радні. Як ні распытваў навокал, Шэрыя два камяні з прызбы ля матчыных вокан».

На шчасце, пасля вайны аб'явіліся дзве сястры Максіма Лужаніна. З публікацыі ў цэнтральным друку яны даведаліся, што іхні брат жывы і здаровы. Самі яны жылі ў Краснадарскім краі.

Марына Іванаўна Холад, апраўная па-святочнаму, выйшла на лавачку сустрэць гасця. Перад сустрэчай, дучы сюды, Аляксандр Амвросьевіч сказаў: «Помню яе дзядзючкай». Марыне ж Іванаўне таксама помніцца той узрост. Бо яна пачынае нібы з дакору: «Сказалі, што едзе Лужанін. Калі б сказаў, што Саша Каратаеў едзе, то ведалі б усе». У сваіх словах яна, відаць, упэўнена. Ва ўсякім выпадку за сваіх равеснікаў.

...У гурце старэйшых, ды і не толькі старэйшых, менш гавары, а больш слухай. Слова — серабро, а маўчанне — золата. Зразумееш гэта калі не адразу, то апаля. Слухай, матай на вус. Ні ў адной кніжцы не вычытаеш, ні ў адной манаграфіі. Тым болей, калі не тычыцца гэта надта сур'ёзных гаворак. А Максім Лужанін любіць і ўмеє пераказаць анекдот, перадаць народную карцінку. «Гэта ж у нас адзін дзядзька два разы вырастоўваў Прусы ад белалайкаў. Так ён сам пахваліўся. Першы раз іхнія разведчыкі перастрэлі селяніна на двары ды і пытаюцца: «Ці ёсць у вёсцы бальшавікі?» «Ёсць», — кажа. «І ў хаце ў цябе ёсць?» — «Ёсць». — «Вядзі». Павёў, адчыніў дзверы ў хату. А яны як зарыпяць, што аж уся салома на падлозе заварушылася. Легіянеры спалохаліся ды ходу». Так некалькі дзён Прусы былі вольныя. Хто варушыўся на падлозе? Дзядзькавы дзеці. Іх у яго многа было, як бобу. «Другі раз зноў сустрэўся ім той дзядзька, — працягвае Лужанін. — І зноў тое ж пытанне: «Ці ёсць у вёсцы бальшавікі?» «А чаму ж няма. Ды вунь яны перапаўзаюць пагорак», — кажавае селянін. Легіянеры паўглядаліся — і праўда, паўзучы! Зноў драла далі. А то былі авечкі. Здалёк іх легіянеры і не распазналі, а ў страху вочы вялікія. Во які ў нас дзядзькі былі», — хаваючы ўсмешку, расказвае Максім Лужанін. «А ўсё ж коней белалайкаў пабралі ў Прусах многа. І скрозь у вёсках. Ды ўсё самых лепшых», — ужо сур'ёзна дадае ён.

Пра сваіх прускаў, як некалі Кузьма Чорны пра цімкаўцоў, Максім Лужанін расказвае амаль не кожны раз. А во і пра цімкаўцоў. «Расказваў Кузьма Чорны, — успамінае Лужанін. — Пра цімкаўцоў. Нібыта яны так гаварылі самі пра сябе:

«Мы такія чысцёхі, такія чысцёхі, што ці трэба ці не, а мы емся і да калядаў і да вялікадня».

Недзе пад Юрацішкамі нясе дзед кош грыбоў. Лужанін спыняе машыну, падыходзіць да грыбніка: прадай, дзед. Той мулечца, кажа, што дома баба чакае. Пакуль ідзе торг, вылазім і мы з Уладзімірам Гніламёдавым. Лужанін паказвае на нас і нешта гаворыць старому. Чуваць не кожнае слова, але сэнс лавім такі: сказалі жонкам, што паехалі ў грыбы, а грыба ніводнага. Як жа апраўдацца. І дзед саступае.

Падарожнік Максім Лужанін заўзятый. На пад'ём лёскі, што малады. «Селі і пайгралі», — яго любімы выраз. Куды?! Пра нашы паездкі ў Салігорск, Іўе і Ліду я раскажаў. Назаўтра Максім Лужанін, калі не будзе спраў грамадскіх, можа быць недзе зноў далёка ад Мінска з Іванам Фролавічам Клімавым, даўнім сваім сябрам. Або скажа ў гаворыць, што з Барысам Сачанкам ездзіў анагдове ў Слуцк на базар. Радзіма цягне. І ён ездзіць туды часцяком. І ў іншыя месцы. Асабліва любіць адпачываць у грыбах. «Што б я рабіў без машыны? — распінае пытае дзядзька Максім. — Шкада, некаторыя гэтага не разумеюць».

Лужанін мала расказвае пра сябе. Хіба што калі спытаеш. І то каротка, самую існасьць. Вось і гэтую фразу ён змушаны прамаўляць з неахвотай: «Вуха пабольвае. Кантузія». На роспытты дадае: «Тады, казалі дактары, трэба было паставіць плацінавую плацінку. Ды хто гэта будзе ставіць яе лейтэнанту, якога заўтра заб'юць».

Нічога не ведаю пра сібірска перыяд жыцця Лужаніных. І пра маскоўскі. Акрамя гэтага выпадку. Расказала Яўгенія Эльгартаўна.

«І сёння помню сваю першую памылку. Калі мы прыехалі ў Маскву, уладкавалася я ў выдавецтва карэктарам. Лічыла, што добра ведаю рускую мову: як-ніяк, выкладала яе ў Сібіры. Паправіла «станцыя Вешнякі» на «станцыю Вішнякі». Прыходзіць вось старшы рэдактар. У Маскве гэта вялікая асоба. «Вы што, зусім не ведаеце рускай мовы?» — пытаецца. — Не ведаеце, што «Вешнякі» ад слова «вешний»? Так сварыўся, так сварыўся. Але я старалася. А праз нейкі час перавялі мяне ў рэдактары».

...У спелым бары на паваленым дрэве сядзіць сівы чалавек. Позірк яго скіраваны ўдалечынь. Чалавек нешта думае, прыгавдае. Можна, зноў прыйшла выснова: «Што я варты без лесу?» Можна, і гэтак. А можа, іншае: «Калі не хапае часу заехаць дамоў, то я хоць спынюся на скрыжаванні. Пастаю ды пагляджу ў той бок...»

Дарога Салігорск — Слуцк абсаджана рабінамі. На большасці дрэў лісця ўжо няма, і на фоне ахаладалага, натапыранага ельніку ахоўных палос ярка гараць два шнуркі ягад. Гронкі — як неперагарэлае вуголле, непрыхаванае яшчэ пухам шэрага попелу. На цёмны асфальт ціха, амаль нячутна дыхае выхлапная труба машыны, нібы хочучы прахукаць яго. Машыне няма калі. Яна б так і рванула і паляцела б. Даганяць дарогу і час.

Няма часу і ў яе гаспадары. Але ён сышоў з магістралі пад указальнік, на якім напісана: «Прусы». Высакаваты чалавек. Трохі прыгнуты гадамі. Крок, другі, трэці... Спыніўся. Пазірае ў бок пагорка, на які пабегла дарога ад указальніка. Злева і справа поле. І нічога больш.

Для таго, хто не ведае. Хто тут першы раз.

Уладзімір ПАУЛАУ.

Я. Купала і Я. Колас на Усеаюнным радыё. 1934 г.

Я. Маўр і М. Багун у піянерскім лагеры. 1934 г.

А. Дудар і М. Багун у выязной рэдакцыі «Савецкая Беларусь» на будаўніцтве аўтамагістралі Мінск—Масква. 1934 г.

Я. Купала і М. Галадзед. 1935 г.

Я. Колас і Я. Купала ў Беластоку. 1939 г.

А. Суркоў і А. Куляшоў. 1943 г.

ПАЭЗІЯ

Раіса БАРАВІКОВА

Стэфанова

Шукаюць вёску Стэфанова
аблокі сорак два гады...
Дзядок з касой сядзеў на дрэвах,
стаяла цётка ля грады.
Хлапчук выцягваў з пальца стрэмку,
над дошкай з гэблікам карпеў...

Дзяліла маці дзецям семкі
і бурачынне несла ў хлеў.
Пад плот адцягвала балею
бабуля—светлае чало...
Да хат зіхоткаю лілейай
з усходу сонейка плыло.

Прымрою вёску Стэфанова,
хоць не была ў ёй да вайны...
Бур'ян глухі шуміць за ровам,
там сховы ладзьяць кажаны.

Любі траву, вясновы гром і гай,
суніцу, што на промніку плячэцца,
а сэрца і трывогі ўсе аддай
радку, што пачуццём на нервах
тчэцца.

Сакратам будзь ці закаснелым снобам,
нясі пячатку ўдачы на ілбе,—
задума застанецца толькі спробай,
калі ёй цалкам не аддаць сябе.

Калісьці ў зелень апрануцца дрэвы,
і свет раслін прыойдзе на мажор,
запросіць салаўя на ўрокі спеваў
начы святлоткай месяц-дырыжор...

Пакуль жа ўсё размалявана ў вохру,
галіны жалбы ўспомнілі свае...

І ўжо сняжок пакінуў свой аўтограф
пад лаўкай, дзе прамень не дасца.

Ды гуд пчаліны, спеў і расцвітанне, —
усё не раз паўторыцца ізноў,
а ты, хто даў сустрэчу і расстанне,
гаворыш: не вяртаецца любоў...

Кулёма

Была вятрам бялітасным знаёмай.
Ніхто не ведаў—хто яна? Адкуль?
Ішла дзяўка, шапталі ўслед: «Кулёма!
Не дзею, а саломы мокрай куль».

На тое й слова—
ўсцешыць і параніць,
калі ж клявалі зябліва гракі,
у сажалцы знайшлі яе пад ранне
скупыя на размовы рыбакі...

Хавалі,—сонца выбліснула ясна
на дрэвы, на зрудзелую траву,
і нехта з цёткаў у далоні пляснучы:
«Ба-а, людцы, як жа бедную завучы?».

З часоў тых, кажуць,
ля жытоў няжытых,
дзе дзікае шалее васаўе,

Кулёма супыняе нежанатых,
пытаецца: «Дзе прозвішча маё?»

Адорыць глеба рупны клопат
злакам,
чаканых верне мараю шаша,
дзе лёс вучыў пакутаваць і плакаць,
смяцца навучылася душа...

А чэрвень па цяплу прайшоўся градам,
а жнівень спапяліў пшочоту траў,
як можна зараз захапляцца садам,
што завязі ніводнае не даў?

Ды ёсць жа, ёсць жа ісціна на свеце:
ва ўласнай долі—кожны садавод,
я на слязе ізноў гадую квецень,
пакутню: ці дасць жаданы плод?!

На досвітку ў лесе

Зямля цвіце па чорным белай
пенкай,
іду прагалам лёгка, як калісь...
Паўскавалі на пень стары апенькі
і рыжыкі з грудка крычаць ім «білі»

Парожні кошык просіць нахіліцца,
пакуль не ўдарыў сонечны прыпар...
Лісічкі расштурхоўваюць ігліцу,

Аляксей РУСЕЦКІ

Мне ўсё чулася

Масква

Прытул маіх юнацкіх дзён—Масква,
як шпарка ў сонцы й хмарах час
праходзіць!

Ступіўся зрок, збялела галава,
падзеяў, змен і думак—
паўстагоддзе.

Усё праходзіць,
вечны—неба круг
ды над Крамлём палае сцяг нязменна,
на вострай вежы вечны стрэлак рух
і Маўзалеі, і покліч зор праменных.

Мне чутны крокі гордых маршаў тут
і медны пошчак нашых даўніх святаў,
цяпер, самотны, ў тлуме дум
іду да гмахаў новых плошчаю пакатай.

У неба грані стромкія ды шкло,
уніз прыступкі
гулкіх пераходаў,
іх стоенае нізкае святло
мяне ўзрушае сорак першым годам...

Парталы й вежы—зебры камуфляж,
кітовы статак шэрых стратастатаў,
прсыяга наша,
гнеў знішчальны наш:
за барыкадаў—зноўку барыкада.

Які ж агонь тут месціўся тады
і вера ў моц Краіны ўсёй Саветаў
каб выстаць,
угледзець праз гады
і перамогі сонца й мір над светам?!

Масква, мне мілы бляск тваіх пазм—
падземных залаў, бляск заглаўных
літар,
цяпер і ў Мінску
літары «М», «М»
гараць завабна, ў нас метро адкрыта.

Іду ў маё найпершае метро,
што і маёй рыдлёўкай распачата,
знаёмы ветрык,
малады настрой
мяне выносіць на асфальт Арбата.

Тут з вершам часта поруч я хадзіў
у людным зыркнім у вячэрнім тлуме;
Арбат, дом нумар пяцьдзесят адзін —
цяпло сустрэч
у Беларускам клубе.

Чыталі там газеты землякі
і тупацелі вечарынікі зрэдку,
ляцелі ў зал Купалавы радкі
і хор спяваў пра сталь,
пра ружы кветку...

Я песню на Смаленскі нёс бульвар,
дзе паўз яго трамвай і лясак падковаў,
над ім—студэнцкі рай,
прастор для мар:
высокі светлы дом шматпавярховы.

Там генерала профіль на сцяне,
каля дзвярэй былога інтэрната;
герой на сцюжы ў муках зледзянеў,
а не скарыўся
фашыстоўскім катам.

Легендай стаўся наш былы сусед,
па лесвіцы адной хадзілі з ім мы,
як праглі працы, подзвігаў усе
не меншых,
чым на славу ўсёй Радзімы.

Было відно нам да канца як жыць,
хоць мірны час ці бура агнявая...
О каб дазнацца мне,
дзе хто ляжыць,
з якой хто думкай век свой дажывае!

Нам мроіўся тады сацыялізм
шыракавокны сонечны
машыны,
сацыялізм гучаў як сонцалізм
і земляў і працоўных душ краіны.

Высвечвае істотнае нам час;
хто ж ведаў пэўна як яно ўсё будзе?
Цяпер высновай ісціна для нас:
сацыялізм—
найперш, дык гэта людзі...

Глядзім пільней,
прышла пара разваг,
ужо асенні думку спеліць подых;
я рад, што мне ўсё чулася Масква,
што ёсць яна на шчасце ўсіх народаў.

Уцешна думаць, што й цяпер, калі
вайны знішчальнай паўстае пагроза,
жыццё і мір мацуецца зямлі,
сцявяджаецца
яе жыццём і лёсам

З нашай біяграфіі

А няўжо было ўсё гэта з намі?
Даўнімі цяпер здаюцца снамі
лапці, хлеб з мякінай—гэта факт,
камсамол, калгасны ток, рабфак,
пяцігодка домны—ставім самі...

Мірнай працы мары не збыліся,
дзе і колькі нас палегла тысяч?
Снег, зямля ў крыві, трава ў крыві;
ад бамбёжак да атак—жыві,
сябруку аюпнаму ўсміхніся!

Перамогі дым задужа горкі;
дым зямляняк і руін узгоркі,
горад паўставаў на мазалях,
прасталася коласам зямля,
творчай думкі ўзлёт—касмічнай
зоркай...

Гэта ўсё было, бяспрэчна, з намі,
аж на сэрцах сведчыцца рубцамі
і падзякі словам іншы раз;
так было... Мо будучы помніць нас
маладая песня, зерне й камень.

Праметэй

Паводле К. ЦІМІРАЗЕВА

Захапляюцца людзі
суровым паданнем Элады,
як нябесны агонь
у багоў ухапіў Праметэй,
а сапраўдны тытан,
у плашчы шырачэзным крылатым,—

ён і сёння
жывільным агнём надзяляе людзей.

Як раней, так і сёння
ягоны праменны здабытак,
які ўзважыла некалі
волатнай моцы далонь,
блішча ніткай караляў,
у топцы гарыць антрацытам,
скача ў домне і ў жылах пульсуе,
усё—той агонь.

Жменя промяў густых,
пяцярнёў змахнута з неба,
на зялёнай зямлі
адкладаецца рупна ў запас
кольцам дрэва, арэхам
і збожжам янтарным для хлеба—
адбываецца дзіўнае дзіва
пры нас, вакол нас.

А як першым марозам
на досвітку восень павея
і рассыплецца сонечным спектрам
па дрэвах агонь—
вецер часу на дол
зрыне, кіне тады Праметэй,
але ён зноў да неба
зялёную ўзніме далонь.

Згадкі

Сосны ў сонцы разамлелыя,
пахне ладанам смала;
за ракой бярозы белыя
шчыльнай купкай збоч сяла.

Белакорыя, яскравыя,
кроны—майская трава,
разам—быццам шасціглава
беласценная царква.

Дзесьці хтось і дрэвам моліцца,
ён церквам галовы б сек;
як былі мы камсамольцамі,
нам—ні бог, ні чорт, ні секс...

Злоўжывалі лесасекамі,
не шкадуючы лясы;
трэба ж месца чалавеку
чуць сумлення галасы.

У спакоі бору летняга
і ў табе сціхае тлум.
Для душы дай заповітнага
слова шэпт і дрэва шум!

Дарма ўглядаешся ў каханне—
сваё разбітае люстэрка:
усмешку, ўсмешку спадзявання
гримасай гасіць паняверка.

Яго нічым ужо не склеіш,
марознай зоркай ззяе ў раме,
твой сад спатканняў халаднее
штодня пад шумнымі вятрамі...

На зорку вострую паглянеш
і, можа, ў смутку непазбытым
зноў прыгадаецца каханне
і як і чым яно разбіта...

Вясна, вясна!.. Не ўцямялю—чым
мяне ўзвышае да палёту
бярэзніка зялёны дым,
свіст вузкіх крылаў над балотам.

Здалёк ужо чуваць: «Ку-ку!»
размерна, гучна і, здаецца,
у сінняй высі, не ў ляску
вясны празрыстай б'ецца сэрца.

Гук чысты як з крыніц вада,
гараць галіны паўнакроўем;
яшчэ не страчана, відаць,
прыроды і тваё здароўе.

ПРОЗА

АБ КОЖНЫМ ДРЭВЕ,
якое расце абпал вуліцы,
і аб кожнай хаце ў вёс-
цы, дзе прайшло тваё дзя-
цінства, жыве свой успа-
мін. Асабліва ўсё згадваецца, наплы-
вае, калі ты далёка ад дому. Але
вось вяртаешся да роднага парога.
Ідзеш павольна, вітаешся з кожным
(і так нязвыкла рабіць гэта, горад
развучыў). Старыя прыпыняюцца,
прыглядаюцца да твару, да адзежы-
ны. І доўга чуюш спіною пранізлівы
погляд. А малых не пазнаеш. Дома
распытываеш маці. «Гэта ж Іванеч-
каў!» — дзівіцца яна.

Вядома, падобнае пачуццё ўваскра-
сае, мусіць, і ў гараджаніна. І ўсё ж
у вёсцы — адметней. Адчуванні —
вастрэй. Не магу ўявіць, як жыўць
на зямлі людзі, у якіх разбурылі ву-
ліцу, знеслі вёску... І выдумалі ж
слоўца такое: неперспектыўна.

Мая вёска выжыла. Хоць была
заўсёды несамавітай, гразкай, стаяла
ў баку ад вялікіх дарог. Гады ёй —
на карысць. Стаіць памаладзеля,
ажылая. Такой уваходзіць у лёс но-
вых пакаленняў. Мне радасна за яе.
Але і рэўнасць з'яўляецца. Гляджу
на вёску, як стары муж на маладую
жонку: яго цягне пасядзець, а ёй
чорт таўкачом пад рабро — на гуль-
бішчы хочацца! Мне радасна за тваю
маладосць і балюча за страты: зыхо-
дзяць старыя назаўсёды са сваімі
дзіўнымі песнямі, назвамі ўрочышчаў
і валатавак.

Іду па вёсцы. Вось хата бабы Са-
шы. Ужо колькі гадоў вокны і дзве-
ры забіты аполкамі, двор утравелы,
плот паваліўся, а на задзеравянелым
агародзе панавалі калючы асот і жоў-
тая сурэпка.

Адметны ўспамін жыве пра бабу
Сашу. Чаму? І сам не ведаю. Старую
амаль не памятаю. Урэзалася толькі
яе пахаванне.

Памерла баба Саша вясной, у са-
кавіку. Вясна тады, відаць, была
ранняя. Запомніў, як схуднелы —
адны косці — конь ледзь цягнуў па
гразкай дарозе калёсы, на якіх ля-
жала ў труне баба Саша. Людзі, у
асноўным старыя, моўчкі ішлі па
ўзбочыне, дзе яшчэ не адпусціла
мёрзлую зямлю. А мы, малыя, замы-
калі шэсце. І не было ў нас аніякага
суму і журботы. У смерць мы тады
верылі гэтак жа, як у існаванне Ба-
бы-Карготы ці Кашчэя. Паміраюць
толькі старыя, а мы ж імі ніколі не
будзем!

Перад імшарай, за якой былі мо-
гілкі, змяіўся невялікі ручай, які
чамусьці звалі Чорнай рэчкай. Улет-
ку ён перасыхаў, вада заставалася
толькі ў вірах. Там мы лавілі рукамі,
закаламуціўшы ваду, плямцістых мен-
тузоў і зеленаватых шчупакоў. Па
вясне ж вада шумела, бурліла, пера-
катвалася цераз мост. У той вясенні
дзень разводдзе падпірала пад самыя
слегі моста. Было цікава прыпыніцца,
патыкаць лазовымі дубцамі ў вірлі-
вую плынь; лазыны выгіналіся, бы
піяўкі. І ўсё ж мы тады чамусьці не
прыпыніліся, а, сцэбанушы раз-
другі па вадзе, пабеглі за калёсамі.

Пад гару конь заслізгаў капытамі,
калёсы падаліся назад, труна пасуну-
лася на край. Некалькі мужчын кі-
нуліся ў гразь, падперлі воз. Конь,

бы робяць мудргелістае па.

Паблізу дзесь павінна быць крыніца—
расточак пасярэбранай вады...
У сэрцы можна несці таямніцу,
згараць навошта сэрцу ад нуды?

Яшчэ чужы і снам маім далёкі,
ды радасней за вестку аб вясне,
тэлеграфуюць сэрцу біятокі,
што недзе ты падумаў пра мяне...

Як сёння знаць, каторая са сцежак
мяне ўвядзе ў твой невядомы свет.
Вунь баравік ля крохкіх сыраежак
адважыўся на смелы піруэт...

Матыль спрасонку ліст крылом
глянцуе,
над ім у кроне вецер-бай гудзе,
спыняюся... Грыбы мае танчуюць,
і дожджык ім іграе на дудзе.

Жанчыны

Хто вінаваты гэтым днём, хто правы?
У мове стала лішнім слова «вернасць»!
Мы сёстры аднае цяпер дзяржавы,
пад назваю даўно не новай «рэўнасць»!
Б'е ў вочы фар насмешлівых святло,

спрабую быць і мудраю, і добраю,
а ўслед, напэўна, выгукнула б: «Кобра!»,
каб у самое джала не было.

Аднойчы ў Давыд-Гарадку...

Расцэле жнівень на дарогах стын,ь,
загусне ноч пад пылам далагляду,
пад ногі пенай кінецца Гарынь,
дзе пад вярбой кудлатаю прысяду...

Цень ад яе па хвалі прабяжыць,
нібы таропкі коннік з доўгай дзідай,
і ўявіцца за рэчкай на мяжы
ледзь банны прывід грознага Давыда.

І там, дзе ў змроку знічка растае,
палёўка след забытае да норкі...
Ўздыхне Давыд: «Хто смеў рассыпаць
зоркі?»

а я згадаю позіркі твае.

Дзіцячы сад

Кастрычнік па дарозе ў лістапад
з цікавасцю лістком у фортку гляне...
Яна даўно прыйшла ў дзіцячы сад,
даўно яна працуе ў садзе няняй...

За далагляд спывае неба сін,ь,
ад адзіноты сэрца схаладнела,
пад ім—у сне прыдасца—б'ецца сын,
што ўзяць з радзілкі колісь не схацела.

Як дзетак корміць, потым ім п'яе,
цяпло з душы выпеўвае да грама,
і ёй здаецца кожнае яе,
але ніхто з дзяцей не скажа: «Мама...».

Ліпень не дома

Ліпень знае ўтому грабель,
ліпень бульбу абарэ...
А на хуткапыннай Лябе
касяком ідзе фарэль.

У глухую шапку хмары
лезе свердзелам гара...
І ад спёкі на чынары
міражом блішчыць кара.

Статкам месцяцца хацінкі,
за тынамі алыча,
толькі неба—як хусцінка,
што на маміных плячах.

Позняя восень

Які надрыў... як страшна восень плача.
Хоць шчодры, хоць бязбожны згаіст

у днях сырых нічога не зыначыць,—
апошнім прывітаннем б'ецца ліст...

А мне дык добра праз выццё і стогны
ісці ў імжаку—свету не відно...
Мігцяць слатой захуканыя вокны,
як кадры шматсерыйнага кіно.

Сцяну дажджу і ветру завыванне
наматвае на мокры ствол імгла,
і столькі ў голлі стылым шкадавання...
Я гэта ўсё раней перажыла.

Золушка!—і ўздрыгваюць кусты,
Золушка!—бы шкельца заіскрыцца...
Словы, як з мінулага лісты,
баль аціх і... Золушцы за трыццаць.

Быццам бы праз дымчатае шкло,
гоняць скоры ў адвяхорак рэйкі,
хоць яшчэ прасейваюць святло
спуджаныя пацалункам вейкі.

Словамі не пэндзлем маляваць,
тут свае адценні, свае гамы...
І цікава, мне, як будзеш зваць,
калі прыйдзе ўзрост Віновай дамы.

адчушы падмогу, пачаў хутка пера-
біраць нагамі. У нахіленай дамавіне
я згледзеў зморшчаны, нейкі незада-
волены твар старой. Здалося, што яна
ў апошні раз рашыла паглядзець, хто
прыйшоў праводзіць яе. Ад невідуш-
чага позірку мы спуджана змоўклі,
прыструнелі, пацягнуліся, панурый,
за шэсцем...

Не ведаю, чаму ўспамінаецца та-
кое?

цах, а потым з-за прачыненых дзвя-
рэй паказалася вялікая раскалмачаная
галава. Здагадаўся, што гэта тая са-
мая пляменніца, пра якую гаварыла
маці. Жанчына нязграбна перакулілася
цераз парог, падбегла да веснічак.
На яе твары цвіла лагодная ўсмеш-
ка, а ў вялікіх вачах застыла цікаў-
насць да мяне.

— Добры вечар, дзядзька Коля! —
Голас яе быў тоненькі, пісклівы, як
падроблены.

Дзе нараджаюцца такія вар'яты?
Чаму яны ўвогуле жывуць на зямлі?

«Як стала вядома з сакрэтных да-
кументаў, у 1960 годзе Злучаныя
Штаты меліся 10 тысячамі ядзерных
бомбаў знішчыць усе адзначаныя
Пентагонам «савецкія цэлі». Толькі
на адзін з сярэдніх па колькасці на-
сельніцтва савецкіх гарадоў Мінск
меркавалася скінуць адразу дзевяць
атамных бомбаў...»

...Дзевяць атамных бомбаў.. Можна,
іх хацелі скінуць у той дзень, калі
было пахаванне бабы Сашы? І я мог
бы зараз бессэнсоўнымі вачамі гля-
дзець на абпраманы свет, у якім
мо засталася б толькі рэштка звар'я-
целых людзей...

Вёска млела ў спёцы. Салдаты,
паскідаўшы шэрыя мундзіры, з аўта-
матамі на голых жыватах зганялі
людзей на невялічкую плошчу перад
былым сельсаветам.

— У хатах нікога не засталася,
гер афіцэр! — выструніўся перад
немцам паліцай. Той ляніва падняў-
ся па сходках мураванага ганка, аг-
ледзеў плошчу.

Вялізныя адкормленыя аўчаркі з
натопранымі вушамі не зводзілі ва-
чэй з натоўпу, які гучна ўсхліпваў,
уздыхаў, але не маліў літасці.

Афіцэр махнуў рукой і з натоўпу
пачалі выводзіць мужчын і падлет-
каў. Калі людзей падзялілі, усё той
жа афіцэр нешта гергекнуў канваі-
рам.

— Тата, татачка! — выскачыла з
жаночай палавіны дзюўчынка гадоў
васьмі і кінулася цераз плошчу.

Салдат, які ахоўваў жанчын, адпу-
сціў аўчарку. Тая скокнула да дзі-
цяці, але не рванула зубамі, а спы-
нілася і разгублена паглядзела на
гаспадара. Той, зазлаваўшы, падбег,
схапіў малую, шпульнуў назад.

— Татачка! — голасна закрычала
дзюўчынка, ізноў вынырнула з натоў-
пу. Жанчыны, якія толькі цяжка
ўздыхалі, цяпер залямантавалі, але
над галовамі засвіцелі кулі. Не зва-
жаючы на стрэлы, услед за малой
кінулася маладая жанчына:

— Дачушка! Стась, любы, куды
ж цябе?

Салдат спаймаў малую, схапіў
другой рукой жанчыну, павалок на-
зад. Тут яму нешта сказаў афіцэр.
Салдат адпусціў жанчыну. Тая пада-
лася да мужчынскага натоўпу, по-
тым кінулася за дачкой. Ды яе за-
трымаў другі ахоўнік, штурхануў да
мужчын. А малая зноў вынырнула, з
крыкам кінулася да бацькоў. Раззла-
ваны немец размахнуўся і ўдарыў
руляй аўтамата па галаве. Дзюўчынка
ка войкнула, звалілася на зямлю.

Эсэсавец схапіў зломленае цельца, па-
нёс назад. Галава малой звісла, па
валасах цякла кроў, цягнулася чырво-
най ніткай па пяску...

Людзі здрыгануліся, уздыхнулі і
кінуліся на ворагаў...

— Дзядзька Коля, вы з горада?
— Блазенскі твар.

Стараюся моўчкі прашмыгнуць.

— Дзядзька Коля, а як вырасту,
у горад возьмеце?

Даўлюся горкім камяком, квіваю
згодна галавой.

Жанчына бяжыць у хату, чуваць,
як хваліцца, што паедзе ў горад. У
акно выглядае старая.

Аднойчы яна сустрэла мяне, калі
ішоў з дачкой. Я нафта позна згле-
дзеў, што неразумная стаць каля
брамкі. Не хацеў, каб малая бачыла
яе.

— А як цябе завуць? — падско-
чыла да дачкі. — Мяне Варачкай...

Жанчына пляснула ў далоні, пача-
ла скакаць то на адной назе, то на
другой, торгалася поўным целам.
Алёна спалохана прыціснулася да
ног. Спачатку хацеў схіпіць дачку,
закрыць ёй вочы, каб не ведала та-
кой жуды. А потым падумаў: хай
бачыць, мо што-небудзь зразумее...

Астатнюю дарогу Алёна маўчала,
моцна трымалася за руку. Толькі
каля хаты спыталася:

— А чаму цяця такая?

— Якая?

— Дарослая, а маленькая...

— Гэта вайна так нарабіла.

— А чаму бывае вайна?

— Таму... Таму, што ёсць дрэн-
ныя людзі, — нарэшце знайшоўся я.

— Горшыя, чым Баба-Каргота і
Кашчэй?

Праз дзень мы вярнуліся ў горад.
Жонка, убачыўшы засмучоны тва-
рык дачкі, памацала губамі лоб:

— Ці не захварэла ты?

— Не, — супакоў жонку. — Усё
нармальна.

— Бытта не бачу, што дзіця як
не сваё!

— Перажывае яна за цётку Варва-
ру. Уразіла сустрэча...

— Напалохалася?

Аднойчы вечарам мы вярталіся з
дзіцячага сада. Алёнка весела рас-
казвала пра свае справы. Раптам
змоўкла, уззялася моцна за руку і
ціха сказала:

— Наша Эла Іванаўна сёння каза-
ла, што вайны ніколі не будзе. Калі
мы паедзем у вёску, я раскажу той
цётці, што вайны не будзе, добра?
Яна тады зробіцца дарослай?

— Аभावязкова!

Дачка адпусціла маю руку і па-
неслася наперад, дзе лёталі ў двары
такія ж шчаслівыя дзеці.

Алёнка, мусіць, будзе помніць пра
цётку Варвару праз усё жыццё. Не
забыўся ж я пра пахаванне бабы Са-
шы. Памяць аб мінулым робіць нас
людзьмі.

Міхась
БАРАЙША

Э С Э

Аднойчы...

Я глядзеў і не пазнаваў заняда-
ную хату: вокны — без дошак, шы-
бы — блішчалі, плот стаў адраман-
таваны, у гародчыку — кветкі, двор
— прыбраны.

— Хто гэта засяліўся ў хату бабы
Сашы? — запытаўся ў маці.

— Стрыечная сястра яе перабра-
лася.

— Прыакурацілі хату, як жывым
дажджом абмыла.

— Пятрок ёй за гарэлку рабіў.
Тая і зараз не можа разлічыцца. Усё
ходзіць і ходзіць латруга! А скуль на
гарэлку грошай узяць старой? Пенсія
— калгасная, ды і тая на дваіх...

— Хіба не адна жыве?

— З пляменніцай. Гаруе, бедная.
Той за сорок, а чыстае дзіцё. Не ў
сваім розуме чалавек.

— Як гэта?

— З вайны зрабілася, перажыла
малой страх нейкі. Дзяцёнку колькі
таго трэба, каб скалечыць...

Прайшло нешта каля месяца. Ве-
чарэла. Толькі што вярнуліся з пашы
каровы, ліпеньскае паветра моцна
пахла сырадом. Было радасна да
шчымылівага болю. Хацелася назаў-
жды запомніць пахі вёскі, ціхую,
стомленую ад спякоты вуліцу. Зда-
валася, што на ўсёй зямлі пануе спа-
кой, радасць, шчасце...

На падворышчы бабінай хаты мі-
тусілася жанчына, быццам скакала.
Калі я наблізіўся, яна знікла ў сен-

— Добры вечар, — выціснуў я
разгублена, што жанчына ведае маё
імя.

— Дзядзька Коля, а вы з горада
прыехалі? — па-дзіцячаму гарэзліва
спытала яна, спрабуючы скакаць на
адной назе.

Было няёмка глядзець на яе скокі
і я, адвярнуўшыся, сказаў глуха:

— З горада...

Так паўтаралася некалькі разоў. І
заўсёды было не па сабе, што жанчы-
на, маладзейшая гадоў на дзесяць, на-
звае мяне дзядзькам. Адчуваў ней-
кую вінаватасць перад ёй за сваю ра-
дасць сустрэчы з родным домам, сяб-
рамі дзяцінства, вёскай... За шчасце,
што не бачыў вайну, яе жахаў.

Толькі ці дужа далёка мы ад той
жуды ходзім?

«Наш абавязак перад будучыняй у
тым, каб пачаць вайну з Саветамі ў
самы спрыяльны для нас момант...»
Чытаю газетны артыкул, а па спіне
паўзуць мурашкі. Кідаю чытаць яго,
слізгаю вачамі далей: «Ужо ў 1955
годзе Пентагон запатрабаваў падваен-
ны колькасці стратэгічных бамбардзі-
роўшчыкаў — на той час асноўных
носьбітаў ядзернай зброі. Быў выда-
дзены цэлы шэраг сакрэтных дырэк-
тыў па рэзкім расшырэнні спісу
аб'ектаў на тэрыторыі СССР, па якіх
ЗША павінны нанесці ядзерны
удар...»

Дзяржаўнай
прэміі БССР

Кожны раз, калі праграма радыё апускае чарговую прэмію радыётэатра, тысячы людзей чакваюць яе. Насуперак сцвярдэнню скептыкаў, маўляў, з развіццём тэлебачання канца эпоха радыё, «нябачная сцена» радыётэатра з кожным годам прыцягвае ўсё больш і больш аўдыенцыі прыхільнікаў. Пра гэта сведчаць і сацыялагічныя даследаванні і шматлікія пісьмы, якія ідуць па адрасе: Мінск, Чырвоная, 4. Лісты шчырыя, зацікаўленыя. Некаторыя з аўтараў сталі пастаяннымі (у адрозненне ад перыядычнай прэсы, якая, на жаль, мала ўвагі надае такому папулярнаму, але маладаследаванаму жанру мастацкай творчасці) рэцэзентамі радыётэатра. Адно рэцэнзю слухача хацелася б прывесці ў нататках аб радыёспэнтанлях, што вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР.

ПОСТУП
ПАЭЗІІ

Напісала пісьмо ветэран вайны Н. Г. Жылец. У ім яна дзеліцца сваімі думкамі аб спектаклі паводле драматычнай паэмы А. Куляшова «Хамуціус». «Я вельмі люблю паэзію, але А. Куляшоў, які так рана пайшоў з жыцця, мая асабістая любоў. З яго твораў я пазнаёмілася ў гады Вялікай Айчыннай вайны, яны былі як заклік да бою. І вось сёння, праслухаўшы цудоўны спектакль пра Кастуся Каліноўскага, хачу шчыра падзякаваць яго стваральнікам і перш за ўсё рэжысёру С. Гурыч за тое, што яны далі магчымасць сустрэцца з магучай паэзіяй Аркадзя Куляшова. Гэты спектакль, як і ранейшыя творы паэта, вучылі нас, вучаць моладзь любіць Радзіму».

Рэжысёр С. Гурыч аддала шмат гадоў радыё, радыётэатру; яна ўпершыню паставіла творы Я. Купалы і Я. Коласа, М. Танка і І. Шамякіна, І. Мележа і В. Быкава; творы, якія атрымалі далейшае жыццё ў кіно, на тэлевізійным экране, на тэатральнай сцэне. Быў першым, першапраходцам заўсёды цяжка. Асабліва цяжка на радыё, таму што ў арсенале сродкаў радыётэатра толькі гук, музыка і слова, з дапамогай якіх трэба на нябачнай сцэне стварыць рэальны свет і жыццё людзей. Высокапрафесійна валодаючы ўсімі сродкамі радыётэатра, Соф'я Гурыч на першы план выводзіць Слова. Стваральнікі радыёспектакля «Хамуціус» засяроджана заглябляюцца ў паэтаў роздум над узвышанай і гераічнай старонкай гісторыі нашага народа, якім быў час сялянскага паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Рэжысурай, усім творчым калектывам, які працаваў над «Хамуціусам», вельмі чула ўзброены эмацыянальны лад літаратурнай першакрывіцы, таму з першых жа хвілін спектакля слухач адчувае — гэта Куляшоў.

Як і аўтар паэмы, рэжысёр бачыць «гістарычнае далёкае» вачамі нашага сучасніка, узбагачанага рэвалюцыйным і сацыяльным вопытам, разуменнем гістарычнай асуджанасці паўстання, і ў той жа час усведамленнем вялікай ролі, якую адыграла яно ў вызваленчым руху Беларусі. Надзелены гістарычным прадбачаннем, разумеў гэта і Кастусь Каліноўскі. Ды без ахвяр не бывае перамог. «Из искры возгорится пламя!» У гэтым сэнсе і звышзадача спектакля, які можна вызначыць як апымістычную трагедыю.

Што аб'ядноўвае «Хамуціуса» з другой работай радыётэатра, вылучанай на Дзяржаўную прэмію БССР — «Рыбакова хата» па паэме Я. Коласа? Класічны твор беларускай літаратуры з'явіўся на радыётэатры ўслед за «Хамуціусам» і як бы прадоўжыў эпічны расказ аб руху Гісторыі, аб руху Рэвалюцыі. Невыпадковым здаецца і тое, што ў абедзвюх пастаноўках галоўныя ролі — палітычнага правадыра паўстання Кастуся Каліноўскага ў «Хамуціусе» і забітага сялянскага хлопца з заходнебеларускай вёскі Петрушы Данілы Дроба, які пакутліва шукае і знаходзіць сваё месца ў рэвалюцыйнай барацьбе, выконвае адзін і той жа артыст — Валяцін Белахвосцік. Так, яны зусім розныя людзі — інтэлігент, высокаадукаваны палітычны змагар і цёмны, знявечаны галечай сялянскі хлопец. І артыст знаходзіць дакладныя, пераканаўчыя фарбы, каб намалюваць неподобныя характары. У яго выкананні ясна адчуваюцца і сацыяльныя прыкметы вобраза, і прыкметы гістарычнага часу, асяроддзя, рознасць тэмпераментаў. Але адчуваецца таксама і ўзаемасувязь ідэй, тая логіка Гісторыі і логіка Рэвалюцыі, па якой петрушоўскі хлопец Даніла падхоплівае сяг, узняты яго сялянскімі продкамі, што ішлі на смяротны бой за волю, за шчасце. Вызваленне Заходняй Беларусі, узяццё яе з Савецкай краіны — апафеоз «Рыбакова хаты», завяршэнне тэмы, якая пачыналася з «Хамуціуса». У гэтым сэнсе спектакль радыётэатра, вылучаны на атрыманне Дзяржаўнай прэміі, можна і трэба разглядаць як дыялогі аб лёсе народа і рэвалюцыі.

Безумоўна, зыходзячы з літаратурнай першаасновы, да якой рэжысёр С. Гурыч заўсёды вельмі ўважліва, задача гэта вырашаецца рознымі мастацкімі сродкамі. Узнісла, паэтычны тон «Хамуціуса» не падобны на шырокую, эпічную плынь «Рыбакова хаты», у якой вялікую ролю адыгрываюць і рэаліі побыту і сакавіты народны гумар. Гэта выяўлена і ў рытма-структуры абодвух твораў. І ў характары музычнага афармлення, і ў галасавай палітры, што мае асаблівае значэнне ў радыётэатры. Хацелася б адзначыць багаты «ўрадак» цінных акцёрскіх работ. У спэнтанлях заняты вядомыя артысты З. Стома, Г. Гарбук, Г. Арлова, М. Захарэвіч, М. Федароўскі, П. Дубашынскі і іншыя, а тансам творча моладзь. Рэжысуру С. Гурыч вызначае не толькі добрае веданне артыстычных індывідуальнасцей, але ўменне выявіць неадкрытыя дагэтуль грані таленту, вера ў патэнцыяльны магчымасці артыста. Мне ўжо даводзілася пісаць аб выдатным выкананні ролі Марысі Ямант у «Хамуціусе» актрысай купалаўскага тэатра З. Зубіковай. Роль наханай Кастуся Каліноўскага адна з галоўных, прытым роля выразае трагедычнае гучанне. І Знайда Зубкова стварае незабыўны лірычны, прывабны, супярэчлівы вобраз паўпаненкі-паўсяляніна. Тым жа адкрыццём стала ў «Рыбакова хаты» выкананне А. Падабедам ролі Аўтара, якая ў многім вызначае агульнае эмацыянальнае гучанне спектакля. Роль, якую артыст праводзіць з дакладным майстэрствам, трапятліва адчуваннем коласаўскай інтанацыі эпічнага роздуму аб Часе і Лёсе роднага народа.

Вылучэнне спектакляў радыётэатра на атрыманне Дзяржаўнай прэміі БССР — прызнанне вялікай творчай працы, якую вядзе радыё па прапагандзе здабыткаў роднай літаратуры, прызнанне самога жанру радыёспектакля, які набірае моц і вышыню.

Т. АБАКУМОўСКАЯ.

Неўзабаве ў Мінску адбудзецца чарговая з'езд кампазітараў Беларусі. У яго канцэртных праграмах прагучыць нямала твораў, напісаных нашымі кампазітарамі за тры чатыры гады, што мінулі пасля іх папярэдняга творчага форуму. Музычна розных жанраў, плён творчасці вядучых прадстаўнікоў беларускай кампазітарскай школы і нядаўніх пачаткоўцаў...

Па традыцыі ў час з'ездаўнай дыскусіі будучы абмеркаваны мастацкія вартасці новых твораў, падсумаваны вынікі работы праўлення СК БССР, вызначаны надзённыя праблемы кампазітарскай арганізацыі, узняты пытанні музычнай крытыкі ў рэспубліцы і г. д.

Пакуль жа мы напрасілі некалькіх беларускіх кампазітараў і выканаўцаў, прапагандыстаў музыкі даць кароткія інтэрв'ю для чытачоў «ЛіМа». Чым было адметнае творчае жыццё стваральнікаў, даслед-

рам тэм і паэтычных тэкстаў — прынамсі, для дыпломных работ — студэнтамі-кампазітарамі.

Успамінаю, як пісаў кантату «Казка пра Мядзведзіху» — сваю дыпломную работу. У 1937 годзе, калі наша краіна і ўсё прагрэсіўнае чалавецтва адзначала 100-годдзе з дня смерці Пушкіна, наш настаўнік В. А. Залатароў прынес вершы паэта і раздаў нам, выпускнікам. Кожны атрымаў свой тэкст, мяняць які Залатароў не дазваляў. Я быў у роспачы. Захаваўся пісьмы таго часу. Напачатку я пісаў: «Стары зусім звар'яець. Даў мне такі недарэчны тэкст. Не ўяўляю, што я магу напісаць?». А потым —

Я. ГЛЕБАУ, народны артыст СССР:

— Нямала новых сачыненняў з'явілася ў нас за мінулыя 4 гады. Яны, зразумела, розныя па тэматыцы, творчай манерай іх аўтараў, узроўнем прафесійнага ўвасаблення задумы. «Колькасны рост» беларускай музыкі (калі можна ўжыць такое азначэнне), на маю думку, бяспрэчны. Менш чым за 10 гадоў наш саюз павялічыўся ці не на 20 чалавек. Кампазітараў у Беларусі ўжо нямала, у асноўным гэта маладзейшае пакаленне, па-творчы актыўныя людзі. На стабільным прафесійным узроўні

П Р Э С Т Ы Ж
БЕЛАРУСКАЙ МУЗЫКІ

чынаў і прапагандыстаў музыкі паміж з'ездамі? Якія праблемы і задачы актуальныя для беларускай кампазітарскай школы, для нашых выканаўцаў? Што новага ў асабістай творчасці? Вось пытанні, вакол якіх вёў гаворку з дзеячамі музычнага мастацтва Беларусі наш няштатны карэспандэнт.

А. БАГАТЫРОУ, народны артыст БССР, загадчык кафедры кампазіцыі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі імя А. В. Луначарскага:

— Безумоўна, IX з'езд кампазітарскай арганізацыі Беларусі і прадаманструе нашы здабыткі, і выявіць праблемы, якія, на жаль, яшчэ ёсць у нас.

Большасць прадстаўнікоў беларускай кампазітарскай школы — гэта выпускнікі нашай кансерваторыі. Таму, зразумела, я хачу спыніцца на пытаннях падрыхтоўкі будучых кампазітараў. Я аддаў гэтай рабоце не адно дзесяцігоддзе. І звяртаю ўвагу на такі факт: апошнім часам на аддзяленне кампазіцыі паступае моладзь, чый агульны культурны і музычны ўзровень, як гаворыцца, пакідае жадаць лепшага. Асабліва гэта датычыць выпускнікоў нашых перыферыйных сярэдніх спецыяльных музычных устаноў (хоць бываюць і выключэнні). Трываюць мяне і тое, што студэнты не імкнуча да ведаў звыш праграмы навучання, бачу ў гэтым нейкую інертнасць мыслення ў моладзі, спрошчанасць яго.

Памятаю, калі яшчэ мы паступалі ў кансерваторыю — я і мае таварышы Падкавыраў, Крошнер, Папоў, — мы былі ўжо досыць начытанымі людзі, ведалі гармонію, асновы поліфаніі і г. д. Цяпер такія прыклады сярэд абітурэнтаў сустракаеш радзей. Узровень падрыхтоўкі будучых студэнтаў знізіўся. Кансерваторыя за 5 гадоў не можа запоўніць прабелы ў агульным развіцці творчай асобы. Таму будучым кампазітарам трэба як мага раней пачынаць пашырэнне свайго кругагляду, каб да заканчэння кансерваторыі кампазітар быў ужо сталай асобай, каб не быў бездапаможны ў ажыццяўленні сваіх творчых ідэй. Трэба больш чытаць, больш слухаць музыкі, вывучаць партытуры. Гэта — азбука, ды вольна даводзіцца цяпер пастаянна напамінаць пра яе нашым вучням.

Трэба, каб і грамадзянская пазіцыя маладых кампазітараў выяўлялася ў творах больш ярка, каб яны шукалі тэмы, якія б хвалівалі слухачоў. Думаю, што мы, педагогі, павінны больш строга сачыць за выба-

наступны ліст: «Пачаў пісаць, чым больш пішу, тым больш падабаецца». Вось так з'явілася «Казка пра Мядзведзіху».

Настаўнік павінен накіроўваць творчыя намаганні студэнта. А бывае, і ставіць яго ў пэўныя ўмовы, каб больш ярка выявілася творчая індывідуальнасць маладога кампазітара. Ва ўсякім разе, на пачатку творчага шляху кампазітара вельмі важна, каб ён атрымаў добрую школу і выхаваў у сабе патрэбнасць шукаць адметнае музычнае ўвасабленне абранай тэмы. І яшчэ: кампазітар ніколі не павінен забываць, для каго ён стварае музыку і што яго твор — гэта не адно толькі «самавыказванне ўласнага сэрца», але самавыказванне, скіраванае да іншых людзей, да слухачоў.

Зноў вяртаюся думкай да сёлеташняга з'езда. На жаль, у канцэртных праграмах не прадугледжана наша беларуская музычная класіка. Занядбана выконваць толькі творы, якія былі напісаны за апошнія 4—5 гадоў, — здаецца мне не зусім правільнай. Як вядома, у творчасці не бывае ўсё аднолькава таленавіта зроблена. А мы, кампазітары, павінны думаць перш за ўсё пра тых, хто прыйдзе слухаць нашу музыку. Трэба, каб у канцэртных залах выконваліся толькі яркія, таленавітыя творы. А тыя творы, якія не ўвайшлі, скажам, у філарманічную праграму (час жа абмежаваны), можна было б слухаць і ў запісу. На жаль, такая практыка ў нас яшчэ не ўкаранілася. Сёлета я быў на з'ездзе кампазітараў Эстоніі. Там у праграме з'езда абавязкова ёсць праслухоўванне твораў у запісу. Гэта дазваляе больш шырока пазнаёміцца з музычнымі набыткамі рэспублікі.

Цяпер мы рыхтуемся ўрачыста адзначыць 40-годдзе Вялікай Перамогі нашага народа над фашыскай Германіяй. Я працую над новай араторыяй «Бітва за Беларусь» на вершы А. Куляшова, Н. Гілевіча, Г. Бураўкіна. Фрагмент гэтага твора прагучыць у адным з канцэртаў з'езда. Я захоплены гэтай працай. Хачу паказаць у араторыі і мірную Беларусь, і гераічную барацьбу нашага народа супраць захопнікаў, і вызваленне нашай рэспублікі. Вершы, якія выбраў для араторыі, мне падабаюцца. Не ведаю, як удалася музыка, але пастараюся ўсё зрабіць як мага лепш.

працуюць У. Буднік, У. Дамаракі, У. Дарохін, А. Залётнеў, Л. Захлеўны, В. Іваноў, У. Кандрусевіч, В. Памазай, У. Прохараў, В. Раінчык і інш.

Усцешна, калі маладыя аўтары звяртаюцца да буйных форм у музыцы і плёна іх асвойваюць. На жаль, пакуль што не адбылася ў іх сустрэча з самай дэмакратычнай і, на мой погляд, прывабнай для кампазітара формай творчасці — не адбылося супрацоўніцтва з музычным тэатрам. Прычын тут некалькі. Аднак, думаю, вельмі важная прычына — у стаўленні Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР да твораў беларускіх кампазітараў. На чым грунтуецца няўвага тэатра да твораў, што пішуцца непасрэдна для гэтага калектыву, вытлумачыць цяжка. Ці будзе стымул у працы маладых кампазітараў над операй або балетам, калі яны ведаюць, што нават творы масцітых калег не пабачылі святло рампы ў сваім жа, беларускім тэатры? Маю на ўвазе оперы «Францыск Скарына» Д. Смольскага і «Матухна Кураж» С. Картэса: абедзве былі напісаны па дамоўленасці з нашым тэатрам. Опера Д. Смольскага нават прынятая да пастаноўкі, называлася ў рэпертуарным плане, ды прэм'ера дагэтуль не адбылася. Больш пашчасліва С. Картэсу: ягоны твор пастаўлены ў Каўнасе, у Кішынёве, і гэты факт сам па сабе сведчыць пра зацікаўленасць оперных калектываў у сучасных сачыненнях.

Для мінскай сцэны, для самых малодшых тэатралаў пісалі свае творы У. Кандрусевіч (балет «Бураціна»), Л. Шлег (опера «Каваль — залатыя рукі»). Ці ёсць надзея пабачыць іх у нашым тэатры — гэтага не ведае ніхто. А пры тым у сённяшніх музычных тэатрах — «голад» на рэпертуар для дзяцей і юнацтва.

Думаю, варты ўпарадкаваць сістэму заключэння дагавораў з кампазітарамі на стварэнне сачыненняў для музычнага тэатра рэспублікі.

Некалькі слоў пра калектывы, які займае вядучае становішча ў прапагандзе музыкі сярэд слухачоў рэспублікі. Гэта аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад сталым кіраўніцтвам Б. Райскага. Першым выконвае практычна ўсе нашы

новыя творы, запісае іх для радыёканцэртаў. Некалі ён быў эстрадным. Пазней стаў называцца эстрадна-сімфанічным. Цяпер гэта — сімфанічны аркестр з зусім пэўнымі задачамі: запіс новых сімфанічных і оперных твораў, паўненне фанатэкі класікай і да т. п. Ды і разам з тым, ніхто не пазбаўляе аркестр функцыі акампаніятара салістам «песеннікам». Наўрад ці гэта сур'ёзнае разуменне статусу і спецыфікі сімфанічнага калектыву, калі на адным нотным пульсе суседнічаюць бетховенская партытура і песенны акампанемент. Ці не час гаварыць пра стварэнне на Беларускім радыё мабільнага аркестравага калектыву, які спецыялізуваўся б на прапагандзе песні і эстраднай музыкі?

Пра многія так званыя ўнутраныя праблемы нашага саюза можна было б гаварыць з трыбуны з'езда. Напрыклад, пра тое, што саюз не мае сваёй канцэртнай залы, памяшкання, дзе мы ўсе маглі б сабрацца разам для правядзення нашых рабочых мерапрыемстваў. Нам неабходна хадайнічаць за павелічэнне ганарарнага фонду, бо ён пакуль што застаецца нязменным, нягледзячы на тое, што кампазітараў стала ўдвая больш, да таго ж урад павялічыў летась ганарарныя стаўкі за стварэнне музычных сацыяльных.

Кампазітары Беларусі — прадстаўнічы творчы атрад, добра падрыхтаваны прафесійна. Вось чаму бывае прыкра, калі ў жыцці нашага саюза ўнікаюць перашкоды зусім не творчага характару. Упэўнены, што з'езд, дыскусія, якая адбудзецца ў нас, з'ездаўскія канцэрты будуць новым імпульсам для развіцця беларускай музыкі.

Л. МАКСИМОВА, заслужаная артыстка БССР:

— Каля 20-ці гадоў як канцэртмайстар я супрацоўнічаю з беларускімі кампазітарамі. Як вядома, творчы працэс у «лабараторыі» кампазітара не заканчваецца, а мае працяг у падрыхтоўцы твора да выканання. Часта і я маю дачыненне да ажыццяўлення аўтарскай задумкі. Бывае, нават і падкажаш, «на голас» якога спевака ці спявачкі пісаць твор, што варта перайначыць у творы. Задавальненне — працаваць з кампазітарамі, якія вельмі патрабавальна ставяцца і да сваёй музыкі, і да яе выканання.

У міжз'ездаўскі перыяд давалася працаваць над такімі сур'ёзнымі, цікавымі новымі творами, як вакальныя цыклы А. Мдзівані на вершы Случэўскага, Д. Смольскага на вершы Пастэрнака, 10 рамансаў Л. Абельвіча на вершы Цючэва для мецца-сапрана, сапрана, барытона і фартэпіяна. Я з задавальненнем працавала над вакальным цыклам Г. Гарэлавай «Хвала беднякам» на вершы Беранжэ. Гэты твор сярод іншых прагучыць на з'ездзе. У з'ездаўскім канцэрте адбудзецца прэм'ера вакальнага цыкла С. Картэса на вершы М. Танка «Закон захавання матэрыі» — твор складаны, вельмі цікавы.

У час з'ездаўскай дыскусіі, думаю, варта было б гаварыць аб прапагандзе камернай музыкі беларускіх кампазітараў. Многія творы варта таго, каб рэгулярна гучаць у канцэртах. А то атрымліваецца так: напісаў кампазітар цікавы камерны твор, адзін раз яго паслухалі ў Саюзе кампазітараў, потым запісалі на радыё і на гэтым яго «жыццё» канчаецца. Можна, Саюзу кампазітараў сумесна з Беларускай дзяржаўнай філармоніяй наладзіць серыю камерных канцэртаў з лепшых твораў нашых аўтараў? Умовы для такіх канцэртаў

ёсць, я маю на ўвазе нядаўна адкрытую камерную залу філармоніі. Такім чынам можна зрабіць прапаганду беларускай камернай музыкі больш дзейснай і сістэматычнай.

Трэба гаварыць і пра работу Бюро прапаганды СК БССР. Бюро можа пашырыць прапаганду беларускіх твораў розных жанраў не толькі ў нашай рэспубліцы, наладзіўшы сувязь з кампазітарскімі арганізацыямі іншых рэспублік. І важна, каб у прапагандзе нацыянальнай музыкі былі зацікаўлены ўсе творчыя арганізацыі, мастацкія калектывы, дзе працуюць выканаўцы твораў нашых кампазітараў. Пра гэта, думаю, можа таксама паклапаціцца Бюро прапаганды СК БССР.

Г. ВАГНЕР, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР:

— За перыяд паміж з'ездамі я, як і мае калегі, актыўна працаваў у розных музычных жанрах. Асабліва дарагія мне творы — канцэрты: для фартэпіяна з аркестрам народных інструментаў, для кларнета і камернага аркестра, для габоя з інструментальным ансамблем. Цяпер заканчваю Канцэрт для скрыпкі з аркестрам.

Сёлета мы ўрачыста адзначылі 40-годдзе вызвалення нашай рэспублікі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Гэтай падзеі я прысвяціў некалькі харавых твораў на вершы М. Танка. Да 40-годдзя Вялікай Перамогі пішу харавыя цыклы на вершы беларускіх паэтаў М. Танка, Р. Барадуліна, Г. Бурэўкіна. Ваенна-патрыятычная тэма вельмі важная для мяне, як і для ўсіх кампазітараў. Мы павінны ў сваіх творах услаўляць гераізм нашага народа, услаўляць мір.

Для дзіцячага хору, чытальніка і сімфанічнага аркестра я напісаў араторыю «Кастрычнік» на вершы А. Вольскага. На жаль, ёсць у нас праблема музыкі для дзяцей. Мы пішам яе мала, а калі пішам, дык толькі песенкі. А вось твораў буйной формы, прыдатных для выканання дзецьмі, амаль няма. Мала твораў для скрыпкі, цымбал, духавых інструментаў. Няма і сімфанічных твораў для дзяцей. А можна было б стварыць і сімфанічную казку, і замалёўкі з піянерскага жыцця, і твор пра нашу Радзіму. Кампазітарам трэба больш актыўна ствараць рэпертуар для дзяцей. У нас ёсць цікавая кампазітарская моладзь, якая магла б плённа працаваць у гэтым напрамку. Хачу некалькі слоў сказаць пра маладых кампазітараў-жанчын. Іх няма, ў нас: Л. Шлег, Г. Гарэлава, Н. Усцінава, В. Сярых, Л. Мурашка. За гэты час яны парадвалі нас новымі цікавымі творами, ярка праявілі сябе ў розных жанрах.

З найбольш адметных нядаўніх творчых падзей вылучу фестываль сучаснай музыкі ў Арджанікідзе, дзе гучалі творы В. Помазава, У. Дарохіна, фрагменты з маіх балетаў.

На нашым з'ездзе неабходна гаварыць аб прапагандзе беларускай музыкі, прынамсі, твораў кантатна-аратарыяльнага жанру. Амаль немагчыма кантаты і араторыі беларускіх кампазітараў пачуць у «жывым» выкананні. Калі Акадэмічны сімфанічны аркестр БССР, напрыклад, дае канцэрты ў Брэсце, дык харавая капэла імя Р. Шырмы знаходзіцца ў гэты час у Віцебску, калі аркестр гастралюе ў Гомелі, капэла — па гарадах Сібіры... А беларускімі кампазітарамі створаны кантаты і араторыі пра Леніна, нашу Радзіму, сучаснасць, моладзь; у нас ёсць у гэтым жанры яркія творы Ю. Семянякі, А. Багатырова, Д. Смольскага, С. Картэса, іншых кампазітараў. Пэўна, і сімфанічнаму аркестру, і капэле трэба супольна прадумаць арганізацыю прапаганды леп-

шых беларускіх кантатна-аратарыяльных твораў, каб з імі маглі пазнаёміцца шырокае кола слухачоў і рэспублікі, і краіны.

Р. СУРУС, старшыня праўлення Беларускага аддзялення Музфонду СССР:

— Сярод твораў розных жанраў, напісаных мною за час паміж з'ездамі, — важная для мяне работа, гераічная музычная камедыя «Судны час». Як вядома, у аснове лібрэта А. Макаёнка і А. Вольскага — п'еса «Трыбунал». Упершыню твор А. Макаёнка атрымаў жыццё на музычнай сцэне. Неўзабаве «Судны час» будзе пастаноўлены ў Ленінградзе.

Напісаў некалькі цыклаў фартэпіянных п'ес, закончыў цыкл харавых апрацовак беларускіх народных песень, п'есы для цымбал і для эстраднага аркестра. Былі выдадзены партытуры маіх ранейшых твораў: «Сімфанета», сюіта «Сваток», апублікаваны зборнік п'ес для баяна. Адметнымі падзеямі сталі для мяне пастаноўка апэраты «Несцерка» ў Нікалаеве, выкананне маіх твораў у Маскве, Ленінградзе, Кіеве, Куйбышаве, Баку. Вельмі важным і адказным для мяне быў першы аўтарскі канцэрт у зале Беларускай дзяржаўнай філармоніі...

Як старшыня праўлення Беларускага аддзялення Музфонду СССР магу сказаць, што актыўна ідзе падрыхтоўка да будаўніцтва Дома творчасці СК БССР.

З трыбуны з'езда будзе гаварыцца пра нашы здабыткі і праблемы. Я лічу, што перш за ўсё мы, кампазітары, павінны пісаць высокамастацкія музычныя творы, сугучныя нашаму сённяшняму дню. Як і літаратура (пра гэта гаварылася на апошнім пленуме СП СССР, прысвечаным 50-годдзю п'яцінаціцкай арганізацыі СССР), музыка павінна быць магутнай сілай, якая садзейнічае свярджэнню ідэалаў савецкага грамадства.

М. ФІНБЕРГ, галоўны дырыжор канцэртна-эстраднага аркестра Мінскага дзяржаўнага цырка:

— Апошнім часам наш аркестр актыўна супрацоўнічае з беларускімі кампазітарамі. Сярод іх назаву І. Лучанка, Я. Глебава. Мы ўзялі ў рэпертуар творы У. Прохарава, У. Будніка, Э. Зарыцкага, Р. Суруса, А. Мдзівані, Д. Смольскага, У. Кандрусевіча, В. Іванова і іншых.

Думаю, беларуская эстрадная інструментальная музыка сёння на ўздыме. Можна нават склаці канцэртную праграму толькі з эстрадных твораў кампазітараў нашай рэспублікі. І гэта асабліва ўсцешна, бо амаль да канца 70-ых гадоў назіраўся застоў гэтага жанру ў беларускай музыцы.

Аркестр запісаў каля 4-х гадзін музыкі беларускіх аўтараў — на фірме «Мелодія», на Усесаюзным радыё. Нам прапанавалі таксама прыняць удзел у перадачы Цэнтральнага тэлебачання «Джазавая панарама». Такім чынам, аўдыторыя ў нашых кампазітараў усё больш пашыраецца.

Як і ўсе творчыя людзі, мы не можам быць у баку ад сённяшняга жыцця нашай краіны, ад патрабаванняў, якія стаяць перад дзеячамі культуры. Пра гэта гаварылася і на чэрвеньскім Пленуме ЦК КПСС. Сярод важных пытанняў, якія ён разгледзеў, было і пытанне аб выхаванні нашай моладзі. Гэ-

та — кірунак у рабоце і нашага аркестра. Чым больш мы будзем мець сваёй добрай музыкі, тым меншай стане колькасць людзей, занятых пошукамі ў эфіры замежных ансамбляў. У нашага аркестра канцэрт кожны дзень. Нас слухаюць штодзённа каля 1700 чалавек. Таму вельмі адказная місія музыкі, якая гучыць у цырку. «Музыка ў цырку» — такая тэма бліжэйшага пасяджэння секцыі эстраднай музыкі СК БССР, у якую я ўваходжу.

Прапаганда беларускай эстраднай музыкі, яе развіццё вымагаюць сур'ёзныя, прафесійныя выканаўчыя сілы, і перш за ўсё — эстраднага аркестра. Такого калектыву ў нас у рэспубліцы, на жаль, няма. А час абавязвае неадкладна вырашаць гэтае пытанне. Думаю, такі калектыв можа быць створаны на Беларускім радыё і садзейнічаць як больш шырокай прапагандзе лепшых узораў эстраднай музыкі, так і выхаванню густу слухачоў.

Яшчэ — пра работу музычнай рэдакцыі выдавецтва «Беларусь». Апошнім часам яно не выдала ніводнай эстраднай партытуры. У свой час я правёў тры рэспубліканскія семінары з кіраўнікамі самадзейных эстрадных аркестраў і ведаю, што рэпертуар — самае цяжкае пытанне для аматарскага калектыву. Дык чаму ж не гаварыць партытуры эстрадных твораў беларускіх кампазітараў, каб добрая музыка гучала і ў самадзейным выкананні?

Неўзабаве ў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі арганізуюцца кафедра эстраднай музыкі. Мы пачынаем стварэнне вучэбнага эстраднага аркестра кансерваторыі. Напачатку нам будучы дапамагаць музыканты аркестра цырка. Як кіраўнік новага вучэбнага калектыву магу сказаць, што асновай яго рэпертуару стануць творы кампазітараў рэспублікі.

Т. РАЕУСКАЯ, заслужаная артыстка БССР:

— Як гэта ні парадасальна, але ў пачатку 70-ых гадоў я адчувала «голад» на песні, хаця песні былі, і былі сярод іх добрыя. Але мне, як спявачцы, хацелася большага. Для мяне галоўнае ў песні — сэнс, адлюстраваны перш за ўсё ў тэксце. Калі я рыхтую новую песню, для мяне ў ёй важная менавіта паэзія, а спалучэнне добрай паэзіі і музыкі падказвае спяваку і сваю выканаўчую драматургію.

Цяпер, у 80-ыя гады, я ўжо не гавару пра гэты «песенны голад», і перш за ўсё таму, што з'явілася песня асэнсаваная. У песню прыйшлі сапраўды добрыя пэсты, менавіта пэсты, а не тэкставікі: Н. Гілевіч, Г. Бурэўкін, П. Панчанка, А. Вярцінскі... З'явіліся песні, якім наканавана жыць, я не пабаюся гэтага вызначэння, доўгі час. Беларускае песня сёння выйшла на саюзную арэну ў адметным абліччы.

Даўняе супрацоўніцтва звязвае мяне з кампазітарамі І. Лучанком, Ю. Семянякам, Я. Глебавым, У. Буднікам, Л. Захлеўным, В. Івановым. Яны плённа працавалі ў песенным жанры апошнім часам. Творчым адкрыццём для мяне сталі песні У. Прохарава. Ён вельмі нясмела і доўга асвойваў гэты жанр, але прыйшоў у песню са сваім бачаннем і адчуваннем

яе. Тонка адчувае У. Прохараў і аранжыроўку, ведае, як трэба «апаўнаць» песню, а гэта вельмі важна.

Так, песні ёсць. Але ёсць і праблемы з падрыхтоўкай іх выканаўцаў. Ёсць эстраднае аддзяленне ў Мінскім музычным вучылішчы, а дзе ж выканаўцы, яркія творчыя індывідуальнасці? Можна, варта падумаць пра арганізацыю ў рэспубліцы спецыяльнай эстраднай студыі, дзе б рыхтавалі салістаў? Беларускае тэлебачанне і радыё праводзіць цікавы конкурс юных выканаўцаў «Чырвоныя гваздзікі». І я часам чую добрыя галасы і думаю: можа, і сярод удзельнікаў гэтага конкурсу пашукаць кандыдатаў у будучую студыю? Трэба зрабіць усё, каб і надалей наша беларуская песня жыла поўным жыццём, была яркай і змястоўнай.

В. ПОМАЗАУ, кампазітар:

— Спынюся на праблеме, якая мяне даўно цікавіць і хвалюе: кампазітар і фальклор. Здаўна існуе ўзаемадзеянне прафесійнай музыкі і фальклору. Ёсць такая сувязь і ў беларускай музыцы, і кампазітарская моладзь рэспублікі адносіцца да фальклорных вытокаў беражліва, з любоўю.

Л. Шлег, В. Войцік, Л. Захлеўны — кожны па-свойму асэнсаванае фальклор. Для В. Войціка, напрыклад, характэрна інтэлектуалізацыя фальклору ў сваіх творах, а Л. Шлег больш змацаваны ўспрымае народную традыцыю. Сам жа я з дыпломнай сваёй работы — «Паэма» для сімфанічнага аркестра — пачаў шукаць шлях да выкарыстання фальклорных традыцый беларускай музыкі не толькі спеўных, але і тых, што фарміраваліся ў манеры выканання на народных інструментах. Напісаў сюіту-жарт «Вясковыя музыкі». Затым вакальна-сімфанічную пэзму «Янка Купала», дзе і сімфанічным аркестрам і арганам спалучыліся галасы народнага хору.

Работа з фальклорам вымагае ад кампазітараў асаблівай патрабавальнасці: не заўбеды можна браць тое, што ляжыць на паверхні. Мяркую па ўласным вопыце. Калі пісаў вакальна-сімфанічную пэзму «Памяць» да 40-годдзя Вялікай Перамогі, вельмі доўга выбіраў беларускую рэкруцкую песню, праглядзеў усе нотныя запісы, што ў нас ёсць, праслухаў магнітафонныя запісы, пакуль не знайшоў такую беларускую народную песню — сапраўдны невядомы (ці дакладней, забыты) шэдэўр. Быць нашчадкам сваёй нацыянальнай культуры, імкнуцца ведаць глыбей музычную культуру народа, зазірнуць у яе даўнія часы — гэта зусім не значыць адставаць ад сённяшняга дня. Наадварот, гэта плённы шлях да асэнсавання рэчаіснасці ў сваіх творах. І калі ўжо выкарыстоўваць фальклор, то трэба мець на ўвазе не толькі нотны радок з запісам мелодыі, але ўяўляць цэласны вобраз песні, ведаць сваёсвабодную манеру яе выканання, якая існуе ў народзе.

Некалькі слоў скажу і пра сувязі беларускай музыкі і беларускай паэзіі. Яны павінны быць цяснейшай. Пра гэта гаварылася ўжо на сумесным пленуме СП і СК БССР, які адбыўся летась. Бо гэтыя сувязі жыцьця творы, многія з якіх становяцца сапраўднымі здабыткамі нашай культуры. Але мы, маладыя кампазітары, усё ж мала яшчэ звяртаемся да беларускай паэзіі. З'яўляюцца ў беларускай літаратуры і новыя яркія імёны — гэта таксама абавязвае нас да сур'ёзнай супольнай работы.

Як наментатар літаратурна-драматычнай рэдакцыі рэспубліканскага радыё, я правёў перад мікрафонам шэраг гутарак з вядомымі дзеячамі беларускай культуры. Письменнікі, артысты, мастакі, музыканты, з якімі вёў я сустрэчы ў радыёстудыі, часта ўспаміналі перажытае ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Гэтым адметнай была і гутарка з вядомым кінадакументалістам, лаўрэатам Дзяржаўных прэмій СССР і БССР, народным артыстам рэспублікі І. Вейняровічам.

Прапаную ўвазе чытачоў старонкі запісу гутаркі з І. Вейняровічам.

«ЗА ЛЁСАМ КАНКРЭТНАГА ЧАЛАВЕКА — ЛЁС НАРОДА...»

Да 75-годдзя народнага артыста БССР
І. ВЕЙНЯРОВІЧА

рам карціны, як чалавек, што меў ужо вопыт здымаў у вярхоўным тыле...

Мабыць, наогул гэта галоўнае, што зроблена мною ў жыцці. І канечне, я шчаслівы, што кадры, знятыя мною ў партызанскіх злучэннях і брыгадах Беларусі, увайшлі ў многія фільмы. Як у тых, што выпускаліся ў часе вайны, так і ў карціны пасляваенныя. Яны су-

— Іосіф Наумавіч, цяпер многа пішуць, гавораць, расказваюць з экрана пра подзвіг савецкіх кіналетатістаў у гады Айчыннай вайны. І не толькі творчы подзвіг, а часта і воінскі салдацкі. Роўня: яму ў многіх выпадках мужнасцю людзей, якія ішлі з кінакамерай поруч з салдатамі. Спіс імён у фінале кінаэпапей «Вялікая Айчынная», імён кінаматаграфістаў, якія адлюстравалі аблічча вайны і многія з якіх з поля бою не вярнуліся, сціскае сэрца і выклікае пачуцці глыбокай удзячнасці. Ваша імя таксама ў гэтым спісе. Вы адзначаны высокімі баявымі ўзнагародамі. У памяці ў мяне, далёкай, юнацкай, вы ў першы пасляваенныя гады ў афіцэрскай гімназцы, франтаваты, малады...

Дык вось пра тое, да чаго вы часта вяртаецеся — і сэрцам сваім, і думкамі, гэта відно па вашых фільмах, — пра вайну...

— Усё-такі на пачатак вайны, нягледзячы на тое, што мы любілі песні накшталт «Если завтра война...», мы заставаліся вельмі мірнымі людзьмі. Возьмем маіх таварышаў па прафесіі. Нам здавалася, што мы ўжо нешта ведаем, умеем, здолеем і ў баявых умовах... Савецкія кінааператары здымалі ваенныя дзеянні ў Абісініі. На экраны ішлі рэпартажы Макасева і Кармена з франтоў рэспубліканскай Іспаніі. Непасрэдна ў нашага калектыву, у беларускіх аператараў, меўся невялікі вопыт 1939 года, калі ў дні ўз'яднання Беларусі мы ўваходзілі ў гарады і вёскі цяперашніх заходніх абласцей рэспублікі разам з байцамі-вызваліцелямі... І тым не менш першыя ж дні вайны паказалі, што трэба нам усё асвойваць спачатку, трэба навучыцца працаваць «у сім інакш, чым працавалі га-ней. Сама тэхніка, ва ўсякім разе, значная частка яе, выявілася, у нас непрыдатная для здымаў ва ўмовах агню, бамбёжкі, баявых вылетаў і г. д. Аператарам трэба было тэрмінова авалодваць многім, пра што ў мірны час і не думалася...

Асабіста для мяне вайна пачалася ў Мінску. Памятаю, мы стаям непадалёк ад тэатра, які цяпер называецца купалаўскім, і з болам глядзім, як гарыць наша студыя. Сабраліся сваёй аператарскай камандай, з дзесятак чалавек, здабылі крытую палатку і рушылі на Маскву, на Цэнтральную дакументальную студыю — няхай накіроўваюць, куды паліць патрэбным. Нездзе ў раёне Смаленск я пазнаў у адным з людзей, што брылі па шашы на ўсход, Івана Міхайлавіча Масквіна, славутага мхатаўскага майстра. Спынілі машыну. «Як вы тут апынуліся?» Адказаў: «Ды вольны рухаемся ў Маскву... Тэатр увесь наперадзе, іду замыкаючым, каб ніхто не адстаў». Мы прапанавалі Івану Міхайлавічу месца ў машыне. І да вечара збіралі мхатаўцаў...

Дабраліся да Масквы. Мае калегі Бераў і Цяслюк адразу былі накіраваны аператарамі ў кінагрупу Заходняга фронту, якую тады ўзначальваў Раман Кармен. А мяне пакінулі на месцы, пры студыі дакументальных фільмаў. Уключылі ў групу, якая пачынала работу над фільмам аб ваеннай Маскве.

Былі тэрміновыя заданні.

Помню, напрыклад, камандзіроўку на Украіну. У Данбасе арганізавалася абарона гэтай важнейшай энергетычнай базы краіны. А заводы працягвалі працаваць. Плавіўся метал. Шахцёры здабывалі вугаль. Убіраўся ўраджай. Я здымаў славетную Пашу Ангеліну. Пшаніца стаяла высачэнная, а ў полі адзіны трактар — яе. «Усе мужчыны на фронце, — растлумачыла Паша, — жанчыны капаюць абарончыя равы, а поле ж чакаць не можа...»

У пачатку сорак другога я трапіў з франтавой групай на Бранскі фронт. Цягнуліся доўгія месяцы пазіцыйнай вайны, прытым у вельмі цяжкіх умовах. А газеты часта пісалі пра партызан Бранскіх лясоў. І захацелася пабываць у іх. Зразу-мела, з кінакамерай...

Лінію фронту наш самалёт пералятаў пад агнём. Пражэктары здолелі нас высачыць, і ў самалёце было свецла, хоць газеты чытай. Неўзабаве закружылі над месцам, дзе нас павінны былі чакаць. Я скокчыў з парашутам першы. Пры спуску папаў у ледзяную ваду і ледзь вылытаў, бо да ўсёго было вельмі абвешаны — на мне было поўнае аснашчэнне дэсантніка і ў дадатак здымачная апаратура, запас плёнкі...

Падзеі тых дзён ніколі не забуду. Як забыць, напрыклад, знаёмства з Сідарам Арцёмавічам Каўпаком, пазней двойчы Героем Савецкага Саюза. Тады Сідар Арцёмавіч не быў яшчэ ўсенародна вядомым і пры знаёмстве, шчыра кажучы, не зрабіў на мяне вялікага ўражання. Куды больш уразіў Сямён Васільевіч Руднеў, яго камісар. З чатырма шпаламі ў пяціліцах, з ордэнам за Халхін-Гол... Шырокая слава прыйшла да іх пазней.

Злучэнне пад начальам Каўпака выйшла тады на поўдзень Бранскіх лясоў, гэта ў Сумскай вобласці. З баямі каўпакоўцы і атрады бранскіх партызан вызвалілі дванаццаць населеных пунктаў. Я меў магчымасць зняць бой каля сяла Вялікая Пігараўка, непадалёк ад станцыі Хутар Міхайлаўскае, важнага чыгуначнага вузла на магістралі Харкаў—Масква. Знятыя мною кадры ўваходзілі ў шэраг фільмаў, у іх ліку ў карціну «Бітва за нашу Савецкую Украіну» А. Даўжэнікі...

Бой каля Вялікай Пігараўкі быў першы партызанскі бой, які мне выпала бачыць. Можна, таму асабліва помніцца... Тады пры дэманстрацыі кадраў бою месца яго, вядома, не называлася. І не называліся імёны — ні камандзіраў, ні радавых партызан. «Бой за пункт П., камандаваў К., здымаў аператар В...» — і гэтак далей.

Вядомы рэжысёр Ірына Сеткіна зрабіла ў Маскве на пры-везеным мною матэрыяле фільм, дзве часткі, — «У тыле ворага». Фільм зрабіў уражанне, і ўзнікла ідэя выпусціць вялікую карціну пра партызанскі рух. Здымалі яе не толькі ў Бранскіх лясах, але і ў Беларусі, на Украіне, у Ленінградскай вобласці, на Калініншчыне. Я быў прызначаны галоўным аперата-

стракаліся мне неаднойчы і ў фільмах мастацкіх. У такім маштабным і значным, напрыклад, як шматсерыйны фільм «Вызваленне».

У эпапеі «Вялікая Айчынная» партызанскай барацьбе прысвечана асобная серыя. І я зноў убачыў знятае некалі мною. Ubачыў самога сябе — маладога з камерай. Гэта мяне зняла тады аператар Маша Сухава, з якой мы разам прыляцелі ў Беларусь...

Мне пашчасціла здымаць вядатных людзей, герояў, якімі заўсёды будзе ганарыцца беларускі народ. І Бацьку Мінага, і Данілу Райцава ў Віцебскай зоне. І Васіля Захаравіча Каржа, якога потым даводзілася здымаць і ў мірны час... У выніку дакументальнае кіно захавала аблічча гэтага дзівоснага чалавека на розных этапах яго жыцця. Здымаў Алену Мазанік, якая выканалала народны прысуд гітлераўскаму кату, гаўляйтару Беларусі Кубэ. Пасля таго, як ад падкладзенай ёю міны ён узляцеў у паветра, Алену Рыгораўну падполшчыкі пераправілі ў лес. Паказваў яе на экране ў час вайны было нельга. Я зняў яе тады для будучага кіналетатіста ваенных гадоў. Вясебая, прыгожая жанчына ў кажуху пілуе дровы. Зняў і Марыю Осіпаву, праз якую партызанскае камандаванне падтрымлівала з Мазанік сувязь і якая вынесла ёй падрыжтанавану на Кубэ міну. У «Вялікую Айчынную» гэтыя кадры ўключаны тройчы...

Здымаў баі пад Мінскам, калі партызаны ўдзельнічалі ў ліквідацыі акружанай фашыскай групы. Здымаў шмат што іншае. А якім гэта коштам рабілася — вядома... За неацэнныя сёння партызанскія кадры Маша Сухава аддала тады жыццё. Як і яшчэ адзін наш хлопец — Коля Пісараў. Масквіч, ён толькі-толькі скончыў інстытут кінаматаграфіі, напрасіўся туды, дзе цяжэй, трапіў у блакаду і загінуў... Знятае імя, прынамсі, частка знятага, было вывезена за лінію фронту, захоўваецца і ўвайшло ў шмат якіх фільмаў пра вайну...

Канечне, прыемна бачыць свае кадры, калі экран расказвае пра падзеі суровай і легендарнай ваеннай пары. Прыемна ўсведамляць, што і таёй нешта зроблена, каб подзвіг народа ў гэты незабыўны час быў па вартасці апеты.

— Мусяць, гэтая тэма — тэма гераізму ў мінулай вайне, працягу яе ў мірныя дні — галоўная для вас, як мастана?

— Бадай, асабліва — тэма працягу гераізму, бесперапынасці подзвігу, «дарогі без прывалу». Гэта так называецца — «Дарога без прывалу» — адзін з першых пасляваенных маіх фільмаў. Мы працавалі над ім разам з Анатолем Вялюгіным. Ён пісаў сцэнарый і тэкст, а я быў рэжысёрам і аператарам. Фільм расказваў пра людзей, якія свае баявыя традыцыі працягвалі ў мірных справах. Самае прыемнае для мяне было здымаць тых, з кім пазнаёміўся на ваенных дарогах. Вось здымаў Уладзіміра Елісеевіча Лабанка, тады сакрата-

ра Віцебскага абкома партыі, — а я ж прылятаў да яго і шмат дзён правёў побач з ім, калі ён быў камандзірам партызанскага злучэння... Для нарцыса «Наваселле», аб перасяленні жыхароў спаленых у вайну вёсак у новыя дамы, фіксую на плёнку перасяленне жонкі загінуўшага партызанскага камбрыга Сямаскай — а некалі ж здымаў у лесе яе сустрэчу з жывым тады яшчэ мужам, яна выходзіла да яго з груднымі дзецьмі на руках... Калі рабіўся фільм «Штрыхі да партрэта», прысвечаны 50-годдзю рэспублікі, кінаматаграфісты да лесу гэтай Сямаскай вярнуліся. Пацікавіліся, што стала з дзецьмі, якія я здымаў немаўлятамі. Усе яны сталі харошымі людзьмі, выйшлі на вялікую дарогу.

Поўнаметражны фільм пра Кірылу Арлоўскага, над якім працаваў разам са сцэнарыстам Валянцінам Панамаровым, мы назвалі «У агні жыцця». Зноў-такі, скарыстаны ў ім быў і матэрыял, зняты яшчэ тады, калі пра фільм і думкі не было. Захаваўся, напрыклад, кадры сходу, на якім будучы славетны старшыня «Рассвета» толькі выбіраецца на гэтую пасаду.

Я вельмі гэта люблю — са-стыкоўваць дні, якія належаць гісторыі, з днём бегучым. За лёсам канкрэтнага чалавека паўстае тады лёс народа. Тое, што мы закліканы адлюстроўваць і апяваць.

— Вы ахвотна ўжываеце гэ-тае слова — «апяваць». Але да-кументальнае кіно можа не толькі апяваць, але і абвінавач-ваць. Паколькі мы з вамі ўсе вяртаемся і вяртаемся ў гавор-ку да вайны, напаміно добра вядомы вам, канечне, факт. У Нюрнбергу на працэсе галоў-ных ваенных злачынцаў дэман-страваліся кінасведчанні зверст-ваў фашызму. Калі кадры гэ-тай з'яўляліся на экране, то Герынг, страшы Герынг, за-крываў твар рукамі...

— Гэта, вядома, дакументы велізарнай сілы. Дакументы, якія вось нават такога мацёра-га ката прымуслілі закрывацца... Мне ў гады вайны давядося здымаць і сляды зверстваў акупан-таў. Я здымаў у Трасцяныцы штабелі яшчэ незгарэлых груп-паў. Аператары разумелі, што гэта абавязкова трэба здымаць, што мы яшчэ пад'ярвім фашыз-му знятае як дакументы іх зла-чыства...

У мінскім Доме афіцэраў па-сля вайны сталі перад судом гітлераўцы, якія найбольш шчы-равалі ў зверствах на Белару-сі. Генералы, чыны СД і СА, вылюдкі з радавых. На матэ-рыяле працэсу мы зрабілі фільм «Суд народа». Гэты наш фільм таксама далучаны быў да абві-наваччых дакументаў у Нюрн-бергу.

Сярод асуджаных на шыбені-цу тады ў Мінску быў генерал фон Эрмансдорф, фашыс-кі камедант Магілёва. Калі праз многа гадоў я працаваў над фільмам «Магілёў. Дні і ночы мужнасці», то ўспомніў пра гэта. І ўспомніў пра іншыя кінакадры з персонай гэтага ге-нерала. Ён пазіраваў перад аб-'ектывам нямецкага аператара, як пераможца ў Магілёве. Зат-ым, калі нашы войскі вызвалілі Магілёў і захапілі там шмат па-лонных, галоўнай фігурай сярод іх аказаўся фон Эрмансдорф, і давядося яму зноў трапіць у аб'ектыў, толькі цяпер не сваё-го ўжо, а савецкага аператара. Нарэшце, на кадрах, якія абш-лі ўвесь свет, знятых, калі па вуліцах Масквы праведзены былі пад канвоем пяцьдзесят пяць тысяч палонных гітлераў-скіх ваяк, уперадзе гэтай пану-рай калоны брыдзе зноў-такі фон Эрмансдорф...

Я выкарыстаў усё гэтыя кіна-кадры. У іх — увасабленне да-рогі фашызму — крывавай і га-небнай. Сёння вельмі важна раскрываць аблічча фашызму. Асабліва тым, хто не ведае, не бачыў вайны.

— Савецкае кіно з поспехам гэ-та робіць. Увесь свет ведае та-кія шэдэўры нашай дакумента-лістыкі, як «Звычайны фашы-зм», як шмат разоў успом-неная вамі «Вялікая Айчын-ная»... Нямаю з зроблена ў гэ-тай тэме і беларускім дакумен-тальным кінаматаграфам, у тым ліку вамі. Спадзяёмся, што су-стрэчы з вашымі фільмамі, ва-ша імя ў цітрах новых кіна-стужак будучы яшчэ не раз ра-даваць глядачоў.

Уладзімір МЕХАУ.

У МИНИСТРСТВЕ КУЛЬТУРЫ БССР

Калегія МК БССР, сакратары-ят ЦК ЛКСМБ, БРК прафсаюза работнікаў культуры, БТА пры-нялі пастанову «Аб зацвярджен-ні складу Рэспубліканскай ка-місіі Усесаюзнага агляду рабо-ты тэатраў, канцэртных арга-нізацый і мастацкіх калектываў з творчай моладдзю».

У складзе камісіі — вядучыя дзеячы сцэнічнага і музычнага мастацтва Беларусі, кіраўнікі мастацкіх калектываў, прад-стаўнікі грамадскіх арганіза-цый, крытыкі і г. д. Старшыня прэзідыума камісіі — міністр культуры БССР Ю. Міхневіч. Кіраўніком тэатральнай секцыі зацверджаны доктар мастацтва-знаўства, рэктар БДТМІ А. Сабалеўскі. Кіраўнік музыч-най секцыі — народны артыст БССР, прафесар БДК імя А. Лу-начарскага У. Алоўнікаў.

У СЯЮЗНЫМ ДРУКУ

Творчая біяграфія вядомай беларускай паэтэсы Эды Агня-цвет звязана і з узбекскай зям-лей. У гады Вялікай Айчыннай вайны яна жыла ў Ташкенце, напісала шэраг твораў. Па-ранейшаму падтрымлівае плённыя творчыя сувязі з братамі рэспублікай, дзе добра ведаюць яе творчасць. Нядаўна на ўзбек-скую мову перакладзены шэраг новых твораў Э. Агняцвет.

Свой чарговы, дзесяты нумар грамадска-палітычны і літа-турна-мастацкі часопіс «Гулі-стон», орган ЦК Кампартыі Уз-бекістана, прысвяціў 60-годдзю з дня ўтварэння Узбекскай ССР. Сярод іншых матэрыялаў зме-шчана і нізка вершаў Э. Агня-цвет. Вершы «У імя жыцця», «Аб закаханых», «Мой дом», «Узбекскія таполі», «Буйніцкае поле», «Які ты будзеш, дваццаць першы век» на узбекскую мову пераклалі Г. Джурарава, Саёр, У. Мірзаераў.

У дзесятым нумары часопіс «Дружба народов» працягвае публікацыю матэрыялаў, пры-свечаных 40-годдзю Вялікай Пе-рамогі. На гэты раз ён знаёміць усесаюзнага чытача з творча-сцю вядомай беларускай пісь-менніцы Лідзіі Арабей. Друку-юцца яе апавяданні «Белы шпіць», «Танцуй танга...», «У канцы чэрвеня», якія на рускую мову пераклала Т. Гарбачова.

У чарговым, пятым нумары ча-сопіса «Советский балет» пад рубрыкай «Да 40-годдзя Вялікай Перамогі» змешчаны ўспаміны народнай артысткі БССР, лаў-рэата Дзяржаўнай прэміі СССР балерыны Аляксандры Ніка-лаевай. У іх расказваецца пра першыя гады працы артысткі ў Дзяржаўным тэатры оперы і балета БССР, яе ролі, пастаноў-ку балетаў, якія зараз лічацца нацыянальнай харэаграфічнай класікай. Асабліва падрабязна гаворыць балерына пра выступ-ленні беларускіх артыстаў у Алма-Аце і Горькім, дзе часова знаходзіўся тэатр у вайну, пра шматлікія канцэрты ў шпіта-лях, на фронце, пра той уклад, які зрабілі беларускія артысты, каб наблізіць доўгачаканую Перамогу.

У гэтым жа нумары часопі-са апублікаваны артыкул «Пер-шыя гады савецкага балета» Аляксея Андрэева, заслужнага дзеяча мастацтваў БССР, балет-майстра, які доўгі час працаваў у тэатры оперы і балета БССР.

ПРАБЛЕМЫ. МЕРКА- ВАННІ. РОЗДУМ

Школа. Цяжка пераацаніць яе значэнне ў нашым жыцці. Чым далей адыходзіш ад яе парога, тым мацнейшае гэтае пачуццё ўдзячнасці і абавязку перад ёю, тым большае жаданне дапамагчы ёй усім, чым можаш. Гэтыя пачуцці асабіста ў мяне абвастрыліся, калі мае дзеці — спачатку дачка, а потым і сын — пайшлі ў першы клас...

І вось — я іду ў школу. У самую звычайную, дзе яны вучацца. Цікавіць мяне вось якое пытанне. Наколькі вучэбны працэс у школе спрыяе гарманічнаму развіццю чалавека? Як сведчаць спецыялісты, школа занята пераважна раз-

што развіццё другой сігнальнай сістэмы (славесна-знакавай) залежыць ад развіцця першай сігнальнай сістэмы (вобразнага мыслення). Аднак у школе ўдасканалваецца толькі славесна-знакавае мысленне, а развіццё асновы асноў — вобразнага мыслення — плануецца ў пазакласны, пазашкольны час. Асабліва гэта прыкметна ў старэйшых класах, дзе мацнейшы «разрыў» слова і вобраза».

З цягам часу ў мяне складался цвёрдае перакананне: для школы, у якой вучацца мае дзеці, вырашыць гэтыя ўсе супярэчнасці — непаспэшыная задача. І я прапанаваў дырэктару ідэю новай школы. Школы-комплексу...

Самае цікавае пачалося з таго моманту, калі я даведаўся, што такая школа ўжо створана. У ёй паспяхова вырашаліся на-

адной з галоўных сацыяльных заваў нашага народа — права на адукацыю.

Фальклор — з'ява дэмакратычная па сваёй сутнасці. У народным, калектыўным мастацтве кожны можа пераняць тую ці іншую традыцыю і, напрыклад, вадзіць вясновы карагод разам з усімі. Тут здзіўляе якраз тое, што хтосьці не можа таго, што робяць усе. Каб спяваць разам з усімі традыцыйную для гэтай мясцовасці песню, няма патрэбы ў прафесійна пастаўленым голасе. Ад кожнага тут патрабуецца нямнога: укладвай у выкананне сваё ўменне, свае адносіны, сваю душу і ты — мастак. Няхай маленькі, але мастак! Такім чынам, мастацкая школа, якая абапіраецца на народнае мастацтва, дасягае галоўнага —

думаць пастанова ЦК КПСС «Пра народныя мастацкія промыслы». Але і праграма школы прыкладнага мастацтва, урэшце, павінна «працаваць» на фарміраванне гарманічнай, цэласнай асобы.

Я ў сваіх марах пра такую мастацкую праграму школы-комплексу не адзіноч. Неаднойчы выказваў думкі пра тое, што ў такой школе дзеці павінны не толькі засвойваць традыцыйныя песні, танцы, але і навучыцца ад мясцовых фальклорных выканаўцаў расказаць казкі, спяваць народныя песні.

Мары аб такой праграме мастацкага выхавання пранікаюць у самую, здавалася б, гарадскія мясціны. Так, у маскоўскай школе № 762 даўно працуе кабінет выяўленчага мастацтва і мастацкай працы (дакладней скажаць — народнага прыкладнага мастацтва). Ён старанна аформлены прадметамі вясковага быту: калаўротамі, дэталіямі ткацкага станка, гліняным посудам. А побач вырабы школьнікаў: цацкі, разьба па дрэве, карункі, лепка.

Але дзе ўзяць сродкі на ўтрыманне штата такой школы-комплексу? У некаторай ступені школа ўжо мае такія сродкі. Гэта — гаспадарлівае выкарыстанне тых сум, якія адпускаюцца сёння школе на ўтрыманне груп падоўжанага дня. Педагогі ў гэтых групах выконваюць пакуль што ролі «сядзелак». Заняткі ў гэты час мастацкай творчасцю і спортам на той жа рубель затрат прыносяць двойную карысць: дзеці будучы дагледжаны, і навучаны новаму.

Есць і яшчэ адна, на маю думку, крыніца фінансавання школы-комплексу. Але перш чым сказаць пра яе, зірнем яшчэ раз на школу. Дакладней — на настаўніка звычайнай школы. Звычайна лічыцца, што гэта не толькі добры выкладчык, але і чалавек, які ўмее арганізаваць і правесці масавае мерапрыемства. Разважаючы тым, чаму вучыць настаўніка, выкладчыкі ВНУ, як гэта ні дзіўна, занепакоены тым, што ў школе самадзейнасці фактычна няма, дэмані працуюць гурткі, неікава праводзяцца вечары. Па сутнасці, гутарка ідзе і тут пра тую ж мадэль — настаўніка-клубніка.

Вось расклад гурткоў у школе, дзе вучацца мае дзеці. Тут пералічана трыццаць гурткоў. Сярод іх дзесяць навукова-пазнавальных, пяць тэхнічных і восем мастацкіх. Гэта — больш, чым у суседнім ДOME культуры. А такіх жа школ вакол таго Дома культуры чатыры-пяць!

Значыцца: цэнтр усёй гурткавай работы з дзецьмі і падлеткамі — школа. А грошы на клубную работу чамусьці аддадзены Дому культуры. Прышоў час вырашыць і гэтую супярэчлівасць.

Клубныя работнікі, прышоўшы ў школу, будуць займацца сваёй справай пад кіраўніцтвам больш кампетэнтнага ў выхаванні дзяцей органа — педагогічнага савета. Тады не будзе таго дзіўнага феномена, заўважанага кандыдатам псіхалагічных навук Ф. Махавым, калі школа і клубныя падлеткавы аб'яднанні «не толькі мала дапамагаюць, але нават супярэчаць адзін аднаму».

І яшчэ адна супярэчлівасць сучаснай школы: выхаванне гарманічна развітой асобы вучня даверана... вузка спецыялізаванаму настаўніку-прадметніку.

Пра замену настаўніка-прадметніка настаўнікам-універса-

лам — эталонам цэласнай, гарманічна развітой асобы, узорам для пераймання — гаварыць пачалі нядаўна. І ўсіх чамусьці хвалюе адно пытанне больш за ўсё: як такі настаўнік ахопіць некалькі прадметаў? Ці правальна такое пытанне? Калі сучасны вучань можа «ахапіць» мноства прадметаў, то чаму сучаснаму настаўніку — з яго перавагай ва ўзросце, жыццёвым вопыце, сфарміраванаму светапогляду — адмаўляць у гэтым?

К. Цэткін у адной гутарцы з У. І. Леніным гаварыла пра новыя чужыя спектаклі ў Вялікім тэатры. «Так... — з усмешкай заўважыў Уладзімір Ільіч, — я не адмаўляю гэтых і падобных да іх праяў грамадскай культуры — я іх зусім не недацэньваю. Але, прызнаюся, мне больш па душы стварэнне дзвюх-трох пачатковых школ у глухіх вёсках, чым самы чужыя экспанат на выстаўцы».

У нас цяпер ёсць школы ва ўсіх самых аддаленых кутках нашай шматнацыянальнай краіны. Але і сёння нам не трэба, напэўна, забываць пра гэтыя словы правадзюра. Любы спектакль у клубе, любы чужыя канцэрт мастацкай самадзейнасці не даражэй сёння за адкрыццё ў дзвюх-трох школах класаў усеагульнай мастацкай адукацыі. У той жа гутарцы Ленін сказаў: «Уздым агульнакультурнага ўзроўню нас стварае тую здаровую цвёрдую глебу, з якой вырастаюць магутныя невычэрпныя сілы для развіцця мастацтва...».

Натуральна, школе-комплексу з першых гадоў работы трэба будзе мець шмат дадатковых памяшканняў. Але і тут наша грамадства мае ўсе сілы для вырашэння гэтай вельмі няпростай праблемы. Хіба тое, што зроблена на камуністычных суботніках пнігодкі, не палічыць у фонд школ? Правільна ж гаворыцца: калі заспявае школа — заспявае ўся краіна.

У савецкай школе знойдзены шляхі павышэння якасці выкладання ва ўмовах усеагульнай сярэдняй адукацыі. Гэта — вопыт Шаталава і Лысенкавай. У краіне назалашаны велізарны вопыт працоўнага выхавання. Гэта перш за ўсё вопыт Макаранкі. У нас ёсць выдатны вопыт эстэтычнага выхавання. Гэта — вопыт Сухамлінскага.

Перад імі часта быў замкнёны круг: каб змяніць, трэба даказаць, каб даказаць, патрэбен эксперымент, але каб правесці эксперымент, трэба нешта змяніць. Яны здолелі разарваць гэты круг і бліскача, пераканаўча даказаць свае ідэі на прыкладзе якойсьці адной канкрэтнай школы.

У «Асноўных напрамках рэфармы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы» запісана: «Стварыць у эксперыментальным парадку вучэбна-выхаваўчыя комплексы, якія даюць магчымасць арганічна спалучыць агульную адукацыю з музычным, мастацкім, фізічным развіццём». Гэта адкрывае шырокую дарогу ідэі ўдасканалвання адначасова ўсіх бакоў навучання і выхавання нашых дзяцей.

Заўтра я зноў іду ў школу. Што цяпер скажа дырэктар?..

І. СУЧКОЎ,
старшы выкладчык кафедры рэжысуры і майстэрства актёра Мінскага інстытута культуры.

Каб спявала ўся КРАЇНА

віцём адной патрэбы — патрэбы ў ведах. На развіццё патрэб у мастацкай творчасці, у працы, у спорце застаецца — як было нядаўна падлічана — 1/12 (фізкультура і спорт) або 1/24 (музыка і выяўленчае мастацтва) частка вучэбнага часу. Вобразна кажучы, апеляцыя да розуму не суправаджаецца апеляцыяй да эмоцый. Таму са сцен школы часта выходзяць людзі, якія шмат ведаюць, але мала ўмеюць.

Фізічная культура, асабліва сына, яшчэ ў пачатковай школе выклікала ў мяне трывожу. Пазней я даведаўся: паводле дадзеных беларускіх медыкаў, рухавасць школьнікаў падае, у параўнанні з дзіцячым садам, на пяцьдзесят працэнтаў, а два ўрокі фізкультуры ў тыдзень «папаўняюць» толькі 11 працэнтаў патрэбы ў руху. Мала паляпшае справу і дваццацімінутны перапынак, уведзены з нядаўняга часу.

Сучасная вытворчасць, навукова-тэхнічная рэвалюцыя патрабуюць ад кожнага чалавека ўсё больш вузкай спецыялізацыі, а ідэал чалавека — гэта цэласная, гарманічная развітая асоба. Таму ў школе як бы «сусінуць» дзве педагогікі: адна заклікана «абслугоўваць» патрэбы навукова-тэхнічнага прагрэсу, а другая — усімі сіламі імкнецца працаваць на цэласнае развіццё асобы.

У гэтых умовах мне здаўся больш чым дзіўным такі парадокс. Аказваецца, у працэсе навучання ўсё менш месца займае гульня. Усё часцей у школе ўспамінаюць словы грынаўскага Лангрэна: «Цяпер дзеці не гуляюць, а вучацца. Яны ўсё вучацца, вучацца і ніколі не пачнуць жыць».

Даследаванні паказваюць: большасць бацькоў — нядаўніх выпускнікоў школы — не ўмеюць гуляць са сваімі дзецьмі. Паводле дадзеных псіхалогічна-лагаў, гэта адна з прычын дзіцячых неўрозаў.

І, нарэшце, самае галоўнае. Вучоныя пераканаўча паказалі,

лі не ўсе, дык многія з праблем сучаснай школы. (Пра гэта напісаў часопіс «Новый мир» у № 3 за 1981 год). М. Шчацінін, дырэктар школы ў пасёлку Ясныя Зоры Беларускай вобласці, арганізаваў шматбаковае навучанне і выхаванне вучняў. У адным будынку, рэканструаваным на сродкі мясцовага калгаса, размясціліся не толькі агульнаадукацыйная, але харэаграфічная, музычная, мастацкая і спартыўная школы. Заняткі пабудаваны так, што ўсе дзеці праходзяць ўсе класы УСІХ школ! Гэта як бы школа з падоўжаным днём для ўсіх вучняў, дзе перапынак з'яўляецца не беганінай па школьных калідорах, а заняткамі танцамі і жымі, малюнкам і матэматыкай, фізікай і спортам.

Па гэтым шляху ідуць школы і ў іншых рэгіёнах краіны: школа ў Старой Станіцы Рагоскай вобласці, у Беларусі — школа ў Нарачы Вілейскага раёна, школа № 307 у Ленінградзе. Вопыт гэтых школ атрымаў высокую ацэнку. Не выпадкова кніга М. Шчацініна выйшла нядаўна ў выдавецтве «Педагогіка» з прадмовай прэзідэнта Анадзія педагогічных навук, а ў Ленінградзе рашэннем гарвыканкома зацверджаны новы тып школы, які спалучыў агульную сярэднюю адукацыю з агульным музычна-эстэтычным выхаваннем.

Мэта мастацкай адукацыі — развіццё ў чалавеку творцы, мастака. Думаючы пра гэта, мы часцей за ўсё скіроўваем свой позірк да прафесійнага мастацтва. Яно — аснова праграмы мастацкіх школ і ў Ясных Зорах, і ў Ленінградзе, і на Вілейшчыне. Але прафесійнае мастацтва патрабуе ад кожнага вучня высокага ўзроўню мастацкага мыслення. Толькі дасягнуўшы яго, ён становіцца мастаком. У прафесійным мастацтве здзіўляе тое, што хтосьці робіць так, як не могуць усе. Перакананы: у агульнаадукацыйнай школе-комплексе праграма мастацкага выхавання павінна мець, у сваёй аснове, народнае мастацтва. Перш за ўсё таму, што тут не можа быць, як у спецыяльных мастацкіх школах, адбору па здольнасцям! Школа-комплекс павінна вучыць усіх. У тым ліку і па праграме мастацкай адукацыі! У гэтым бачыцца далейшы напрамак развіцця

развіццё у кожным творцу, мастака.

Такая мастацкая праграма школы-комплексу спрыяе рабоце і па прафэрыентацыі. Зазірнем у мясцовую спецыяльную музычную школу. Па сценах яе ўрачыста развешаны партрэты вялікіх музыкантаў Італіі, Германіі, Венгрыі, Расіі. А фалькларысты, зазірнуўшы ў гэтую вёску або гарадок, — у захапленні! Яны расхвальваюць запісаныя тут унікальныя творы народнага мастацтва, якіх не знойдзеш ні ў Італіі, ні ў Венгрыі, ні ў Германіі! Толькі зразумейшы прыгажосць — і самае галоўнае — арыгінальнасць, непаўторнасць мясцовых легенд і балад, песень і танцаў, можна па-сапраўднаму палюбіць свой маленькі гарадок або вёску. Толькі ўсядоміўшы, што прыгажосць не толькі за марамі-акіянамі, але і побач, вакол цябе, можна палюбіць па-сапраўднаму сваіх суседзяў і аднавяскоўцаў, сваіх бацькоў, дзядзькоў і цёткаў, палюбіць іх працу, абраць сабе прафесію рабочага, селяніна, паляўнічага, рыбалова.

Мастацкая праграма школы-комплексу павінна, відаць, браць у спадчыну ўсё лепшае з народных абрадава-ігравых дзеянняў. Заняткі на музычных інструментах, заняткі танцамі, народнымі харавымі спевамі не павінны ісці асобна. Найбольш арганічна розныя віды народнага мастацтва зліваюцца ў адно цэлае ў тэатральным жанры. Тут танец, песня, музыка існуюць не самі па сабе, а ў імя адзінага цэлага.

Выхоўваючы калектывіста, такіх фальклорна-тэатральных дзеянняў будучы адначасова задавальняць патрэбу дзіцячай душы ў гульні, жарце, вясёлым асваенні свету.

Такім чынам, мастацкая адукацыя ў школе-комплексе не павінна ўяўляць сабой асобны мастацкі праграмы (праграма музычнай школы, праграма харэаграфічнай школы і г. д.), а быць адзінай, цэласнай, сінкратычнай.

Думаецца, у школе-комплекс павінна быць і школа прыкладнага мастацтва, дзе дзеці не толькі атрымлівалі б веды па малюнку, кампазіцыі і інш., але маглі засвоіць традыцыйныя для гэтай мясцовасці мастацкія рамэствы. Аб гэтым прымушае

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Заслужанага артыста БССР, лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола рэспублікі Васіля Раінчына многія ведаюць як мастацкага кіраўніка ансамбля «Верасы». Калектыву адзін з папулярных у краіне, вядомы за мяжой: нагадаем, што беларускія «Верасы» гаспадарылі ў Балгарыі і ў

Польшчы, у ГДР і ў Чэхаславакіі, у Фінляндыі і ў Францыі. Яго канцэртны рэпертуар складаецца і аранжыроўка В. Раінчына, які апошнім часам усё шырэй уключае ў праграмы і ўласныя песні. Кіраўнік ансамбля і рэдактар з'яўляецца на сцэне і як музыкант-выканаўца, піяніст.

Для слухачоў прыемнай нечаканасцю аказаўся аўтарскі канцэрт В. Раінчына ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Вечар пачаўся трохчас-

навым Канцэртам для фартэпіяна з аркестрам. Партыю раяля выканаў аўтар — В. Раінчык. Сімфанічным аркестрам Беларускага тэлебачання і радыё дырыжыраваў заслужаны артыст БССР Б. Райскі. Яркім і свежым музычным апалядненнем успрымаўся араторыя В. Раінчына «Хлапчыш-Кібальчыш» (лібрэта У. Някляева паводле вядомай казкі А. Гайдара). У яе выкананні разам з аркестрам прынялі ўдзел салісты, узорны хор

«Дружба» СШ № 1 г. Мінска (мастацкі кіраўнік Т. Валашына).

Лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола паэт У. Някляеў, у садружнасці з якім піша песні В. Раінчык, расказаў пра новую супольную работу — цыкл балад па матывах беларускага фальклору. Фрагмент прагучаў у выкананні заслужанага артыста БССР В. Скорбагатава (вакал) і В. Раінчына (фартэпіяна).

Зразумела, ігралі і спявалі ў той вечар і «Ве-

расы», якім, дарэчы, сёлета споўнілася ўжо 10 гадоў. Інструментальная музыка, песні, што В. Раінчык піша для ансамбля, пераважна танцавальныя, падкрэслена імпульсіўныя, па-нарнальнаму шумныя, «апанутыя» ў светлавых эфектах. Такія музыка вельмі імпаўна сучаснаму неспакойнаму маладому слухачу.

С. ВЕТКА.
За раялем заслужаны артыст БССР В. Раінчык.
Фота Ул. КРУКА.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Святочна выглядае зала Дома культуры. Радасцю свецяцца вочы ўдзельнікаў гэтага незвычайнага вечара. На грудзях многіх з іх — баявыя ордэны і медалі, узнагароды, ат-

Такім быў пачатак тэматычнага вечара «Люблю мой край...» у Чачэрскім раённым Доме культуры. Яго ўдзельнікі сустрэліся са знатным земляком, першым камсамольцам вёскі Атор, арганізатарам першай камуны, потым і калгаса М. Ігнаценкам. Яны даведаліся, што іх зямляк Міхаіл Анікевіч быў і мужным воінам.

песня: «Сядзяць у абдымку ветэраны...» Апладысментамі сустраля зала словы вядучай, што гэта песня была прысвечана ім. Яна папрасіла Мікалая Федасеевіча і Васіля Ільіча ўзяцца на сцэну, уручыла ім букеты жывых кветак і з вялікай цеплынёй, задушэўнасцю расказала пра іх ратныя і працоўныя подзвігі.

тоўваюцца і іншыя формы ваенна-патрыятычнай работы. Так, ужо некалькі гадоў працуюць патрыятычныя клубы «Ветэран» і «Дапрызыўнік».

Клуб «Ветэран» створаны па ініцыятыве аддзелаў сацыяльнага забеспячэння і культуры райвыканкома і раённага Дома культуры, грамадскага савета пенсіянераў. Кіруе ім метадыст Дома культуры Г. Казлова. Клуб аб'ядноўвае 140 чалавек.

«Ветэраны вайны і працы, — расказвае Галіна Рыгораўна, — самыя паважаныя людзі Чачэрска. Многія з іх яшчэ працуюць на прадпрыемствах, у арганізацыях. Дзякуючы клубу «Ветэран» яны актывізавалі сваю грамадскую дзейнасць, асабліва па выхаванні моладзі. Толькі за апошні час для ўдзельнікаў клуба і з іх дапамогай праведзены тэматычныя вечары «Табе, любімая, родная Армія», «Слаўныя дочки Чачэршчыны», лекцыя — канцэрт «Ленін у музыцы», «Люблю мой край...» і іншыя.

Асабліва запамніўся жыхарам Чачэрска тэматычны вечар «Слаўныя дочки Чачэршчыны». У Дом культуры прыйшлі не толькі ветэраны, але і моладзь. На вечары адбылося знаёмства з майстрам фабрыкі мастацкіх вырабаў П. Дранкінай, будаўніком З. Чарнінай, з заслужаным настаўнікам рэ-

спублікі Л. Вайцяхоўскай, старэйшым бібліятэчным работнікам раёна Ф. Рослінай. Апладыравалі прысутныя і былы фронтавічы, урачу райбальніцы Г. Журомскай.

Назва вызначае галоўны накірунак у рабоце клуба «Дапрызыўнік». Кіраўнік і адзін з ініцыятараў стварэння клуба, загадчыца раённай бібліятэкі А. Машуціна гаворыць:

— Асноўную увагу ў сваёй дзейнасці клуб надае ваенна-патрыятычнаму выхаванню тых, хто рыхтуецца да службы ў Савецкай Арміі. З будучымі воінамі праводзяцца «уроки мужнасці», на якіх работнікі ваеннамата знаёмяцца і з героямі Вялікай Айчыннай вайны.

Змястоўна прайшоў вечар сустрэчы з былымі воінамі Савецкай Арміі і партызанамі 1-й Гомельскай партызанскай брыгады, якая ў гады вайны дзейнічала на тэрыторыі раёна, а таксама былымі намсамольцамі — падпольшчыкамі.

Праведзены тансама вусны часопіс «Хірасіма не павінна паўтарыцца», вечар сустрэчы пакаленняў «Радзіма помніць іх імяны», арганізавана выстаўка — прагляд літаратуры «Подзвіг вялікі і вечны», прысвечаная 40-годдзю вызвалення раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Рэгулярна чытаюцца лекцыі, праводзяцца гутаркі па грамадзянскай абароне.

Ажыўлена было на вечары, прысвечаным памяці Л. Карастаянавай, якую жыхары Чачэрска любіўна называюць «нашай Ліліяй». На вечары пры-

НА ВЕЧАР ПРЫЙШЛІ ВЕТЭРАНЫ...

рыманыя за працоўныя здзяйсненні. Гучыць мелодыя песні. Потым бяруць слова вядучыя. Яны чытаюць вершы пра шчасце жыццё ў роднай краіне, працаваць на роднай зямлі, гавораць аб прыгажосці беларускай зямлі, успамінаюць тых, хто са зброяй у руках адстойваў сваю і незалежнасць Радзімы, а пасля вайны адраджаў фабрыкі і заводы, вярнуўся да мірнай стваральнай працы.

Ён удзельнік баёў з японскімі самураямі на возеры Хасан. Яго баявыя дарогі ў дні Вялікай Айчыннай вайны прайшлі праз Ельню, Тулу, Сталінград, Варшаву, Берлін.

Шмат цікавага даведаліся жыхары Чачэрска і пра Лідзію Васільеўну Карэцкіну, якая ў вайну працавала ў савецкім тыле, дапамагала фронту.

Побач сядзелі ў зале М. Зарубанаў і В. Ермакоў. І раптам са сцэны загучала іх любімая

На вечары быў заслуханы працоўны рапарт камсамольска-маладзёжнай брыгады фабрыкі мастацкіх вырабаў, з якім выступіла брыгадзір В. Караткевіч. Яна расказала пра жыццё і справы калектыву, што носіць імя вядомай балгарскай патрыёткі, карэспандэнта «Комсомольской правды» Л. Карастаянавай, якая загінула на тэрыторыі Чачэрскага раёна.

У раёне з поспехам выкарыс-

МОЙ РОДНЫ КУТ

Стаіць у Цімкавічах цагляная каплічка. Калі яе пабудавалі, не памятаюць нават старэйшыя жыхары старадаўняга беларускага мястэчка. І вось нядаўна пад тоўстым слоём вапны муляры выявілі на сцяне гранітную пліту з высечаным надпісам: «19 февраля 1861 года. В память освобождения крестьян от крепостной зависимости».

Ашуканы цімкавіцкі мужык ахвяраваў апошняю капейку, каб узнялічыць царскую «ласку». Але маніфест Аляксандра II не вызваліў яго ад бя-

пісёў у сваім дзённіку: «Учора ўночы паведамілі ў зводцы, што ўзялі Цімкавічы, Вялікую Рабёўку, Жавалкі... Родныя мае мясціны. Як мая душа рвецца туды! Там жывуць усе мае персанажы. Усе пейзажы, дарогі, дрэвы, хаты, чалавечыя натуры, пра якія я калі-небудзь пісаў. Гэта ўсё адтуль, сапраўднае».

Гэтыя радкі пісаліся ў час ваеннага ліхалецця, калі ў Цімкавічах на папалішы спаленай хаты жылі сёстры пісьменніка, калі аплкавалі родных і блізкіх людзі вогненнага вёсак Прусы і Жавалкі, калі палыном зарасталі палеткі... Як бы ўрадаваўся цяпер Мікалай Карлавіч, калі б зноў прайшоў сцеж-

годзе паспяхова абараніў доктарскую дысертацыю. Ён першы з беларускіх філосафаў сістэматычна і ўсебакова пачаў даследаваць гісторыю грамадска-палітычнай і філасофскай думкі ў Беларусі XVI—XX стагоддзяў. Вынікі работы прафесара абагульнены ў 80 навуковых працах. Да канца жыцця Іван Мікалаевіч загадваў кафедрай гісторыі філасофіі і логікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, даў пучок ў жыццё цэлай плеядзе маладых беларускіх вучоных.

Цімкавец Ісак Далгін прымаў удзел у многіх артычных экспедыцыях, з'яўляецца доктарам геаграфічных навук і апублікаваў больш за 70 работ, якія атрымалі высокую ацэнку вучоных-географіў. Выпускнік школы Аркадзь Наркевіч доўгі час працаваў старшым навуковым супрацоўнікам у Інстытуце мовы і літаратуры АН БССР, а цяпер прафесар у Беларускам дзяржаўным універсітэце імя У. І. Леніна.

З парога гэтай слаўтай школы пачалі свой творчы ўзлёт вядомы савецкі хірург, генерал-маёр медыцынскай службы Міхаіл Лушчыцкі, галоўны інжынер групы Інстытута фізікі цвёрдага цела і паўправаднікоў АН БССР Браніслаў Шыманскі, заслужаная настаўніца рэспублікі Ірына Рудзік, якая ўдастойвалася высокага народнага гонару — выбіралася дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, загадчыца аддзела вылічальнага цэнтра Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ламаносава Любоў Кіеня, рэдактар беларускага часопіса «Работница і сялянка» Марыя Карпенка, вядомая тэатральная рэспублікі Яўгенія Абрамчык...

Сярод тых, хто вучыўся ў мясцовай школе — кандыдаты навук, кіраўнікі буйных прамысловых прадпрыемстваў, вядомыя дзеячы культуры, перадавікі прамысловасці і сельскай гаспадаркі, чые працоўныя здабыткі адзначаны высокімі ўрадавымі ўзнагародамі. А ратныя подзвігі былых вучняў Уладзіміра Наржымскага, Ігната Казлоўскага, Арсена Нячаева адзначаны залатымі зоркамі Героя Савецкага Саюза.

Мяркуючы па сувязі такіх званняў і тытулаў, можна прыйсці да памылковай думкі, што землякоў Кузьмы Чорнага не

Васіль Вітка ў музеі Кузьмы Чорнага ў Цімкавічах.

вабіць родная зямля, пачэсная хлеббаробская праца, так шчыра і хораша апета ў творах пісьменніка. Але гэта не так. Палеткі радзімы песняра поўныцца заборнымі галасамі саўгаснай моладзі. Дырэкцыя, партком, рабочы камітэт гаспадаркі на чале з В. Коласам, кандыдатам у члены ЦК КП Беларусі К. Дзягловіч, М. Калодой праяўляюць штодзённы клопат аб маладой змене. Гэтым у многім садзейнічае і мясцовы міжшкольны вучэбна-вытворчы камбінат, які рыхтуе спецыялістаў сельскагаспадарчага профілю.

Моладзь ахвотна ідзе на фермы, з агеньчыкам працуе на рознай складанай тэхніцы. Аб гэтым красамоўна сведчыць той факт, што ў перыяд жніва камсамольска-маладзёжныя экіпажы складае Уладзіміра Архіпава і Уладзіміра Лушчыцкага дабіўся лідэрства сярод камбайнераў гаспадаркі.

Такіх здольных і руплівых хлопцаў і дзяўчат у Цімкавічах многа. Ім ёсць у каго павучыцца каштоўнаму вопыту, каб ніва шчодра аддзячвала за працу важкім коласам, каб расла прадукцыйнасць фермаў. Добрыя прыклады ў працы, неагул у жыцці, паказваюць вядомы механізатар А. Давыдок, дэпутат Мінскага абласнога Савета брыгадзір жывёлагадоўлі Э. Вайтовіч, дэпутат раённага Савета цялятніка І. Шпэль, шафёр В. Ермалінскі і многія іншыя.

Руплівая калектывная праца прынесла людзям радасць і дастатак. Мільялі мне прыгадваецца адна цікавая сустрэча.

У тыя першыя кастрычніцкія дзенькі над Цімкавічамі ўстойліва завісла бабіна лета. Яркімі колерамі восені аздобіўся ўтульны дамок № 12 на вуліцы Калгаснай. Кэля чырванай ашалёванай сцяной даспявалі ў скрынках сакавітыя антонаўкі, палымнелі на кустце гронкі каліны. Ціха, цёпла.

— Дзе, кажаце, нарадзіўся? — пытаннем на пытанне адказвае мой паважаны субясецнік, і па твары яго расплываецца добрая, трохі збянтэжана ўсмешка. — Ведаю, што ў Беларусі, недзе на Капыльшчыне, а дзе — дакладна не скажу.

— Як жа так?

— А так. Мой бацька, не маючы зямлі, пастаянна абіваў пэнскія парогі, ды так і не прыстаў да свайго берага...

Такім сумным уступам пачаў гаворку Іосіф Іванавіч Татур. Голас у яго ціхі, ураўнаважаны, а рукі дужыя, агрубелыя, зарубцаваныя ад цяжкага кавальскага молата, ад частага дотыку да непалатлівага жалеза.

Ад неплегкіх часоў мінуўшчыны размова паступова перайшла на сучаснасць, і твар саўгаснага пенсіянера пасвятлеў, у вачах успыхнулі гарэзлівыя агеньчыкі.

Чэсна, у штодзённай руплівай працы дажыў да пенсійнага ўзросту ветэран вайны і працы, кавалер ордэна Чырвонай Зоркі і васьмі медалёў. Гэта яго рукі па вінціку, па дэталіцы збіралі і прыводзілі ў рух трактары Цімкавіцкай МТС у цяжкі пасляваенны перыяд.

НА РАДЗІМЕ КУЗЬМЫ ЧОРНАГА

праўя і галечы. Сапраўднае шчасце і свабоду простаму чалавеку прынесла толькі Савецкая ўлада. Яна цалкам змяніла сацыяльнае жыццё вёскі, раскрыла шырокую дарогу для развіцця культуры і творчасці народа. Таму з'явіліся сучасныя помнікі культуры і гераічнага летанісця мястэчка. Шырокую вядомасць у рэспубліцы набылі музеі 17-га Цімкавіцкага пагранатрада, які да 1939 года дыслацыраваліся тут, а затым у першыя дні вайны прыняў на сябе нечаканы ўдар гітлераўскіх рабавікоў у гераічнай крэпасці на Бузе, а таксама мемарыяльны музей класіка беларускай прозы Кузьмы Чорнага.

Жыццё і творчасць Кузьмы Чорнага цесна звязана з Цімкавічамі і навакольнымі вёскамі. Тут сярод бароў і палёў Капыльшчыны прайшло яго дзяцінства, тут ён працаваў у валасным рэўкоме, адсюль пачаўся яго шлях у вялікую літаратуру. І дзе б ні быў, што б ні рабіў Мікалай Карлавіч, у думках ён заўсёды вяртаўся ў любява сэрцу мясціны, дзе жылі героі ягоных раманаў, апоўвешай, апавяданняў. У ліпені 1944 года ён з хваляваннем за-

камі свайго юнацтва і творчай сталасці! У цэнтры роднага мястэчка ён пабачыў бы гандлёвы цэнтр з кнігарняю, сталойкаю, кафэ, з рознымі крамамі. Парадавалі б душу пісьменніка сучаснае архітэктурнае аблічча новага пасёлка — цэнтра саўгаса «Цімкавіцкі», карпусы завода жалезабетонных вырабаў, прыгожы будынак чыгуначнай станцыі, кніжны скарбы сельскай бібліятэкі, якая лічыцца лепшай у раёне. А ў вогненнай вёсцы Прусы, ля Скіп'ёўскага лесу, дзе пасля вызвалення засталася толькі адна хата, вырас цэлы квартал двухпавярховых жылых мураванак, пабудаваных для хлеббаробаў за сродкі дзяржавы.

Але найбольшую радасць і захваленне ў Мікалая Карлавіча, напэўна, выклікаў бы духоўны рост землякоў, якія выйшлі на шырокі жыццёвы шлях з Цімкавіцкай сярэдняй школы, што носіць імя пісьменніка. Яе выпускнік Іван Лушчыцкі з Агароднікаў у 1952

сутнічалі дыпламатычныя работнікі Народнай Рэспублікі Балгарыі, брат і сын герані. Гучалі ўспаміны аб сумеснай барацьбе супраць фашызму, клятвы ў вечнай і непарушнай дружбе народаў - братоў. Такія сустрэчы на чачэрскай зямлі сталі традыцыяй. Іх рыхтуюць работнікі культуры разам з партыйнымі, камсамольскімі арганізацыямі.

Адзін з арганізатараў такіх інтэрнацыянальных сустрэч, загадчык раённага аддзела культуры П. Несцяровіч параіў павываць у Чачэрскім сельскім ПТВ № 54.

Намеснік дырэктара вучылішча В. Маісеенка гаворыць:

— Наша вучылішча інтэрнацыянальнае. Разам з беларусамі сельскія прафесіі засвойваюць 170 юнакоў і дзяўчат з Мангольскай Народнай Рэспублікі. Таму вялікую ўвагу надаём інтэрнацыянальнаму і патрыятычнаму выхаванню, развіццю самадзейнай мастацкай і тэхнічнай творчасці. Рэгулярна праводзім вечары дружбы. У канцы кожнага навучальнага года на такіх вечарах выпускнікі СПТВ — беларускія і мангольскія юнакі і дзяўчаты павячваюцца ў рабочыя. Кожнаму з іх уручаецца значок з выявай У. І. Леніна. Навучальны год таксама пачынаецца з вечара дружбы. Юнакоў і дзяўчат, што прыехалі з Манголіі, знаёміць з Чачэрскам. Стала традыцыяй услаўданне ў гэты час кветкаў на магілу Лілі Карастаянавай.

Да расказу Валянціны Аляксееўны хочацца дадаць і тое,

што ў СПТВ створаны музей інтэрнацыянальнай дружбы, выпускаецца насценная газета «Дружба».

Што ж забяспечвае поспех правядзення ў Чачэрскім раёне такой вялікай колькасці культурна-масавых мерапрыемстваў на патрыятычным і інтэрнацыянальным выхаванні?

На гэтае пытанне адказаў загадчык аддзела культуры райвыканкома П. Несцяровіч:

— Па-першае, тое, што правядзенне тых ці іншых мерапрыемстваў мы загадзя плануем. Па-другое, загадзя складаем падрабязны план такога мерапрыемства. У яго абмеркаванні, акрамя культуры і работнікаў, удзельнічаюць работнікі аддзела прапаганды райкома партыі, райкома камсамола, прадстаўнікі грамадскіх арганізацый, а таксама ўстановы, якія маюць адносіны да гэтага мерапрыемства — работнікі ваеннамата, сабеса, прадстаўнікі савета пенсіянераў і іншыя. Пасля гэтага найбольш вопытныя культасветработнікі пішуць сцэнарыі. Яго таксама калектыўна абмяркоўваем, пры неабходнасці ўносім карэктывы. Урэшце зацвярджаем адказных за падрыхтоўку.

У сувязі з падрыхтоўкай да 40-годдзя Перамогі над фашызмам работа па інтэрнацыянальна-патрыятычным выхаванні працоўных у раёне ўзмацнілася. У ёй самы актыўны ўдзел прымаюць работнікі ўстаноў культуры.

Л. МЕЛЬНИКАВА.

Яго клопаты і творчая дапытлівасць на працягу дзесяцігоддзяў забяспечвалі бездакорную работу тэхнікі на мясцовых палітэхках. За доўгія гады настэўнік маладых механізатараў прывіў любоў да тэхнікі і даў пучэўку ў жыццё дзесяткам вясковых хлопцаў.

Жонка Іосіфа Іванавіча — Тацяна Мацвееўна — да выхаду на пенсію працавала ў саўгаснай жыллагадоўлі. За поспехі ў працы ўзнагароджвалася граматамі, дыпламамі, удастоена звання заслужанага рабочага. Яе прозвішча занесена ў саўгасную Кнігу народнай славы.

Тацяна Мацвееўна — мацігеранія. Яна нарадзіла і выгадала дзесяць дзяцей. Усе яны — дастойныя члены нашага сацыялістычнага грамадства. Старэйшая дачка Татураў Ганна працуе на станцыі Краснаполле Сумскай вобласці. Сын Анатоль пасля вучобы ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі стаў галоўным інжынерам гідромеліярацыйнай службы. Уладзімір — закончыў машынабудоўнічы тэхнікум і цяпер сам вучыць маладых механізатараў у прафесійна-тэхнічным вучылішчы. Валянціна з маленства захаплялася жывапісам, затым скончыла мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагагічнага інстытута, атрымала дыплом з адзнакай і цяпер выкладае ў школе. Алена — загадчык навукальнай часткі сельскагаспадарчага тэхнікума. Святлана працуе па юрыдычнай частцы, Аляксандр, Мікалай і Валянцін сталі першакласнымі шафёрамі, а самая малодшая ў сям'і Ніна нядаўна атрымала дыплом настаўніцы і працуе ў адной з сярэдніх школ Рэчыцкага раёна.

Маладымі птушанятамі рэзляцелі дзеці Татураў з роднай хаты. А ў ціхі дамок на ўскраіне Цімкавічаў яны няспынна дасылаюць паштоўныя і радасныя пісьмы, у якіх дзеляцца думкамі, планами, марамі.

І такіх шчаслівых сем'яў у саўгаснай вёсцы нямала. У адных дзятэй больш, у другіх — менш, але ўсе жывуць добра, на поўніцу карыстаюцца матэрыяльнымі і духоўнымі дабротамі нашага сацыяльнага ладу.

Роўна дзесяць гадоў назад у Цімкавічах у сваіх родных сас-

цёр працяглы час гасцявала грамадзянка Злучаных Штатаў Амерыкі Лізавета Сцяпанавна Каленчыц. За доўгія гады жыцця ў далёкім Чыкага яна добра-такі адчула на сабе ўсе «выгоды» капіталістычнага ладу. І вось амаль праз паўстагоддзя жанчына апынулася ў родных мясцінах, наведвала саўгас, школу, мемарыяльны музей Кузьмы Чорнага, была запрошана на вясковое вяселле, сустрэлася з сяброўкай дзяцінства, заслужанай настаўніцай БССР Зінаідай Іосіфаўнай Раманенка, якая ўзначальвае калектыў Цімкавіцкага народнага тэатра.

Да глыбіні сэрца Лізаветы Сцяпанавны ўразілі і ўсхвалявалі вялікія перамены ў жыцці аднавяскоўцаў. Аб сваіх незабыўных уражаннях і пачуццях яна падрабязна расказала ў артыкуле «Шэсць тыдняў у роднай вёсцы» на старонках прагрэсіўнай газеты «Русский голос», якую прыслала ў рэдакцыю капільскай раённай газеты «Слава працы».

Успамінаючы пра сустрэчы з аднавяскоўцамі, Лізавета Сцяпанавна піша: «Савецкія людзі надзеюць вялікае значэнне перагаворам паміж ЗША і СССР і больш за ўсё жадаюць міру паміж гэтымі двума вялікімі дзяржавамі. 17 жніўня я пакінула родныя Цімкавічы, родную Беларусь. Прызнаюся, не хацелася ад'язджаць. Гэтыя шэсць тыдняў на Радзіме прайшлі так хутка, як прыемны сон. Яны былі шчаслівымі днямі ў маім жыцці. Успаміны аб паездцы на Радзіму, самыя светлыя і добрыя, застануцца ў мяне назавешныя».

А на радзіме слаўтага беларускага пісьменніка спорыцца дружная калектыўная праца. Цімкаўцы і людзі навакольных вёсак стараюцца хутчэй закончыць асенні ўборачныя работы, а ў вольны час спяваюць песні, чытаюць кніжкі, выяўляюць свае творчыя здольнасці на сцэне народнага тэатра. І ніколі не зачыняюцца дзверы мемарыяльнага музея іх праслаўленага земляка. Гэты ўтульны дамок у засені каштанай наведвае ўжо дзесяткі тысяч людзей, сотні дэлегацый з усёй краіны. І ніколі не зарэсца сюды народная сцэжка.

Усевалад ГУРЫНОВІЧ,
г. Капыль.

САМАДЗЕЙНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

Зноў прыйшло ў мінскі Палац мастацтваў свята самадзейнай творчасці. Падобныя выстаўні тут арганізуюцца даволі часта, тым не менш цяперашняя экспазіцыя выклікае асаблівы пачуцці. Выстаўна работ самадзейных мастакоў, майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва і фотаамацтваў беларускай сталіцы і Мінскай вобласці праходзіць у рамках Усесаюзнага агляда самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Вялікай Перамогі. Яшчэ больш прыемна, што срод аўтараў яе — нямала людзей, якія са зброяй у руках абаранялі Радзіму, а таксама тых, хто сваёй самаадданай працай аднаўляў разбураную вайной гаспадарку.

ГІМН РОДНОЙ ЗЯМЛІ

Тэма подзвігу савецкага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі, тэма памяці народнай — на выстаўцы асноўная. Аўтары розных узростаў імкнуча спасцігнуць сутнасць велічы таго, што было здзейснена ў гады вайны, паказаць вобраз чалавечна-змагара, вернага сына сваёй Айчыны.

Уражвае карціна К. Чубанава «Бой прайшоў не дзеля славы». У вёску ўвайшоў першы танк, што выгнаў фашысцкіх захопнікаў. Радасны момант сустрэчы вываліцеляў перадае аўтар. Знешне някідкімі фарбамі, ды на высокім эмацыянальна-патрыятычным узроўні. Радуюцца старыя і малыя. Маладзёжны танкіст узяў на рукі хлопчука — ці не свайго сына ўспомніў, якога не бачыў ужо не адзін год. Дзядуля штосьці засяроджана гаворыць з другім салдатам — у самога ж таксама недзе змагаюцца з ворагам сыны...

Подзвігу народных мсціўцаў прысвяціў свае творы М. Чарвякоў. І «Рэйкавая вайна», і «З дакладам да партызан» пабудаваны на матэрыялах, да якога неаднойчы звярталіся мастакі, у тым ліку і самадзейныя. І ўсё ж аўтару удаецца не

К. Чубанаў. Бой прайшоў не дзеля славы.

паўтарыць іншых, знайсці ў раскрыцці тэмы нешта сваё, адметнае.

А. Кухценя незабыўны падзеі ўзнаўляе ў трыпціху, у які ўвайшлі карціны «Партызанская Беларусь», «Звычайны фашызм», «Першы дзень вызвалення Мінска».

На выстаўцы пераважае тэматычная карціна, але ёсць і цікавыя партрэты ўдзельнікаў вайны. Некалькі работ выканаў П. Маісеенка, які ўзнавіў вобразы тых, каго добра ведае. Што тычыцца М. Капітанчука, ды ён у партрэце «Дзед і ўнучка» падае збралы вобраз чалавеча, які шмат пабачыў на сваім вяку.

Па-ранейшаму працуюць у галіне пейзажа П. Гольцаў, А. Бухаркін, С. Выгодскі і іншыя — аўтары, якія прымалі ўдзел у многіх выстаўках.

Усяго ў экспазіцыі больш за 600 твораў, аўтарамі якіх з'яўляюцца 280 самадзейных творцаў. Як і ў папярэдніх справах экспазіцыяў, значнае месца займае драўляная скульптура, разьба па дрэве, чаканка, пляценне, ткацтва. Скульптары, як і жывапісцы, у асноўным асэнсоўваюць подзвіг народа ў гады вайны. Прыцягваюць творы, выкананыя С. Кашчынскім, разьба па дрэве С. Сырапушчынскай, А. Масловіча, А. Маголіна і іншых.

Разнастайныя па сваёй тэматыцы і работы, якія вынеслі на суд глядача члены народнага фотаклуба «Мінск» і народнага клуба «Спектр» Палаца культуры Белсаўпрофа.

Ю. ПАНЦЯЛЕЕУ.

М. Корабаў. Сымон-музыка. Фота Ул. КРУКА.

«К ЗОРАМ АГНІСТЫМ, К ПРІВОЛЛЮ НЯБЕСНАМУ»

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 3).

Аднак галоўнае чакала нас у Вязніцы.

Калі апаратура ўжо была падрыхтавана, касманаўт спытаўся: — Мы людзі вайсковыя і прызвычаеныя да таго, што перад намі ставяць пэўнае заданне, і — выконваем. Дык калі ласка...

— Як і дамаўляліся, — нагдваю яму пра той аўтограф Ганны Цімафееўны. І дадаю: — А далей — што з паззіі Купалы вам найбольш запала ў сэрца...

Касманаўт зірнуў дапытліва: — У вас жа ёсць сцэнарыі? Дайце паглядзець, што там напісана. Я, зразумела, не хацеў даваць: каб ён — ды па напісанаму?

— Мы ж калегі з вамі, — кажа касманаўт.

— ???...

— Вы робіце кіно. І мы ж таксама маем справу з кінакамерамі, з плёнкай, працягваем і друкуем. І мантаж, экранны час — усё гэта і нам вядома. Фільм у вас — не пра мяне, а пра Купалу, так? Мне прыпадае ў ім адна — ад сілы паўтары минуты, так? Дык дайце, я зірну, і каб вам потым не шукаць па слову ці па фразе, разразаючы ды клеячы, скажу вам без паперкі роўна столькі, колькі трэба і дакладна тое, што вам трэба.

Прапанова — абсалютна прафесійная. Даю яму надрукаваную старонку. Пачытаў. Кіўнуў. Адклаў. Пытаецца:

— Гатовы?

Уключылі камеру. І ён зрабіў усё — «як трэба».

А задавальнення не было. Зрабілі перапынак.

Справа ў тым, што Уладзіміра Васільевіча ўсе мы ведалі раней па тэлебачанні. Адночы нека вёў ён нейкую сустрэчу (здаецца, у Алма-Аце) з вялікай аўдыторыяй. Свабодны, просты, з гумарам, дасціпны — ён хадаў па сцэне і паміж радаў — прывабны, абсалютна раскаваны, не звачаючы на тэлекамеры... А тут — самаконтр-роль, унутраны хранаметраж... І як цяпер ад іх пазбавіцца?

Ён пайшоў у сенцы, а за ім — і ўся тэхнічная абслуга: хлопцам хочацца пабыць ля касманаўта, бо не кожны дзень такое выпадае...

— Калі вам званне лётчыка прысвоілі?

Ён усміхнуўся:

— Званне лётчыка мне ўпершыню прысвоілі, калі было мне тры гады.

— Як гэта?..

— А вось так, — адказавае. — Матуля, ідучы на поле, пакінула мяне ў суседзяў. А суседскія дзятчкі, школьніцы, прыйшлі з урокаў, і было ім хатняе заданне — вывучыць на памяць верш «Хлопчык і лётчык». Вучаць яны, вучаць і ніяк у іх не асыдае ў галаве, а я іх слухаў, слухаў, ды і прачытаў спачатку да канца. Здзівіліся! Прыходзіць маці, а дзятчкіны вайкаюць: «Вой, цётка, ваш Воўка верш на памяць вывучыў!» — «Ды ну?» — «Ага!» — «Давай!» Я — адрапартаваў.

Разнеслася па вёсцы, тады ўжо дзе якое свята — Першмай, Кастрычнік, Новы год — мяне і ў клуб, і ў школу, і — на сцэну, і — чытаю «Хлопчык і лётчык». З таго і пачалося — як убацаць дзе на вуліцы, паказваюць: вунь хлопчык-лётчык.

І захацелася, каб гэты расказ трапіў у фільм, каб верш пра хлопчыка і лётчыка гучаў у ім у прачытанні касманаўта. З дазволу музейнага начальства адчынілі шафу і дасталі адпаведны том.

— Уладзімір Васільевіч! У тры гады вы ведалі на памяць, а цяпер, калі што-небудзь і забудзецца, чытайце з кнігі, не звачаючы на камеру...

І ён пачаў чытаць... Успамінаючы...

Мой мілы таварыш, мой лётчык, вазьмі ты з сабою мяне! Я — ведай — вялікі ўжо хлопчык і ўмею ўжо лётаць у сне.

Прачытаўшы верш, ён змоўк. Старона глядзеў на кніжную старонку, быццам перачытваў нанова страфу...

— А вы ведаеце, вось цяпер, зрабіўшы тры касмічныя палёты, я знаходжу навуковыя адказы на пытанні хлопчыка, які ў пазычнай форме ставяць Купалам вось, зараз, у гэтым вершы, — адрываючыся ад старонак, стаў усмешліва тлумачыць касманаўт. — Бо тэма маёй навуковай працы, кандыдацкай дысертацыі — «праблема акіяналогіі», і я займаюся якраз пытаннем узаемадзейненняў: Зоры — Сонца і Зямля... Зямныя акіяны — моры — рэкі...

Мы разумелі: касманаўт Уладзімір Васільевіч Каваленка сфармуляваў, па сутнасці, галоўную ідэю фільма. Ён злавіў сябе на думцы, што Купалава паззія — заўсёды ў нас і з намі.

Раскрываючы касмаганічнага Купалу, касманаўт знайшоў ягоную прысутнасць і ў сучасным асваенні космасу.

Георгій КОЛАС.

Тэлевізійны фільм «Янка Купала, Паклон мой народу за песні» з удзелам касманаўта У. В. Каваленка быў выпушчаны і дэманстраваны Цэнтральным тэлебачаннем 25 чэрвеня 1982 г. да стагоддзя з дня нараджэння вялікага народнага паэта.

А наогул душа мая калісьці зачараваная была трыма недасягальнымі літаратурнымі аўтарызматамі: Янкам Купалам, Якубам Коласам, Міхаілам Шолохавым. Вобразы першых двух волатаў адкліліся ў маім сэрцы праз апетыя і ўслаўленыя імі так дарагія і мне родныя балоты, карчажыны, камары-таўкачыкі, пяскі, мох, ядлоўцы, сосны, дубровы, вёсачкі, дзядзькоў і цёткаў. Паэты сумелі гэта павяр-

зеты «Правда». Дэлегацыю нашу ўзначальваюць: Іван Шамякін, Пятрусь Броўка. Апрача мяне, у яе склад уваходзяць: Сцяпан Гаўрусёў, Навум Кіслік, Артур Вольскі, Ніл Гілевіч, Пятро Васілеўскі і Аляксей Махнач. У праходах каля нас бачыліся штурхальнікі з дэжурнамі энергічных ды надта ж заклапочаных тыпаў з фотаапаратамі і кінакамерамі — нашых, а найбольш — замежных. Аўтар моднай якраз кніжкі «Далеко от Москвы» (мне не спадабалася) Васіль Ажаеў сама выступае з асноўным дакладам. З назёнай жывасцю ён пералічвае, хто, што і дзе з маладых надрукаваў. Яшчэ папракае пісьменнікаў, што ў сваіх творах апісваюць

глядзіць нунуды ўдалачынь. Худы, з пышнаю і стаўбуністай (як бы казалі ў нашым Страшаве) шавяляроў сівых валасоў — Сцяпан Шчыпацоў. Тоўсты і мажны, у акуларах з залатою аправай Кафтанай — міністр асветы. Чарнавусы, высокі, прыгожы — Сяргей Міхалкоў. Іншых не ведаю. Усё нейкія маладыя — з застылымі тварамі... Кажуць, у калідоры расхаджвае Пастэрнак з Чукоўскім і Пановай. Вера Панова з Юрыем Трыфанавым вызначаны кіраўнікамі майёй секцыі, яшчэ паспею наглядзецца і на яе і на аўтара майёй любімай кніжкі «Студэнты», а на тых дваіх — жывых класікаў — трэба

шанскім Казаком яны — нішто. і аб гэтым самі добра ведаюць ды супроць госьця нічога не маюць. Нас ніхто не папярэджваў, што будзе такі госьць. Выходзіць, завітаў выпадкова. Мые раптам агортае мужыцкі прантыцызм. Думаю сабе: трэба лавіць момант! Давай пашлю Шолохава запіску з просьбай выступіць! Выдзіраю з бланкота лісток, шрайбую: «Міх-л Аляк-ч! Вельмі будзем шчаслівы пачуць ад Вас хоць некалькі слоў! Беларуска дэлегацыя».

Аляксей КАРПЮК

СУСТРЭЧА З УЛЕГЕНДАЙ

З ЗАПІСНОЙ КНІЖКІ

нуць да мяне асаблівым ракурсам — поўным чароўнай тугі, журботы, жалю, рамантычнасці, пакуты ды пакараць, што мне няма чаго прыбядняцца, бо розныя палымы, скалы, снежныя вяршыні, акіяны ды леднікі — усёго экзатычных мільянаў.

Затое вёшанскі Казак прыадкрыў мне іншы план жыцця. Ён паказаў блыжэйшыя магчымасці чалавечай істоты, маладзечую удаласць і гераізм без прыкрас, усмагутную абаянасць жанчыны ды суровую праўду жыцця.

Прыбыўшы калісьці ў Вільню на вучобу (1938), стаў я адрозна сведкам, які ажыятаў у розных сляях грамадства буржуазнай Польшчы выклікаў толькі што перакладзены на польскую мову твор савецкай літаратуры. У цэнтральным кніжным магазіне на вуліцы Міцкевіча (сёння — праспект Леніна) нейкае выдавецтва свае кніжкі рэкламавала так:

«Прахожы — стой! Стой, затрымайся!!! Ці чытаў Ты амерыканскага Шолохава — Роберта Кентса?.. Не-е? Тады хутчэй бяры ў нас яго «Лясныя людзі!» Не пашкадуеш — напісаны не горш славуага «Ціхага Дона»!

А каб прачытаць гэты самы «Ціхі Дон», у бібліятэках трэба было раней запісацца ў калейку і ўжо нават для гэтага выстаць у даўжэзным хвасце панюў, паўпанкаў.

Мне, вядома, таксама надта цягнула пазнаёміцца з раманам. Але я толькі горда глядзеў на гэты ажыятаў, адчуваючы, як грудзі распірае радасць, а душа крычыць:

«Халера вас бярэ, я пачынаю! Чытайце покуль што вы, панове, ды ведаеце нашых!»

Да сённяшняга дня не магу надзіцца, з якой лёгкасцю ды ўменнем аўтар казачнай эпапей прыадкрывае заслону і паказвае чытачу незлічоную колькасць людзей, характараў, вобразаў. А ўсё гэта ў яго жыве, струменіць, брыццэ, лётае, бегае, лямантуе, сяча, малочіць, ненавідзіць, моліцца, любіць, плача, цешыцца, песьціць, ласкае ды рагоча.

Дзевятага студзеня 1956 г. Сяджу на Усесаюзнай нарадзе маладых пісьменнікаў ССРР у канферэнц-зале га-

наханне не як выяўленне чалавечай сутнасці, а — як дадатак да вытворчага працэсу, да працоўных поспехаў і грамадскай дзейнасці. Хочацца дакладчыку крыкнуць:

«Пра-авільна! Толькі ж ці не так пішаце пра каханне і вы, тав. Ажаеў!».

Учора па лініі СП ССРР мы мелі дзве сустрэчы. Адна — у суседняй зале. Восем нашых дэлегатаў сустрэкліся там з паўстанай (калі не болей) замежных карэспандэнтаў. Трапіў і я ў выбраную васьмёрку, бо нехта ў анкеце заўважыў, што ведаю замежныя мовы. Але за ўсю сустрэчу ні я, ні яны не адкрылі нават рота. Не таму, што хапала перакладчыкаў. Заходнім карэспандэнтам, якія вывіліся, нават усесаюзнай нарады мала, ім давай сенсацыю. Калі сенсацыі няма, яе ствараюць.

У гэты час на Захадзе яра на загарэўся талент 19-гадовай Ф. Саган. І вось на нарадзе ўжо ўзрадзілася чутка, што аўтар «Глыбінь-Гарадзі» Л. Абухава — наша Франсуаза. Таму наладзаныя цяжкімі мікрафонамі, кіно- і фотаапаратурай, ушныя карэспандэнты нагвалт атакавалі маладзенькую Ліду.

Другая сустрэча — з Валлянцінам Авецкіным. Цікава чалавек, усім вельмі спадабаўся. Апаўядаў нам гадзін з пяць.

Авецкін толькі што вярнуўся з МТС пад Масквою, дзе дырэктарам паставілі нейкага гараджаніна. Прыняў той ад папярэдніка справы, а назаўтра звоніць у Маскву знаёмай аграномшчы:

«Зіна, што такое лавая карова? Расталкуй, калі ласка, бо мне тут, разумееш сама, пытацца няёмка!.. А-а, ясна! Гэта — натарая не доіцца, каторая фігуру сваю не хоча псаваць, дзякуй!.. Заадно падкажы: без пёўня куры могуць несецца!». Гы, ты глядзі-і! Дзякуй яшчэ раз!.. А што такое зяблівае ворыва? Разумееш, у нас адзін інжынер сказаў — зяблівае. Усе калгаснікі з той пары пачалі яго называць — «таварыш Зяблік!».

Словам, перада мной — прэзідыум нашай нарады. Многіх ведаю з кінахронікі. Вось яны сядзяць па парадку:

Лабасты Ціханаў — бытта капітан на сваім мосціну,

зірнуць у час перапынку. Пастэрнак з Чукоўскім, кажучы, надта высокія, знаёмы — не праблема.

Месяць прысутнічаў на нарадзе і Фадзееў, але бытта бы хворы!..

Нечакана мяне абуджаюць словы Ажаева з трыбуны:

«...Очень жаль, что не имею возможности подробно разобрать или хотя бы рассказать об интересной повести Алексея Карпюка из Белоруссии!».

Бытта ўдаре мяне токам. Аднак зараз жа бяру сябе ў рукі. Ат, сунулі яму фразу ў даклад літкансультанты з рэспублікі, і ён прачытаў не свае словы!..

У зале раптоўна нараджаецца нейкі рух. Насцярожваюся. Ажаеў з трыбуны якраз гаворыць:

— На гэтай нарадзе маладых, на жаль, заната многа лыхых і сівых!..

Першыя рады пачынаюць біць у далоні. Плэскаюць заўважыць — з усяе сілы. За што тут апладзіраваць? Не такі ўжо і вялікі жарт сказаў дакладчык!..

Тым часам дружныя апладысменты ўспыхваюць злева, выбухаюць справа, перакліваюцца на сярэдзіну залы ды пераходзяць у бурную авацыю. Чамусьці ўсе пачынаюць яшчэ і ўставаць!..

Ого-о!.. Толькі цяпер бачу: з-за мяні да прэзідыума шапарка тупае аўтар «Ціхага Дона»!

Наўжо-о!.. Яшчэ ўсё не веру сваім вачам.

Аднак перада мной — жывы і самы сапраўдны Міхал Шолохаў. Памыліцца не магу — гэтулькі разоў бачыў яго ў кінахроніцы, на фота. Уго — тырчыць рыжываты вожык, такі ж — вусы, знаёмай гімнасцёрка без лагонаў!..

Залу агарнуў экстаз захвалення. Усе нешта крычаць, равуць ды люта б'юць у далоні. Толькі цяпер заўважваю, што, падаўшыся агульнаму экстазу, усхаліўся, як апантаны, на ногі ды нешта крычы і я.

Авацыя працягваецца мінут 8—10. Такое назіраю першы раз у сваім жыцці.

Шолохаў заняў у прэзідыуме месца. Камічная сітуацыя. Злева і справа ад яго — на добры метр! — пустое месца. Усе славуцкі літаратары ад жывого класіка нібыта пастараліся адсуныцца ды гэтым падкрэсліць, што ў параўнанні з вё-

шанскім Казаком яны — нішто. і аб гэтым самі добра ведаюць ды супроць госьця нічога не маюць.

Нас ніхто не папярэджваў, што будзе такі госьць. Выходзіць, завітаў выпадкова. Мые раптам агортае мужыцкі прантыцызм. Думаю сабе: трэба лавіць момант! Давай пашлю Шолохава запіску з просьбай выступіць! Выдзіраю з бланкота лісток, шрайбую: «Міх-л Аляк-ч! Вельмі будзем шчаслівы пачуць ад Вас хоць некалькі слоў! Беларуска дэлегацыя».

Стаўлю подпіс. Даю подпісацца суседу Гілевічу, затым — астатнім землякам. Перадаём паперку ўперад. Пярэднія рады яе чытаюць, падпісваюцца таксама.

Нарэшце паперка трапляе ў рукі адрасата. Наш кумір ківае галавой ды прыязна зале ўсміхаецца. Усе зразумелі, у чым справа, і ўзрадаваліся. Па радах коціцца шэпт:

— Разам выступіць!..

— Шолохаў будзе выступаць!..

— Возьме зараз слова!!

Нарэшце Ажаеў заначывае даклад, ідзе на месца.

Сапраўды, слова даюць Шолохава. З першай фразы кідаецца ў вочы яго прастата, як і тое, што аўдыторыю адчувае дасканала. Нічога, што пісьменнік на цэлае пакаленне старэйшы за нас. Нейкая задзірыстасць ды маладыя выхадкі ў кожным яго руху, у ножнай фразе адрозна з ім нас родзіць.

У мяне такое ўражанне, бытта Шолохаў згадзіўся выступіць з-за паперкі, мною арганізаванай, таму да яго выступлення падыходжу па-гаспадарску. Не толькі бяруся яго словы запісваць, але нават адзначаю па гадзінніку: пачаў у 19 г. 20,5 мін., а скончыў у 19 г. 27 мін. роўна. Вось што ўдалося застанаграфавачь з яго выступлення:

«...Кіраўнікі з Саюза пісьменнікаў не першы раз ставяць мяне ў няёмкае становішча! (Рогат у зале). Так, такі На другім з'ездзе СП пасля Сіманова было неспака гаварыць. А зараз, пачаў Ажаеў, выступаць мне, думаеце, лепей? (Рогат у зале, працяглыя апладысменты).

«Хачу з вамі пагаварыць, які роўны з роўным! Малады, хутчэй вырастаеце вы з кароткіх штонаў ды рабіцеся самастойным!..» (Бурныя апладысменты).

«А яшчэ. Не спяшайцеся перабрацца ў сталіцы! Бо гэта — надта шкідна! Перад вамі — пераканаўчы прыклад! Наш паважаны дакладчык, Васіль Ажаеў, пісаў «Далеко от Москвы», а пераехаў на сталічны асфальт і нічога путнага ў яго не атрымліваецца, як самі бачыце!..» (Рогат у зале, апладысменты).

Пасля выступлення госьця з вёшанскай станицы браць слова ніхто не захацеў. Названыя выступальшчыкі, якіх ні ўпрошваў старшыня нарады, выходзіць на трыбуну нязграўчына адмовіліся.

Пасля няёмкай паўзы аб'явілі перапынак. Каб не прапусціць яшчэ адзін цікавы момант, я з усяе сілы рвануў у вестыбюль. Імчаў туды недарэмна.

У вестыбюлі такіх, як я, — поўна. Людзі ўтварылі жывы калідор. Міхал Аляксандравіч з'явіўся ўжо ў папасе і ў зымовым паліто з цёмнасіняга сунка, з каранулевым каўняром. Крочыў ён на выхад гэтак жа лёгка, як ходзяць толькі хлопчыкі. Калі параўнаўся з Шамякіным, я заўважыў, што ростам яны аднолькавыя, толькі Шолохаў больш шчуплы.

Каля мяне прагледзў вельмі блізка, і я разглядзеў на яго твары нават кожную ямачку ад васы. А ростам — дакладна мне па плячо!.. Дзіва, колькі ў гэтым невялікім целе змешчана таленту, якім багатым сэрцам надарыла ЯГО прырода!..

3 5 па 11 лістапада
5 лістапада, 20.05
ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне.

Вашай увазе прапануюцца выступленні народных цымбальных аркестраў рэспубліканскага Палаца культуры, прафтэхадункацы і Палаца культуры Упраўлення бытавога абслугоўвання насельніцтва Мінска, народных агітацыйна-мастацкіх брыгад БПІ і саўгаса «Мінская агароднінная фабрыка».

У канцэрце прымае ўдзел аркестр Беларускага тэлебачання і радыё пад кіраўніцтвам заслужанага артыста БССР Б. Райскага.

6 лістапада, 18.10
«ПАМЯЦЬ СЭРЦА»
Аб творчасці паэта Янкі Бобрына расказвае С. Грахоўскі. Вершы чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

6 лістапада, 19.40
«ВОНАУСКІЯ НАДРЫЛІ»
Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.
Стужка знаёміць з жыццямі Гродзеншчыны, якія беражліва захоўваюць народную песенную творчасць, з людзьмі, якія шчодро дораць нам сваё мастацтва. Аўтар сцэнарыя Г. Злабенка. Рэжысёр — Л. Гедрэвічус.

6 лістапада, 20.00
«ТЭАТРАЛЬНАЯ ГАСЦІНАЯ»
Тэатральны сезон 1984-85 года асаблівы. Разам з усім народам тэатры святкавалі 40-годдзе вызвалення Беларусі, рыхтуюцца да 40-годдзя Перамогі. Менавіта пра спектаклі, прысвечаныя гэтай тэме, і пойдзе размова ў перадачы. Пра «Радавых» А. Дударова ў тэатры імя Я. Купалы, «Бабіна царства» Ю. Нагібіна ў тэатры імя М. Горкага расказуць галоўны рэжысёр Рускага тэатра В. Маслюк, заслужаны артыст БССР Б. Масулян і В. Клебановіч, загадчык літаратурнай часткі тэатра імя Янкі Купалы І. Чэркас і галоўны рэжысёр тэатра Ялен А. Ляляўскі.

7 лістапада, 18.20
«ЖАВАРОНАЧКІ, ПРЫЛЯТАЙЦЕ...»
Прэм'ера фільма-канцэрта Беларускага тэлебачання.
Фільм прысвечаны Дзяржаўнаму акадэмічнаму народнаму хору БССР.

7 лістапада, 20.15
«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»
Святочны канцэрт. У ім выступляць Дзяржаўны народны аркестр БССР імя І. Жыновіча, харэаграфічны ансамбль «Бярозка», вальна-інструментальны ансамбль «Слбы» і «Песняры», Э. Хіль, В. Талкунова, Л. Лешчанка, С. Мечнікава, Ю. Антонаў.

8 лістапада, 13.45
«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЧЫ, СКУЛЬПТУРЫ»
Старонкі мужнасці і гераізму народа ў творах маладых мастакоў. У перадачы прымаюць удзел скульптары В. Захарынін, В. Мікіта, Р. Сіціца, В. Паўлавец, В. Касцючка, Я. Ціханаў. Вядучая — мастацтвазнаўца Э. Грамына.

8 лістапада, 18.05
«ГЭТА «ЦІХАЕ ЖЫЦЦЕ» У ГЛЫБОКІМ»
Прэм'ера дакументальнага фільма Беларускага тэлебачання.
Стужка расказвае пра работнікаў Глыбоцкага райспажыўсаюза. Аўтары сцэнарыя М. Мартынюк і К. Кліменка. Рэжысёр Ю. Хвашчавікі.

8 лістапада, 19.45
«ЗЯМЛЯ МАЯ»
Рэспубліканскі тэлевізійны конкурс самадзейных мастацкіх калектываў, прысвечаны 40-годдзю Вялікай Перамогі.
Выступаюць хор ветэранаў горада Мазыра, аркестр духавых інструментаў Палаца культуры «Гомельскага», народная харавая капэла Гомельскага Дома культуры работнікаў асветы, народны ансамбль саўгаса «Брылёва», народны ансамбль «Прыпяць» Тураўскага Дома культуры.

10 лістапада, 20.15
«ВІНШУЕМ ВАС»
Канцэрт па залунах работнікаў міліцыі. У ім выступляць духавы аркестр ЧЭВА, Я. Еўданімаў, С. Кульпа, Б. Штокалаў, трыо «Рамэн», В. Кінабідзе, вальна-інструментальны ансамбль «Польшчы», А. Вескі, В. Шпарчыню.

11 лістапада, 19.45
М. ЛУЖАНІН. СТАРОНКІ ЖЫЦЦЯ І ТВОРЧАСЦІ
Вы сустрэнецеся з паэтам, яго вершы чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

«Літаратура і искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарні выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 23745. П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўданы, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах.
Рукапісы рэдакцыя не вяртае.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічылар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЯЖОН, Юрый СЕМАЯЖОН, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.